



# KROK

# 2

Ročník 9/2012

Kulturní  
Revue  
Olomouckého  
Kraje



# OBSAH ČÍSLA

ÚVODNÍK – Lukáš Neumann ..... 1

## JESENICKO

### ROZHOVOR

„Je těžké nepřipadat si jako cizinec.“ Rozhovor s Jaromírem Švejdíkem o vztahu ke krajině, o komiksu, hudbě i filmu – Petr Pláteník ..... 2

### POZVÁNKA NA VÝSTAVU

Nová expozice čarodějnických procesů na Jesenicku v 17. století ve Vlastivědném muzeu Jesenicka – Veronika Rybová ..... 5

### HISTORIE

Čarodějnické procesy na Jesenicku v 17. století – Michaela Neubauerová ..... 8

### HISTORIE – OSOBNOST

Století církevního historika a archiváře. Ke 100. výročí narození Rudolfa Zuberu – Květoslav Growka ..... 12

### LITERATURA

Genius loci Jesenicka v literatuře – Libor Martinek ..... 16

### OSOBNOST

Erika Bezdíčková – Číslo časem nezavátá – Jitka Maixnerová ..... 24

### MUZEÁ

Objev vzácných kreseb ve Vlastivědném muzeu v Olomouci – Jindřich Garčic ..... 30

### LITERATURA – POEZIE

David Voda: „Něco u sebe pořád nosím.“ – Lukáš Neumann ..... 33

### VÝTVARNÉ UMĚNÍ

Simone Grögerová píše Václavu Havlovi – Bohumír Kolář ..... 37

### KNIHY A OSUDY

Libri prohibiti – zakázané knihy v proměnách času II. České indexy zakázaných knih a Antonín Koniáš – Jiří Glonek ..... 40  
Kašpar Aorg – příběh tiskaře – Libuše Hrabová ..... 43

### RECENZE – FILM

Jež aneb Radost z amatérského filmu – Petr Pláteník ..... 50

### RECENZE – DIVADLO

Končící sezóna v olomoucké Tramtarii a Saroyanova perlička – Květuše Soukupová ..... 53

### KULTURNÍ ITINERÁŘ

Rukověť návštěvníka kulturních událostí v Olomouckém kraji (červen – srpen 2012) ..... 56

### ŽIVOTNÍ JUBILEUM

Imaginární rozhovor Bohumíra Koláře s Přemyslem Hanákem o Ladislavu Ruskovi – Bohumír Kolář, Přemysl Hanák ..... 69

Obálka: Jaromír Švejdík: „Sudety“ – nesnesitelná vzcnost žití ztvárněná formou vystřihovánky



**KROK • Kulturní revue Olomouckého kraje**  
Vydává Vědecká knihovna v Olomouci  
Ročník 9., číslo 2, vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktor: Mgr. Lukáš Neumann, Ph.D.,  
e-mail: neumann@vkol.cz  
Odpovědná redaktorka: Mgr. Olga Chmelíčková,  
e-mail: olga.chmelickova@vkol.cz

Redakční rada:  
RNDr. Jitka Holásková,  
holaskoj@vkol.cz  
Mgr. Miloš Korhoň,  
milos.korhon@vkol.cz  
Mgr. Nela Kvapilová,  
e-mail: nela.kvapilova@vkol.cz  
PhDr. Jindřich Garčic,  
j.garcic@kr-olomoucky.cz  
RNDr. Lenka Prucková,  
e-mail: pruckova@kml.cz  
PhDr. Renáta Fífková,  
e-mail: firkova@vmo.cz  
Mgr. Veronika Rybová,  
e-mail: muzeum@jeseniky.net  
PhDr. Marie Dokoupilová,  
e-mail: mdokoupilova@muzeumpv.cz  
PhDr. Jiří Šmeral,  
e-mail: smeral@prerovmuzeum.cz  
Mgr. Miluše Berková,  
e-mail: miluse.berkova@muzeum-sumperk.cz

Adresa vydavatele a redakce:  
Vědecká knihovna v Olomouci,  
Bezručova 3, 779 11 Olomouc  
Tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774  
e-mail: redakce@vkol.cz  
IČO: 100625

Grafická úprava obálky: Ivana Perůtková  
Technická redakce: Petr Jančík  
Tisk: Polygrafické středisko  
Univerzity Palackého v Olomouci  
Biskupské nám. 1, 771 11 Olomouc

ISSN: 1214-6420 (tištěná verze)  
1214-648X (elektronická verze)  
Registrace: MK ČR E 6450

[www.vkol.cz/krok](http://www.vkol.cz/krok)

Uzávěrka čísla: 18. května 2012

## Vážení čtenáři,

*náplň druhého čísla časopisu KROK, jímž právě listujete, bude možná pro mnohé z vás překvapením. Redakční rada se rozhodla vnést do revue nový, svěží vítr a její koncepci „občerstvit“ o aktuální témata, o události širokého kulturně společenského dění, jimiž obyvatelé Olomouckého kraje dennodenně žijí. Zkrátka postupně usilovat o proměnu z literárně-muzeijního formátu na platformu tepající a dýchající živým a prožívaným uměním a kulturou. V mnoha ohledech však i nadále hodláme vycházet z tradic, jež si s sebou časopis přenáší, tedy kultivovat čtenáře prostřednictvím poutavých seznámení s osobnostmi, které třeba již nejsou mezi námi, či ději, na něž sedá prach zapomnění.*

*Revue se také otevírá více mimo své centrum, samotné město Olomouc, a bude vás provázet příběhy míst, postav, starých a nových „dějin“ všech pěti okresů kraje. Důkazem v tomto čísle budiž tematický blok věnovaný Jesenicku, jehož součástí je rozhovor s Jaromírem Švejdíkem, jedním z autorů komiksu a grafické předlohy animovaného filmu Alois Nebel. Fiktivní příběh se odehrává v Bílém Potoce, v malé vesnici na Jesenicku poblíž hranic s Polskem. Také další „kapitoly“ druhého čísla KROKu, ať již s tematikou čarodějnickou či literárního „genia loci“, jsou zasazeny do nejsevernějšího regionu kraje, oblasti bývalých Sudet. Nebudu však předbíhat - leccos o atmosféře vyvěrající z života na Jesenicku vypovídají příspěvky zde uveřejněné a myslím, že vhodnou pozvánkou k vytvoření si vlastního dojmu z krajiny (pokud jste jejími obyvateli, pak se snad nabízí moment, pocit identifikování se s ní) je vystřihovánka*

*na obálce časopisu, již Petr Pláteník, spoluautor čísla, nazval „nesnesitelná vzrůsnost žití“.*

*Aktuální KROK doprovázejí fotografie Jindřicha Štreita navracející se do doby normalizace v různých místech Olomouckého kraje. I zde ponecháváme na vaší interpretaci, zda s fotografiemi budete „zacházet“ jako s nostalgickým návratem, strohou upomínkou na bezčasí a šed', nebo zda ve vás budou evokovat i cosi současného. Individuální, soukromý prožitek? Kolektivní úděl, osud?*

*Jelikož není v silách KROKu – vzhledem k periodicitě, s jakou prozatím vychází - obsáhnout dění v kultuře pokud možno co nejaktuálněji, rozhodli jsme se zařadit rubriku „Rukověť“, jež komentuje a zve na vybrané akce, které se uskuteční vždy během čtvrtletí následujícího po vydání každého čísla (nyní tedy v období počínající červnem a končící prvními záříjovými dny). Razantněji hodlá revue vstoupit na pole filmu, divadla, výtvarného umění, architektury, rozhlasové publicistiky – mnohé z toho se nám podařilo realizovat již nyní; to, co se „nevešlo“, bude, doufáme, pozvánkou k opatření si následujícího, třetího čísla, jež tentokrát vkročí na Prostějovsko.*

*Na závěr si dovolím jménem Vědecké knihovny v Olomouci a redakční rady časopisu poděkovat Heleně Veličkové za dlouholeté zodpovědné vedení KROKu tím správným směrem a jménem autorů tohoto čísla vám, čtenářům, popřát poklidné letní dny a příjemný čas dovolených. Vrátil-li se k úvodní myšlence, přál bych si také, aby se KROK pro vás stal nejen osvěžujícím vánkem, ale aby vnesl do vašich úvah, znalostí, názorů a postojů pořádnou vichřici!*

*Lukáš Neumann,  
vedoucí redaktor časopisu KROK*

# Je těžké nepřipadat si jako cizinec

## O vztahu ke krajině, o komiksu, hudbě i filmu

Rozhovor vedl Petr Pláteník

*Hlavním tématem tohoto čísla časopisu KROK je Jesenicko. Na podzim loňského roku vstoupil do kin animovaný film Alois Nebel, odehrávající se ze značné části právě v tomto kraji. Osobnost pro ústřední rozhovor tohoto vydání se přímo nabízela. Jeden z autorů komiksu, podle něhož film vznikl, zároveň autor grafické podoby filmu, muzikant vystupující v kapele Priessnitz a v neposlední řadě rodilý Jeseničák. Jaromír Švejdlík.*

*V českém kulturním prostředí vystupujete pod dvěma identitami, tj. pod svým civilním jménem Jaromír Švejdlík a pod pseudonymem Jaromír 99. Můžete ve zkratce vysvětlit, jak k tomu „rozdvojení“ osobnosti došlo a jaké výhody či nevýhody Vám to přináší?*

Zpočátku jsem chtěl oddělit svou hudební a výtvarnou tvorbu, tedy Švejdlík muzikant a J99 kreslíř, ale brzy jsem byl odhalen a dnes tvrdím, že nejsem stoprocentní ani v jednom. Což opravdu nejsem.

*Dvojí identitou disponují např. i mnohé postavy (převážně superhrdinských) komiksů. Vy sám se komiksu jako grafik, ale i jako autor scénáře věnu-*



*Autoportrét – grafika z cyklu vystřihovánek uveřejňovaných na internetové stránce <http://jaromir99.blogspot.com/>.*

*jete. Která z postav v komiksovém univerzu je Vám nejbližší?*

Vlastně mě už od dětství fascinoval Široko ze Stínadel.

*Váš grafický román Alois Nebel, který jste vytvořil spolu se scenáristou Jaroslavem Rudišem, bychom v rámci komiksu zařadili spíše mezi ty alternativní. Jaký druh komiksu Vy osobně preferujete? Který z tvůrců Vás nejvíce ovlivnil?*

Jose Muñoz, který ovšem ovlivnil kdekoho a není to zrovna alternativa. Já vlastně hltám vše, co vidím a moc nerozlišuji.

*Spolu s Jaroslavem Rudišem jste považováni za autory prvního grafického románu u nás. Jak Vy sám na českou komiksovou scénu nahlížíte? A dá se vůbec o nějaké kompaktní fungující scéně mluvit?*

To nevím. Pro nás je komiks spíš jen odbočka, takže se českou či jinou scénou moc nezabýváme. Nějaký pohyb lze pozorovat, ale na můj vkus je český komiks příliš konzervativní a při zemi.

*Jako jeden z inspiračních zdrojů, ovlivňujících Váš grafický styl projevující se i v Aloisi Nebelovi, uvádíte fenomén sudetských papírových vystřihová-*

*nek. Můžete našim čtenářům přiblížit, o co se jedná, případně i jeho historickou tradici?*

Jde spíš o lidovou tradici z německy mluvících zemí, tedy snad i ze Sudet. Na tomto stylu mě baví jednoduchost a zároveň určité tajemství, které v sobě ukrývají postavy, krajiny, zvířata v siluetách. Rozhodně bych se chtěl v budoucnu do tohoto světa stínu ještě víc ponořit.

*Na Jesenicku jste stále pevně zapuštěn i svou hudební tvorbou. Sám název Vaší kapely Priessnitz o mnohém vypovídá. Přesto, bylo Vaší ambicí při jejím zakládání přesáhnout hranice regionu, nebo šlo zpočátku především o opravdu lokální kapelu, která hrála pro ty, co rozumí?*

Priessnitz tak nějak do Jeseníků patří, necháváme se jimi inspirovat, máme tam základnu našich fanoušků, ale od začátku jsme se snažili ty kopce překračovat a oslovovat lidi i ze zcela jiného prostředí. Myslím, že tak to funguje dodnes.

*Nemohu se nezeptat: vždy, když mluvím s lidmi, kteří na Jesenicku vyrůstali, stále žijí nebo k němu mají pevné vazby, mám pocit, že se k němu vztahují s určitou úctou, jako ke kraji se svébytnou, až mytickou silou. Jde spíš o projev „drsně odžitého“ patriotismu nebo o opravdu silný genius loci?*

To já nevím, nemůžu mluvit za druhé, ale myslím, že jsme si dlouho hledali vztah k této krajině, k zemi jakoby bez tradice, kde nepostavil dům tvůj děda. Aspoň moje generace. Je těžké si nepřipadat jako cizinec, ale když tohle překonáš, nějak se ti ta krajina zaryje pod kůži.

*Vý sám z pracovních důvodů již několik let žijete v Praze. Přesto se do svého rodného kraje*

*stále vracíte a především ve svém díle jej často tematizujete. Jak důležitý je podle Vás pro dnešního člověka pocit, že existuje místo, které zná dobře, kam patří?*

No jasně, je to hodně důležité. Pro mě jsou ty kopce věčnou inspirací, a i když jsem někde hodně daleko, můžu se na ně napojit, ale možná je to jen nostalgie. Vše už je zaneřáděno turisty, hotely, sjezdovkami a cyklostezkami a já vidím jen odraz minulosti.

*V animovaném filmu Alois Nebel jako by se spájela většina Vašich tvůrčích aktivit: film vznikl na základě Vašeho komiksu, jste autorem grafické podoby filmu a Váš kolega z kapely Priessnitz Petr Kružík se podílel na hudbě k filmu. Jedná se o největší projekt, na němž jste se kdy podílel? A pustil byste se ještě někdy do něčeho takového, jako je práce na animovaném filmu?*

Ano, nic tak objemného jsem nikdy před tím nedělal, ale byla to nabídka, která se neodmítá, myslím, že ten film je něco jako manifest naší generace a já jsem na něj patričně hrdej. Uvidíme, co se bude dít, chci se držet věcí, které umím a nedělat moc práce na zakázku.

*Film vznikl unikátní metodou rotoskopie, kdy byly nejdříve natočeny záběry s živými herci a ty byly posléze „překresleny“ do podoby animovaného filmu. Jak Vy sám na tuto metodu nahlížíte? A má potenciál i do budoucna v oblasti animovaného filmu, třeba i v České republice?*

Určitě má, ale stojí hromadu peněz, vlastně děláte dva filmy. Tvůrci to musí zvážit, ale k převedení komiksu do filmové podoby je rotoskopie ideální.



*ALOIS NEBEL MANUAL – grafické skici jedné z postav objevujících se v animovaném filmu Alois Nebel.*

*Který film, natáčený nebo odehrávající se na Jeseníku, Vy osobně máte nejradši?*

Zánik samoty Berhof.

*Komiks Alois Nebel byl právě s pozitivní odezvou uveden na knižní trh v Německu. Očekával jste kladné reakce? Nebo spíše převládaly obavy z nezájmu o dílo pojednávající mj. o komplikovaných česko-německých vztazích v pohraničí?*

Neočekávali jsme nic, ale vlastně jsme si říkali, co tam Alois zas vyvede, protože on je figura nevyčitatelná a někde ho milují a jinde ne, ale zdá se, že Němci si ho zamilují.

*Ve více německých recenzích Vašeho komiksu byl hlavní hrdina Alois Nebel přirovnáván ke Švejkovi Jaroslava Haška. Napadlo Vás někdy, že by si tyto dvě postavy byly nějak podobné? Nebo*

*jde o důsledek nahlížení české kultury takřikajíc zvenčí?*

To nás napadlo. Ale současně nás napadl také třeba Haňta z Příliš hlučné samoty. Asi je to určité klišé pohledu na Čechy zvenčí. Švejk je přece chladná bestie a to Alois rozhodně není. Ty klišoidní pohledy, zdá se, filmu škodí. V Polsku od nás čekali komedii k popukání, v Německu, když vidí Sudeťáka, hned vidí pravičáky. Tak uvidíme, co ve Francii, tam snad o nás žádný pokroučený představy nemají a zároveň milují komiksy.

**Jaromír Švejdík / Jaromír 99** (1963) se narodil v Jeseníku. Je frontmanem kapely Priessnitz, kterou spoluzakládal roku 1989 a která se postupem času zařadila mezi stálice české nezávislé hudební scény. Z dalších hudebních projektů, jejichž je součástí, jmenujme Umakart nebo Jaromír 99 & The Bombers. Vedle hudby se věnuje také grafice. Nakreslil komiksy *Alois Nebel a Bomber* (zde je i autorem scénáře). Je autorem storyboardů k filmům *Jedna ruka netleská*, *Samotáři*, *Děti duny* či *Grandhotel*. Na snímku *Alois Nebel* pracoval jako kreslíř a autor grafického návrhu. Rok 2011 byl pro Jaromíra Švejdíka velmi úspěšný. Jako člen kapely Priessnitz získal spolu se svými spoluhráči cenu Olomouckého kraje „Cena osobnost roku v oblasti kultury“ za práci na hudební složce k filmu *Alois Nebel*. Ve stejné kategorii, tj. za hudební doprovod k filmu, uspěla kapela i při vyhlašování Cen české filmové kritiky. Spolu s Noro Držiakem a Henrichem Borárosem získal Jaromír Švejdík letos i Českého lva za nejlepší výtvarné řešení filmu.

<http://jaromir99.blogspot.com/>

## Nová expozice čarodějnických procesů na Jesenicku v 17. století ve Vlastivědném muzeu Jesenicka

Za účasti hejtmana Olomouckého kraje byla 2. února 2012 ve Vlastivědném muzeu Jesenicka v Jeseníku otevřena nová stálá expozice čarodějnických procesů na Jesenicku v 17. století, která prezentuje jedno z nejtemnějších období jesenických dějin.

Sklepení Vodní tvrze, ve kterých je expozice umístěna, prošla rozsáhlou rekonstrukcí, díky níž byla veřejnosti zpřístupněna další část této kulturní památky. Architektonické řešení spočívá ve využití genia loci historického sklepení. Stěny a klenuté stropy odborníci očistili od technických instalací, stavební dělníci zbavili sklepení 150 tun betonu a položili ve výstavních prostorách novou valounkovou dlažbu. Mezi nové prvky patří vstupní schodiště a rampa, obojí z červeně probarveného betonu. Výstavní panely a podstavce jsou ze surového ocelového plechu a podsvíceného skla. Atmosféru nádherných prostor dokresluje scénické osvětlení.

Nosný materiál pro odbornou stránku expozice představovaly dosud nezpracované autentické materiály ze 17. století. Ty byly z důvodu tehdejšího správního rozdělení, kdy Jeseník patřil do Niského knížectví, uloženy v archivech v polské Vratislavi. Listiny dokládají průběh soudních procesů s údajnými čarodějnicemi a díky nim mají návštěvníci možnost seznámit se s výpověďmi čarodějnic a vedením výslechů. Historici M. Neubauerová a J. Štěpán přepsali text listin z kurentu do latinky a ze staroněmčiny je přeložili do českého jazyka. Expozici obohacují též faksimile listin,

jež je možné si prohlédnout také prostřednictvím dotykových displejů.

Nová stálá expozice čarodějnických procesů na Jesenicku v 17. století prezentuje významnou kapitolu dějin Jesenicka prostřednictvím nejmodernější techniky. Audioprůvodce umožňuje výklad ve čtyřech jazykových mutacích a umělecké filmové zpracování o první jesenické čarodějnici Barboře Schmiedové je promítáno do tenké projekční stěny z mlhy s využitím speciální technologie fogscreenu. Instalací fogscreenu se Vlastivědné muzeum Jesenicka stává prvním muzeem v republice, které toto nákladné zařízení trvale používá ve svých výstavních prostorách. Umělecké prostředky filmového zpracování jsou příhodnou cestou k povzbuzení zájmu návštěvníků a zároveň k uchování prezentovaných sdělení.

Finanční prostředky ve výši 9,5 miliónu korun na expozici, která jak obsahem, tak i svým zpracováním přesahuje hranice jesenického regionu, poskytl zřizovatel Vlastivědného muzea Jesenicka Olomoucký kraj.

Otevírací doba je od pondělí do neděle od 9 do 19 hodin, vstupné činí 70 Kč pro dospělé a 35 Kč pro děti od 13 let. Je nutné rezervovat si vstup předem telefonicky na čísle 584 401 070 či na e-mailové adrese muzeum.pokladna@je.cz; prohlídka trvá 45 minut, maximální počet osob ve skupině je 12.

Vybudování nové stálé expozice Čarodějnické procesy na Jesenicku v 17. století je zároveň součástí dlouhodobé rozsáhlé rekonstrukce Vod-

ní tvrze, která probíhá už od roku 2008. Rekonstrukcí prošel Rytířský i hlavní výstavní sál, střešní krytiny a krovy. V roce 2010 byla slavnostně otevřena nová stálá expozice archeologie a historie Jesenicka. V roce 2011 proběhla oprava nádvoří, v rámci níž byla vybudována kanalizace a vodovodní přípojka a byl odvlhčen celý objekt Vodní tvrze. Došlo i k posílení statiky západního křídla Vodní tvrze a k položení historické žulové dlažby. Na rok 2012 připravuje Vlastivědné muzeum Jesenicka novou stálou expozici geologie Jesenicka.

Architekti Marek a Lukrécia Lachmanovi zpracovali studii rekonstrukce Vodní tvrze, jejímž cílem je optimalizace provozu Vlastivědného muzea Jesenicka a vybudování zázemí pro návštěvníky Vodní tvrze v podobě kavárny, vinárny, galerie, výstavních sálů a zajištění přístupu pro imobilní návštěvníky.

Srdečně Vás zvu jménem všech zaměstnanců Vlastivědného muzea Jesenicka do významné kulturní památky v centru jesenických hor.

*Veronika Rybová,  
ředitelka Vlastivědného muzea Jesenicka*

Veronika Rybová (1968) je absolventkou Gymnázia J. Jungmanna v Litoměřicích a Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, obor český jazyk – historie. V průběhu vysokoškolského studia a v letech po něm vyučovala dějepis a český jazyk na Střední průmyslové škole strojní a elektro v Ústí nad Labem, od roku 1998–2007 pracovala jako ředitelka Divadla K. H. Máchy, Kina Máj a Domu kultury v Litoměřicích. Od roku 2007 působí jako ředitelka Vlastivědného muzea Jesenicka v Jeseníku. Za jejího vedení byly započaty

práce na rekonstrukci Vodní tvrze, sídla muzea. Díky její iniciativě vznikla nová stálá expozice čarodějnických procesů na Jesenicku v 17. století, byla dokončena expozice historie Jesenicka a připravuje se nová expozice geologie Jesenicka.

### **Poznámka na okraj nové výstavy aneb „čarodějnice“ v nominaci**

Každá muzejní expozice představuje určitý obraz toho, co se stalo v minulosti. Předkládá souhrn faktů a nabízí současně i jejich zasazení do širších souvislostí, jejich interpretaci i to, čím nás může minulost oslovit dnes.

Každá muzejní výstava má splňovat současně dva základní faktory. Forma výstavy musí být atraktivní a její obsah si musí zachovat potřebnou odbornou úroveň, kdy do této kategorie je nutné zahrnout i pravdivost zprostředkovaných informací. Výstupem pro stupeň atraktivity výstavy je bezpochyby zájem návštěvníků, odborná úroveň je posuzována velkou obcí historiků.

Je potěšitelné, že nově otevřená výstava Vlastivědného muzea Jesenicka, jak dosavadní návštěvnost ukazuje, bezpochyby vzbudila zájem a neméně potěšitelný je také fakt, že vyvolala kladné ohlasy odborníků. Jako důkaz tohoto tvrzení lze uvést skutečnost, že expozice „Čarodějnické procesy v 17. století na Jesenicku“ byla pro letošní rok nominována, společně se třemi dalšími muzejními expozicemi, na udělení prestižní ceny v rámci „Národní soutěže muzeí Gloria musaealis“, a to v kategorii „Muzejní výstava roku 2011“. Ceny se uděluje letos již po desáté, organizátory soutěže jsou Asociace muzeí a galerií České republiky a Ministerstvo kultury České republiky. Bylo by jistě potěšitelné, kdyby byla uvedená nominace za-



vršena získáním ceny „Gloria musaealis“, ale myslím si, že to není to nejdůležitější. Mnohem důležitější je skutečnost, že v severní části našeho kraje vznikla opravdu špičková muzejní expozice.

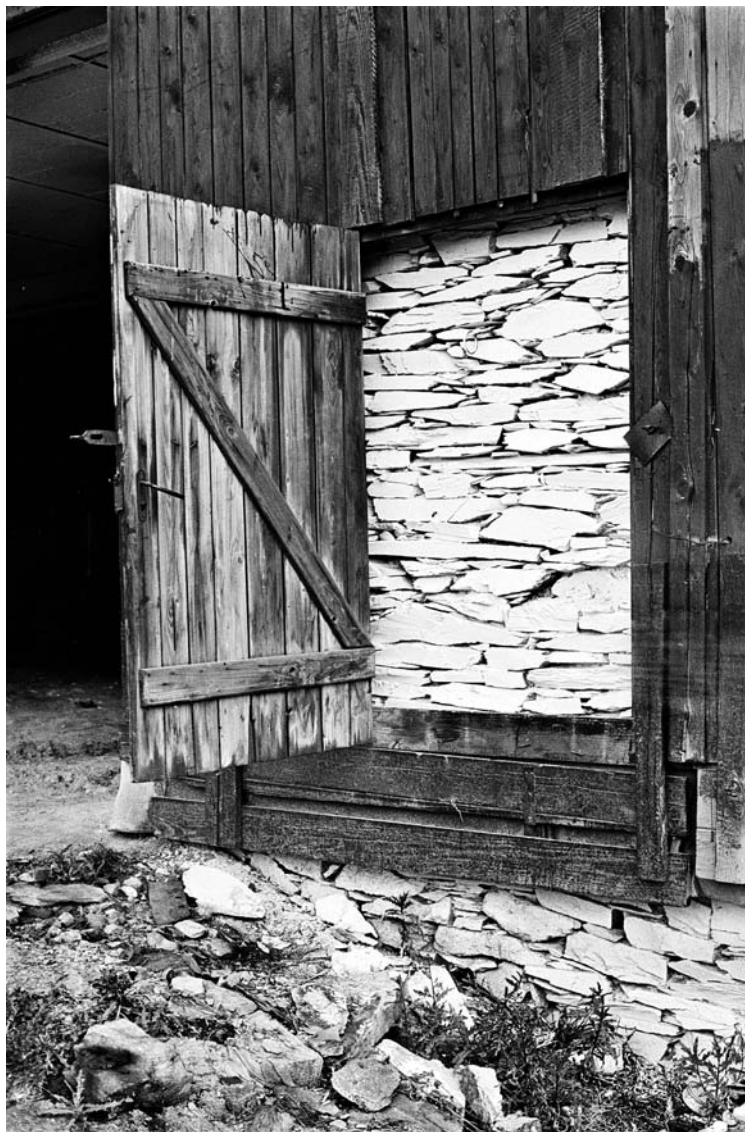
*Jindřich Garčic*

Pozn. red.

Dne 17. května 2012 byla v Travertinovém sále Nové budovy Národního muzea vyhlášena ocenění v rámci desátého ročníku Národní soutěže muzeí Gloria musaealis 2011. V kategorii „Muzejní výstava roku 2011“ se na stříbrné pozici umístilo Vlastivědné muzeum Jesenicka, p. o., za stálou expozici „Čarodějnické procesy v 17. století na Jesenicu“, zpřístupněnou 8. února 2012. Cenu Gloria musaealis a prvenství v této kategorii získala Moravská galerie v Brně za výstavu „Obrazy myslí / Mysl v obrazech“, uspořádanou ve dnech 9. prosince 2011 – 18. března 2012.

*(lun)*

*Jindřich Štreit, Hutov, 1979*



## Čarodějnické procesy na Jesenicku v 17. století

Michaela Neubauerová

Inkviziční procesy s čarodějnicemi postihly Jesenicko vedle nepříliš vzdáleného Losinska a Šumperska patrně nejvíce v českých zemích. V případě jesenického regionu dokonce můžeme hovořit o existenci jakéhosi střediska čarodějnictví, tak jako tomu bylo především v zemích Sváté říše římské. Procesy s údajnými čarodějnicemi trvaly neuvěřitelně dlouho a zasáhly nejméně tři generace jesenických obyvatel. Jesenicko bylo tehdy součástí nízkého knížectví, historického území patřícího od roku 1290 vratislavským biskupům. Proto se v tomto případě setkáváme také s pojmem nízké procesy s čarodějnicemi, a to především u polských a německých badatelů. Nisa, jako hlavní správní centrum, byla také v první fázi procesů i místem hrdelního soudu, tedy také vyšetřování, souzení a poprav, než se po několika letech přesunula jurisdikce ve věci hrdelních zločinů, včetně čarodějnictví, na městské soudy v Jeseníku, Vidnavě a ve Zlatých Horách. Rozsudky potvrzoval jako zástupce vrchnosti zemský hejtman, který sídlil v Nise. Procesy s čarodějnicí byla postižena i další místa nízkého knížectví, v samotné Nise bylo jen v roce 1651 popraveno 42 žen a mužů, přičemž mezi oběťmi procesů bychom kromě nízkých měšťanů našli i obyvatele okolních vsí – dnešních polských Skoroszyce, Prusinowic, Czarnolasu, Kobiely a Zawodzia. Popravy se vykonávaly za nízkými městskými hradbami u šibenice. Dalším postiženým centrem nízkého knížectví na dnešním polském území bylo město Hlucholazy (Głucholazy), kde bylo např. v roce

1651 popraveno na Šibeniční hoře nad městem 21 lidí (19 žen a 2 muži). Nicméně většina obětí pocházela z jižní části knížectví, tedy z okolí Jeseníku a Zlatých Hor. V současnosti se uvádí okolo 250 obětí v celém nízkém knížectví, což řadí toto území na „neradostnou“ první příčku v celém Slezsku. I když vezmeme v potaz, že celkový počet všech souzených a odsouzených lidí v procesech s údajnými čarodějnicemi na Jesenicku je pro torzovitost archivních pramenů možné pouze odhadovat, nemají jesenické procesy s čarodějnicemi – alespoň uvažujeme-li o českém prostředí – obdoby.

K prvnímu případu čarodějnictví, které bylo souzeno, došlo v roce 1622 v Jeseníku. V červnu toho roku byla obviněna žena místního pastýře Barbora Schmiedová svým mužem Kryštofem z očarování dobytka, způsobení nemoci, otravy a požáru. Dne 21. června 1622 stála Schmiedová před soudním tribunálem v Nise, kde byla nejdříve „po dobrém“ a následně, poté, co se nepřiznala, „ostřeji“ tázána na vznesená obvinění. Před torturou jí nízký kat „mistr George“ Jiří Hillebrand ukázal mučící nástroje a popsal jejich použití, poté již byla podrobena tortuře – nejprve jí nasadili palečnici a španělskou botu, při třetím stupni mučení ji natáhli na skřípec a pálili na bocích. Po této proceduře se nelze divit, že přiznala vše, na co byla dotazována, a jmenovala i další osoby, které se měly čarování a výjezdů na sabaty účastnit. Další obviněné – sousedky a příbuzné – byly ihned uvězněny a podobně jako Schmiedová

podrobeny výslechu. V mučírně pak po několik týdnů probíhaly neustálé vzájemné konfrontace obviněných žen a mučení, kvůli kterému se nakonec všechny k zločinům doznaly – olupování lidí o mléko, otravy a začarování dobytka, stloukání čarodějného másla z vody, výrobu zlého počasí a především výjezdy na sabaty, kacírství a smilnění s ďáblem (nazývaným „zlý duch“). Před odletem na sabat se měly natírat kouzelnými mastmi, vyrobenými z různých bylin, z ropuch a mloků. Kromě masti, kterou údajně použily všechny obviněné, se některé před sabatem kotrmelcem proměnily v kočku. Mezi časté létací zařízení patřilo tradiční domácí nářadí – pohrabáč, vidle, jednou dokonce mísa na chléb a lavice od kamen. Odpovědi vyslychaných vychází z větší části z klasické představy o čarodějnicích a sabatech a z obecné víry v černou magii, která může uškodit lidem i dobytku. Sled výpovědí v soudním zápise z procesu ovšem zcela jasně ukazuje, že přiznání k těmto naprosto nesmyslným skutkům byla učiněna až po použití mučení, před torturou se k černé magii pochopitelně nepřiznal nikdo. O krutosti výslechů svědčí i žalárníkův nález mrtvolky jedné z vyslychaných, porodní báby a kořenářky Marty Wezelové z Jeseníku v kobce. Podle pitevního ohledání katem jí byl zlomen vaz. Její mrtvé tělo pak bylo pohřbeno na niském popravčím místě pod šibenicí. Okruh obviněných a vyslychaných lidí se neustále rozšiřoval, podle dobových (neúplných) pramenů nakonec bylo vyšetřováno 22 lidí (17 žen a 5 mužů). O tom, že proces postihl nejen chudé obyvatele Jesenicka (porodní bába, kořenářka, žebračka), ale také ty bohaté a vážené, svědčí i výslech šoltyse Schrotta z České Vsi a jeho ženy. O osudu všech souzených lidí, včetně Barbory Schmiedové,

dochovaná soudní akta mlčí, rozsudky nad nimi se totiž nedochovaly.

Druhá velká vlna čarodějnických procesů se zvedla v letech 1636–1641 a postihla především Zlaté Hory a Nisu. O průběhu tohoto honu na čarodějnice a čarodějníky se dochovalo jen velmi málo zpráv, malou představu o rozsahu těchto procesů si lze udělat ze studia účetních dokumentů z vedení procesů a korespondence mezi městskými a vrchnostenskými úřady. Smolné knihy, soudní akta ani rozsudky se buď vůbec nevyskytly, nebo nejsou dochovány. Z literatury je znám příkaz zemského hejtmána zlatohorské městské radě k uzavření smlouvy s niským katem s pevnou týdenní mzdou a také zamítnutí žádosti heřmanovického horního hejtmána Jonáše Birola z roku 1640 na zřízení vlastního inkvizičního tribunálu pro souzení a popravu osob usvědčených z čarodějnictví, které pocházely z Heřmanovic a z Horního a Dolního Údolí na Zlatohorsku. Z téhož roku jsou známy jediné čtyři rozsudky nad údajnými čarodějnicemi, a to ze Zlatých Hor. Rozsah pronásledování domnělých čarodějnic a čarodějů tohoto období také dokládá dochované nařízení biskupské administratury niské městské radě z roku 1639 k urychlení stavby spalovací pece „ku spravedlivé popravě ďablových přívrženců, čarodějnic a havětí“, která měla údajně stát na okraji Nisy u městského popraviště.

K největšímu rozšíření honu na čarodějnice na Jesenicku došlo v letech 1651–1652, které se staly symbolem nejstrašnějšího období v historii Jesenicka. Z těchto let je dochováno nejvíce rozsudků smrti; procesy postihly všechna větší města niského knížectví. Podle vizitační zprávy jesenické farnosti z roku 1651 bylo popraveno

nejméně 127 lidí z Jeseníku a okolí. Podle „Zprávy o čarodějnictví v niském knížectví“ z 6. října 1651 bylo do tohoto data upáleno 33 lidí ve Zlatých Horách, v Jeseníku a okolí 81, v Mikulovicích 16, v Hlucholázích 22 a v Nise 3 osoby. Celkem tedy 155 lidí, což ovšem není číslo zdaleka konečné. Na počátku masového honu na čarodějnice bylo přiznání teprve osmiletého Martina Schirna ze Širokého Brodu. Při výslechu dne 15. února 1651 chlapec vypověděl, že se zúčastnil čarodějnického sabatu za močálem v Mikulovicích, kam ho zavezla Uršula Schnurpfeilová (ve starší literatuře jmenovaná jako Schnurzelová), sousedka ze stejné vsi. Kromě Uršuly jmenoval i dalších šest osob, které se sabatu účastnily – Jiřího Schilda z Mikulovic, Marii Kauffovou, Kateřinu a Jana Haberovy a Elišku a Kryštofa Kauffmanovy. Kromě Schilda byli všichni jmenovaní zatčeni a měsíc po výpovědi chlapce byl s nimi zahájen proces. Při prvním výslechu bez použití tortury nejprve vyšetřovaní jakékoliv provinění popřeli, ovšem dalšími výslechy, vzájemnými konfrontacemi a zejména krutým mučením se postupně ke všemu přiznali a obvinili i další osoby. První rozsudek byl podepsán v Nise zemským hejtmanem Jiřím Hodickým z Hodic 23. května 1651, podle kterého byla Uršula Schnurpfeilová odsouzena k smrti upálením zaživa za „dvacetileté čarodějnictví“. Podobně skončili i další obvinění, kteří byli nedlouho po svém zatčení popraveni na návrší nad Jeseníkem. Některým odsouzeným byla udělena zvláštní milost – po kajícím doznání byli sťati mečem a teprve poté bylo jejich tělo spáleno na hranici. Za hlavní provinění, jak můžeme číst z rozsudků, se považovalo odpadnutí od církve, znesvěcování hostií a účast na sabatech. Se

železnou pravidelností se několik měsíců opakoval stále stejný scénář – zatčení po označení již vyšetřovanou osobou za spoluvíníka, výslech, konfrontace, mučení, přiznání, potvrzení přiznání a poprava nejčastěji tři dny po vynesení rozsudku. Právě jmenováním dalších „spolupachatelů“ i z jiných obcí se spustila lavina obvinění, mučení a upalování, která se bolestně dotkla většiny vsí v údolí řeky Bělé i všech společenských vrstev. Poslední dochovaný rozsudek tohoto období je datován 24. zářím 1652, kdy byla popravena Marina Kolbová ze Studeného Zejfru. Popravy dětí, které Jesenicko neblaze proslavily po celé Evropě, nebyly současným výzkumem potvrzeny.

V obdobné míře procesy zasáhly Zlatohorsko, kde bylo jen v roce 1651 upáleno během šesti měsíců 54 lidí, převážně manželek bohatých obchodníků a řemeslníků. Mezi hlavní provinění patřilo rouhání proti Bohu, zřeknutí se víry, spolky s ďáblem a sabaty. V červenci 1651 byla popravena i samotná „královna čarodějnic“ Uršula Schmeterová (Schmeltzerová), která spolu s ďáblem, kterého nazývala „Hänsel“, svedla k čarování několik desítek zlatohorských obyvatel. Mezi souzenými pak byly také její tři dcery – Marie Anna Tittelová (upálená v červenci 1651), žena zlatohorského radního Barbora Schubertlová (upálená 28. srpna 1651), Uršula Kupferschmiedová (zemřela na následky mučení v Praze 20. dubna 1652) a vnučka Magdaléna Zottmantelová, manželka řezníka ze Zlatých Hor (upálená patrně v říjnu 1651). K veřejným popravám lidí odsouzených za čarodějnictví docházelo na popravčím místě nad Zlatými Horami.

Úplně poslední rozsudky smrti nad údajnými čarodějnicemi jsou datovány léty 1683–1684, kdy

před soudem stanuli tři lidé z Domašova u Jeseníku. Prvním z nich byl Kašpar Gottwald, popravený 25. listopadu 1683, který se měl podle ortelů údajně účastnit čarodějnických sabatů. K těmto schůzkám Gottwalda svedly Anna Stenzelová se svou dcerou Rozinou ze stejné vsi. Obě byly následujícího roku nejprve sťaty a poté spáleny na hranici. Poslední případ procesního řízení obviněných osob ze zločinu čarodějnictví je až z roku 1695, kdy byly souzeny a dlouhodobě vězněny dvě ženy z Vidnavy, žena a dcera vidnavského kantora Daniela Metznera, které jako jedny z mála byly nakonec propuštěny na svobodu.

Hlavní příčinou šíře a brutality jesenických procesů s čarodějnicemi byla nejspíš všeobecná bída, neúroda a krize, které s sebou přinesl společenský a ekonomický úpadek za třicetileté války. Nezměrnou bídu spolu s běžně rozšířenými pověrami o působení zlých sil a ďáblůvých přívrženců na člověka, dobytek i úrodu můžeme označit za hlavního viníka vzniku i rozšíření procesů. Neškodná lidová magie, léčivé byliny a zaříkávání, staletí tolerované a potřebné v lidské společnosti, podnítily za podpory vrchnosti masovou hysterii, kdy žádný z tehdejších obyvatel jesenického regionu si nemohl být jist svým životem. Za vydatné pomoci tehdejšího způsobu soudního vyšetřování

s použitím mučení skončily na hranicích stovky nevinných lidí, které můžeme označit jako oběti justičních vražd.

**Michaela Neubauerová** (1976), roz. Brachtlová, absolventka jesenického gymnázia a Slezské univerzity v Opavě, obor historie-muzeologie. V letech 1999-2012 historička a kurátorka historických sbírek ve Vlastivědném muzeu Jesenicka, v současné době pracuje jako archivářka ve Státním okresním archivu v Jeseníku. Dlouhodobě se zajímá o místní vlastivědu, především čarodějnické procesy, historii působení ženských řádů a kongregací na Jesenicku, poutní místa a židovské osídlení Jesenicka. Je autorkou řady muzejních výstav, přednášek a exkurzí a také spoluautorkou expozice historie a čarodějnických procesů na Jesenicku ve VMJ.



*Jindřich Štreit, Arnoltice, 1987*

## Století církevního historika a archiváře. Ke 100. výročí narození Rudolfa Zuberera

Květoslav Growka

23. ledna tohoto roku jsme si připomněli 100. výročí narození významného církevního, ale též regionálního historika, archiváře a čestného občana Jeseníku PhDr. Rudolfa Zuberera. Jeho životní pouť je pomyslnou českou kronikou 20. století: ačkoliv působil jen na Moravě a ve Slezsku, žil v několika státních útvarech a vládli mu dva císařové a devět prezidentů. Tato dějinná křivolakost se nemohla na jeho životě nepodepsat.

Rodák z Moravské Ostravy–Vítkovic (nar. 23. 1. 1912) nastoupil po absolvování reformního reálného gymnázia v roce 1931 na Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Olomouci, kde byl roku 1936 ordinován na kněze. Přitahován zájmem o historii, zejména působením prof. Augustina A. Neumanna, se stal prefektem arcibiskupského semináře v Kroměříži a zároveň profesorem němčiny a dějepisu na arcibiskupském gymnáziu (1939–1946). Jeho vnitřní potřeba jej vedla k rozhodnutí tyto předměty dále studovat. Proto se v roce 1937 zapsal ke studiu historie a germanistiky na Univerzitě Karlově u našich předních historiků: J. Šusty, O. Odložilka, V. Chaloupeckého a K. Stloukala. Pod vedením posledně jmenovaného vypracoval doktorskou práci na téma „Mladá léta kardinála Dietrichštejna“ a v roce 1946 (s válečným odkladem, kdy byly české vysoké školy nacisty uzavřeny) ji obhájil. O rok později se stal arcibiskupským archivářem a knihovníkem na kroměřížském zámku. Zahájil



*Církevní a regionální historik, archivář PhDr. Rudolf Zuber na snímku z r. 1969*

studium archivnictví na Masarykově univerzitě v Brně (1950–1953), počítal s kratším studiem v Paříži a ve Vídni a již v této době začal publikovat články k dějinám olomoucké diecéze.

Za normálních okolností by byla před dr. Zuberem narýsována jednoznačná perspektiva vědce a univerzitního učitele, od zimního semestru 1947–48 vyučoval na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě. Jenže politický zvrát v únoru 1948 mu postavil do cesty značné potíže.

Nejprve byl zrušen seminář a gymnázium, poté město převzalo zámek. V roce 1952 byl z arcibiskupského archivu vypuzen a skončil „ve vyhnanství“ v pobočce Zemědělsko-lesnického archivu v Javorníku ve Slezsku. Do roku 1960 zde spravoval archivní fondy vratislavského arcibiskupství, které zinventarizoval a popsal ve 4. dílu *Průvodce po archivních fondech Státního archivu v Opavě* (1961), i když byl jako spoluautor zmlčen. Převzetím archivních fondů arcibiskupství do Opavy byl nucen změnit působiště. Stal se pracovníkem Okresního archivu Jeseník a po jeho zániku archivářem pobočky Okresního archivu Šumperk v Javorníku s působností pro celé Jesenícko a setrval zde až do svého Státní bezpečností vynuceného penzionování roku 1977.

V roce 1957 uzavřel R. Zuber sňatek s Renatou Müllerovou a z jejich manželství se narodily čtyři děti. Vystoupil z kněžského stavu a dodatečně počátkem 60. let 20. století dostal též papežský dispens.

Desetiletí svého tvůrčího života zasvětil poznání dějin rakouské části nízkého knížectví, tedy dnešního Jesenícka. Fundamentálním dílem je jeho podíl na kolektivní monografii *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848* (Ostrava 1966).

Uvolnění v šedesátých letech přineslo dr. Zuberovi nové impulsy a kontakty i za hranicemi republiky. Zdálo se, že jeho kandidátská práce *Osídlení Jesenícka do počátku XV. století* (Opava 1972) vydaná tiskem bude konečně návratem na vědeckou dráhu. Normalizace tomu opět učinila přítrž, hodnost kandidáta věd již nesměl obhájit. Avšak i během doby, kdy vlastně nemohl zcela svobodně publikovat, neustoupil ani o krok ve svých názorech a s tlakem doby se vyrovnával po svém: ještě hlubším a pilnějším studiem – zejména jazyků, archivních pramenů, článků a studií v zahraničních časopisech, tehdy obtížně získatelných. Obrovský rozsah znalostí mu později umožnil publikovat řadu studií, např. o hudbě piaristů v Bílé Vodě či o hudebním skladateli Karlu Dittersdorfu. Svědectví o jeho pracovním nasazení vydávají i inventáře jím uspořádaných archivních fondů, které dodnes slouží badatelům. Zuzana Ronck ze Štýrského Hradce dokončila letos práci o hudebním archivu bělovodské piaristické koleje. Hudební katalog obsahuje 283 skladeb, řada z nich podle výzkumu pochází od kopistů z okolních far, ale podstatné je, že se zachránilo přes 40 skladeb z původní bělovodské sbírky. Z. Ronck k tomu podotýká:

*„Pan doktor Zuber by měl radost, nejen že jeho vzácná dlouholetá historicky archivářská práce v hudební oblasti našla dalšího použití a díky (tady mi ty vazby nesedí – po „nejen že“ obvykle následuje „navíc, dokonce“ atd.) němu bude mít archiv i své zastoupení v mezinárodní datové bance RISM – Internationales Quellenlexikon der Musik /Répertoire International des Sources Musicale/. Důležité je především, že hudba, kterou dr. Zuber tak miloval, a notový materiál, který zachránil, bude opět*



Přebal publikace „Osudy moravské církve v 18. století“ (1695–1777). První díl vyšel v roce 1987.

*oživen a dostane se díky posluchačům Fakulty pro umělecká studia Ostravské univerzity do povědomí dalších generací.“*

V penzi se mohl konečně veřejně přihlásit ke své odborné lásce, k církevním dějinám. Roku 1987 vyšel první díl jeho *Osudů moravské církve v 18. století (1695–1777)*. Knihu hodnotila

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. z pražské Karlovy univerzity:

*„Všechny práce doktora Zuberu se kromě jiného (tedy perfektní orientace v dobových pramenech, schopnosti kritiky těchto pramenů etc.) vyznačovaly i obdivuhodnou znalostí moderní evropské historiografie. To vše navzdory tomu, že pan Zuber působil čtvrt století v odlehlem javornickém archivu. Jeho odborný rozhled a předpoklady pro práci historika byly ovšem mnohem vyšší, než tomu bylo u mnohých univerzitních profesorů (bohužel i těch zcela současných).*

*Druhý díl jeho Osudů moravské církve vyšel bohužel až dlouho po jeho smrti péčí Vojtěcha Cekoty a Miloše Kouřila. I když je tato kniha autorsky nedokončena, je skvělou ukázkou modernosti myšlení a přístupu k historiografii, dokladem aplikace metod historické antropologie. Kromě toho, že doktor Zuber znal prameny i odbornou literaturu, byl pro psaní církevních dějin mimořádně dobře vybaven svými znalostmi teologie. Problematika víry a „nevíry“, víry a pověr, rekatolizace i obecné zbožnosti v jeho pojetí dostává plastický rozměr. Díky tomu, že pan doktor Zuber velice dobře věděl, jaký může být obsah oné zbožnosti, jakým způsobem lidé věří ve svého Boha, že mohou být skutečně zbožní, i když se vnějšími projevy chovají poněkud pověrečně. Prostě dokázal přiblížit barokní lidovou zbožnost jako nikdy jiný v našem dějepiscectví.“*

V souvislosti s vydáním *Osudů* nastala nová kapitola v Zuberově životě. Alespoň dílčími studii na stránkách vlastivědných periodik se vrací zpět do Kroměříže, k počátkům své badatelské dráhy. Za všechny jmenujme alespoň *Život na kroměřížském zámku v první polovině 18. století* (1986), *Piaristé a jejich koleje na Moravě v 18. století* (1989)



či *Arcibiskupské gymnázium v Kroměříži 1854–1950* (1991).

Bouřlivé společenské změny devadesátých let nemohly nechat dr. Zuberu lhostejným. V řadě přednášek a článků apeloval na změnu společnosti prostřednictvím duchovní podstaty člověka. Jeho životní filozofie vycházela především z francouzské nábožensko-sociologické školy Gabriela Le Brase, který kladl přítomné otázky do minulosti a učil, že také přítomnost je třeba studovat pohroužením se do minulosti. Další Zuberovou inspirací bylo učení Mircea Eliadeho – to rozeznává v životě dvě základní hodnoty, tzv. *sacrum* a *profanum*, tedy posvátno a každodenní. Je-li *sacrum* zatlačeno příliš na okraj, jak to lze pozorovat v naší přítomnosti, jsou ohrožena mravní kritéria společnosti. Takové *sacrum* ve smyslu morálního kritéria musí mít podle dr. Zuberu také každý historik, čili „sudidlo“, jak tomu sám říkal. Sám ho považoval za úplně nejdůležitější v životě a říkal, že *sacrum* je pro něj pružinou, která vždy zmáhá *profanum*.

Po roce 1989 se též dalo očekávat, že církevní hodnostáři ocení a využijí hluboké znalosti svého předního historika. Nestalo se tak, k velké škodě celého moravského církevního společenství, především pak bohoslovecké fakulty v Olomouci, kde mohl dr. Zuber pomoci nejvíce. Katolická cír-

kev, jíž on po celý svůj život zůstal věrný, mu jeho „zradu kněžského stavu“ nikdy neodpustila. Ale jedinci, kněží, kteří prožívali život za socialismu obdobně, ho chápali. Olomoucký biskup Mons. Josef Hrdlička o něm řekl:

*„Byl člověkem širokého rozhledu, nevšedních literárních schopností, dobrého srdce, duchovně vnímavý a citlivý v obtížných dobách, kdy jen vnitřně silné charaktery si dokázaly uchovat vlastní mravní identitu navzdory tlakům bezduché a zdánlivě všemocné prázdnoty.“*

Na konci života se dr. Zuber zamýšlel nad dvěma posledními staletími společenského života, kdy cítil, že nastává konec osvícenské epochy. V souvislosti s kanonizací Jana Sarkandera přemýšlel, jak objasnit úlohu církve v sekularizovaném světě a osvětlit její osudy za posledních 50 let. Na víc jeho kvapem ubývající síly nestačily. Dne 29. října 1995 v Jeseníku zesnul.

**Květoslav Growka** (1956), do roku 1999 učitel Gymnázia v Jeseníku, nyní zaměstnanec Státního okresního archivu Jeseník. Rediguje vlastivědný sborník *Jesenicko*. Specializuje se na ikonografii Jeseníků, např. v publikacích *Album starých pohlednic – Jeseníky* (2002), *Turistické tradice nisko-jesenického pohraničí* (2006) a *Jeseníky mezi vzpomínkou a přítomností* (2008).

## Genius loci Jesenicka v literatuře

Libor Martinek

Literární historie se při výzkumu písemnictví v jesenickém regionu (Jesenickem míníme okres Jeseník) nevyhne problematice vztahů literatury českého a německého jazyka. Do roku 1945 byla totiž oblast osídlena převážně německým obyvatelstvem. Pronikání české menšiny začíná rokem 1918 (převážně státní zaměstnanci), v letech 1945–1946 došlo prakticky k úplné výměně obyvatelstva.

Symbolicko-mytické hodnocení prostoru zdejšího pohraničí je spojeno s tematizací němectví, češství či polství (Jesenicko hraničí převážně s Polskem, a to na západě, severu a severozápadě) tohoto území v literárních dílech a mnohdy nabývá obranné funkce a podoby. Rodná zem je oblastí, která se rozprostírá kolem rodného domu, kolem zahrad, luk, pastvin, lesů. Je to „posvátný“ prostor (ve smyslu sacrum), který určuje místo člověka ve světě, zem, kterou obhospodařoval jeho otec a kterou bude zvelebovat syn a vnuk. V případě sudetských Němců k pokračování díla dědů a otců po roce 1945 již nedošlo. V případě Čechů a Poláků, kteří pohraničí osídlovali či „kolonizovali“, je to zem, na kterou se nevzpomíná, spíše zem nově nabytá, kterou bylo třeba teprve důkladně poznat a nově pojmenovat. V případě o něco mladší generace jde o prostor, k němuž lze zastávat postoj zcela ambivalentní; nechybí přitom ani vztah radikálně ironický.

Cesta pohraničím je toposem, v němž se setkávají či střetávají nejrůznější protiklady. Dynamické pojetí cesty nám umožňuje, abychom ji chápali

dokonce v protikladu k putování-bydlení (osídlení). Cesta znamená změnu, jisté riziko, které si vyžaduje také touha po dobrodružství, či dokonce po zisku. Bytí „zde a nyní“ zaručuje trvalost, bezpečí a klid, provokuje k zamyšlení nad tím, co tedy vlastně. Na cestě dějinami pohraničí mohl člověk potkat německého rytíře, sedláka, horníka, ale i wehrwolfa a partyzána, nakonec i pravidelnou armádu. Cesta vedla do hor i do údolí, nebezpečným lesem, stávala se místem, kde se odkrývaly nejrůznější povahy a vášně, byla ztělesněním tužeb, ale i prokletím, jak to dobře známe z románů a novel Vladimíra Körnera.

Krajina pohraničí se nám tak zjevuje ve dvojím rozměru: realisticko-historickém a filozoficko-metafyzickém. Ten druhý je zvláště důležitý pro spisovatele pohraničí, neboť má vliv na ontologické, epistemologické i axiologické otázky a problémy, které rozhodují o pocitu národní identity, příslušnosti nejen k určitému teritoriu, ale i o víře otců a tradici dědů, v neposlední řadě o základních otázkách života a smrti. Člověk pohraničí je homo domesticus – člověk „bydlící“, který osídlením a obhospodařením krajiny položil základy nového světa. Zničení světa jednoho etnika, ztráta toho, co mu bylo nejdražší – vlasti, otčiny, Vaterlandu –, znamenalo rozpad jedné specifické kultury pohraničí, začátek konce mnohasetletého společenství i zánik toho, co představovalo výjimečnost rodné země. Bohužel návrat do tohoto idylického světa, do země dětství již není možný, jedině prostřednictvím paměti.



*Jindřich Štreit, Sovinec, 1980*

A také opačně – zapaštění kořenů je podle Simone Weilové jednou z nejdůležitějších potřeb lidské duše a má jak hodnotový, tak prostorový charakter. Vykorenění pak představuje hodnotovou dezorientaci, vznikající ze ztráty centra, které však nelze popsat prostorovými kategoriemi, ale je určováno tradicí, vírou, příslušenstvím k určitému společenství. Tento proces vyvolává stesk, jenž se pak v uměleckých dílech nezřídka

projevuje značnou mírou sentimentu a idealizace.

Historie jesenické oblasti nám umožňuje, abychom ji viděli jako krajinu alienace, vyhnaní. Avšak je to i místo kulturně-společenského kontaktu v prostoru mezi dvěma nebo více národy a národnostmi, místo, v němž se utváří charakter člověka. U národů a národností pohraničí by měla dominovat přinejmenším intencionální, ale hlavně reálná otevřenost a tolerance.

Kultura a literatura v českém Slezsku a průmyslové části severní Moravy plnila ve státní a stranické politice především funkce propagandistické. Dosídlené české, slovenské, řecké, rumunské, bulharské, ukrajinské a jiné obyvatelstvo různých, ale většinou nižších společenských vrstev bylo na Jesenicku dlouhodobě podřizováno dezintegračním individuálním a skupinovým procesům stejně jako silné (a je třeba říct, že vcelku úspěšné) ateizaci s cílem, aby nevzniklo nebo se z přirozeného podvědomí skupinové paměti znovu nezrodilo nějaké originální, vlastní, regionální a občanské společenství. Oproti jiným územím měla vláda výhodu, že zde již chyběly vztahy lidí k zemi – noví obyvatelé s ní nebyli svázáni minulostí, což znemožňovalo plnou identifikaci autorů i příjemců s nově nabytou a osídlovanou krajinou, zároveň komplikovalo nástup mladých uměleckých generací narozených již zde.

Tradice silného náboženského cítění byla potlačena. Státní a stranické orgány posléze interpretovaly a mnozí spisovatelé zobrazovali poválečnou realitu v pohraničí (příchod do pohraničí, zakládání zemědělských družstev, interetnické vztahy a další závažné společenské a kulturní skutečnosti) tendenčně, schematicky a nezřídka zkresleně.

Mladá generace tvůrců pocházející z Jesenicka evidentně nemohla těžit z žádných fascinujících nebo alespoň respektování hodných a autentických duchovních znaků, ke kterým by se nyní odvolávala buď přímo (citací) nebo skrytě (aluzí, parafrází či jiným mezitextovým navazováním). Obáváme se, že mladá generace autorů na Jesenicku své literární předchůdce nezná a jejich díla nečte a pokud ano, nezřídka se stávají předmětem

pozdější parodie (například převyprávění obsahu novely Hermy Svozilové-Johnové *Zvláštní zážitek* a povídky Evy Kačírkové *Masožravé rostliny* Tomášem Vlázlem v jesenické revui Hlava č. 2/2000, resp. č. 6/2002). Český spisovatel si do doby zásadní změny etnického složení obyvatel Jesenicka ve prospěch Čechů bral náměty z kraje pod Pradědem zřídka, přitom v bývalém Československu vznikala významná díla s univerzálním charakterem na téma znovu osídlených regionů, díla, která interetnický aspekt refleктоvala v rozporuplném milostném vztahu existenciálně vykořeněných lidských subjektů nebo v dialogu hlavních románových hrdinů (jako je tomu například v románech *Adelheid* Vladimíra Körnera, *Boží duha* Jaroslava Durycha, *Soud nad Bábelem* Františka Křeliny).

Poezie původem jesenické básnířky Jitky Stehlíkové, žijící dnes v Praze, básníka i prozaika Miroslava Kubíčka, kteří se často inspirovali Jeseníky, literaturu kraje přesáhla a přiblížila čtenářům mnohá jeho půvabná místa. Stejně tomu bylo u řady básníků odjinud, kteří se krajem inspirovali ve své tvorbě jen příležitostně. Patří k nim taková jména jako Vítězslav Nezval, Jan Skácel, Ivo Štuka a další. V Jeseníkách, především v místních lázních, pobývali i zahraniční spisovatelé – například turecký básník Nazim Hikmet a několik významných polských autorů. Zvláštní pozornost si zaslouhuje německý básník, rodák z Jeseníku Rudolf Mayer-Freiwaldau i někteří další němečtí autoři.

Podobně je pro region významná tvorba autorů, kteří se věnují próze s přírodní tematikou z oblasti Jeseníků. Někteří prozaikové se odvážili zobrazit dramatické osudy života obyvatel v předválečném a poválečném jesenickém pohraničí. Pa-



*Jindřich Štreit, Náklo, 1980*

tří k nim kromě Körnera Věra Sládková, Oldřich Šuleř, ale také Ilona Borská, Aleš Dostál, Pavel Hejzman, Tomáš Knopp, Milada Markalousová, Miloš Urban a další. Jsou zde i četní autoři, mimo region tzv. nezavedení, ale s jistým nepřehlédnutelným autorským potenciálem – Řek Sotiris Joanidis, básníci Jaroslav Režný, Eva Fišerová, Jindřiška Fluksová a další. Připočtěme k nim ještě místní mladé autory, jako jsou Radek Kovář, Ro-

man Musil, Filip Raif, jejichž tvorba prozrazuje určitý literární talent. Zcela jednoznačně region významem své tvorby přesáhl předčasně zesnulý básník Petr Španger. Dokonce v písňových textech rockové hudební skupiny Priessnitz z Jeseníku vnímáme snahu o vytvoření novodobého mýtu této pozoruhodné oblasti. A zpěvák i textař této skupiny Jaromír Švejdík se jako grafik spolu s prozaikem Jaroslavem Rudišem nedávno po-

dílel na komiksech, které jsou zčásti situovány na Jesenicko – *Bílý Potok (Alois Nebel)* (2003), *Hlavní nádraží (Alois Nebel)* (2004) a *Zlaté Hory* (2005); vyšly v pražském nakladatelství Labyrint a dostalo se jim širší pozornosti v centrálních literárních periodikách. V Ústí nad Labem vznikla podle komiksu divadelní hra a v roce 2011 natočil režisér Tomáš Luňák divácky úspěšný a filmovou kritikou oceňovaný celovečerní film *Alois Nebel*.

Hledáme-li tedy odpověď na otázku, čím literární tvorba vznikající na Jesenicku nebo ta literární díla, která prostorově a tematicky z Jesenicka vycházejí, obohatila moderní českou literaturu, bude to zejména v těchto žánrech a žánrových typech: v životopisných románech o významných rodících regionu (například o Vincenci Priessnitzovi, kde vynikal svou systematickou literární prací především Miloš Kočka), v historických románech (zejména o inkvizičních procesech, zasahujících i na Jesenicko, jako je tomu v *Kladivu na čarodějnice* Václava Kaplického), které mají pro svůj univerzální charakter a vysoce umělecké zpracování stálou čtenářskou přitažlivost, dále v próze o událostech let 1938–1945 na Jesenicku a jejich

důsledcích pro život obyvatel regionu, v reportážních, povídkových, novelistických a románových dílech zobrazujících poválečné osídlování regionu, ve sféře próz s přírodní tematikou a konečně v oblasti pověstí a pohádek z Jesenicka a Jeseníků.

Jako literárnímu historikovi se mi česká literatura z Jesenicka po roce 1945 převážně jeví jako literatura otevřená podnětům zvenčí, která více či méně umělecky zdařile zobrazuje současný svět a lidskou existenci v něm.

V následujících ukázkách bychom rádi poukázali na skutečnost, že objevením „malé vlasti“ spisovateli Jesenicka se zároveň stalo objevením své vlastní soukromé a univerzální řeči, své mytologie severního pohraničí. Neboť tato krajina je neobvykle dramatická, mnohoznačná, fascinující a romantická. Nejedná se nám však o pouhé hledání vazeb lidí a krajiny, i když tento vztah existuje mezi rodnou zemí a tvůrcem, ale zajímá nás především „uzavření příměří“ člověka s člověkem jako *metafyzickou* bytostí bez ohledu na původ a jazyk, byť původ, jazyk, zkušenost s krajinou a historické osudy jsou výsledným procesem básnické a antropologické zkušenosti.

**Petr Španger**  
(\*1966 Prostějov,  
†2011 Olomouc)

Tvorba předčasně zesnulého básníka, žijícího v 80. letech ve Velké Kraši na Jesenicku a od roku 1991 v Jeseníku, překročila regionální horizont. Za sbírku *Vodní mlýnky* (Brno: Weles, 2003), ve které reflektuje etapy lidského života

(dětství, stáří, smrt) na pozadí přírodních cyklů, byl v roce 2004 nominován na literární cenu Magnesia Litera. Sbíрка vzdáleně souznící se skácelovskou a východní poetikou je charakteristická úsporností slova, prostotou básnického výrazu a jeho prozaizací. V témže roce vyšla i jeho další sbírka veršů *Dům ani ne k životu* (Brno: Weles, 2004).

**Křišťálový život**

Krajina mýtů, pověr a bájí:  
o letech voskových křídel  
do olověných mraků.

*Velká Kraš 1986–1992*  
(ze sbírky **Dům ani ne k životu**)

**V kraji kolem Písečné**

V drobounkých zobáčcích  
chuchvalce potravy —  
vlašťovky lítají  
s bříšky až u trávy.  
V tom kraji kolem Písečné,  
kde si i stébla šeptají  
německé hlásky.  
Myši se cukají  
v pařátech káňat.  
V blankytu dělají díry  
jak ve spánku hvězdy.  
A přece je v tom kraji tolik lásky

**Jitka Stehlíková**  
(\*1955 Jeseník)

S jesenickým krajem je tato básnířka, nyní publikující pod dívčím jménem **Světlíková**, „fyzicky“ spjata do doby ukončení středoškolského studia na gymnáziu v Jeseníku. Sbírka poezie *Noční trhy* (Ostrava: Profil, 1980), z níž přetiskujeme první z trojice básní, je zasazena do krajiny Jesenicka a Pobečví a zaujme konkrétní obrazností, svěží dikcí, etickou náročností, okouzlením životem i nahořklou reflexí erotického zážitku. Druhá a třetí báseň pocházejí z dosud nepublikovaného cyklu *Druhé slunce*.

**Jeseník**

Mé město má křídla  
dravého ptáka  
Nehybně krouží v mé mysli  
ať jsem kdekoli  
S hlavou zakloněnou  
do noci  
pozorují je  
Mé město má křídla  
vysokých kácených smrků

(ze sbírky **Noční trhy**)

**Kdo zranil**

Kdo zranil jilmy kleny javory  
 Jako by bylo málo pouštění  
 žilou růže  
 šípků jeřabin  
 Psí víno řine se z útrob domů  
 Zaživa z kůže  
 léto staženo

Zelená krev  
 mísí se do ran  
 člověka  
 Bolest hryže  
 Kůži proniká  
 do zoraných luk

Provazy s trny mýtin  
 již snopují naše viny  
 V smrtelném děsu  
 krůpěje potu mi  
 těžknou  
 v sladké jeřabiny

**Stromy pochodně**

Posledním světlem  
 prosí za nás  
 stromy  
 o milost  
 To ony zadržují nevýslovnou lidskou  
 zlost  
 V sebeupálení  
 vytrvají vstoje  
 Bez hlesu  
 Na černou  
 kost

*Gräfenberk 26. – 30. září 2011*  
 (z cyklu **Druhé slunce**)

**Miroslav Kubíček**

(\*1934 Dolní Město u Havlíčkova Brodu)

Básník, prozaik, autor pohádek a pověstí (např. *Jesenické pohádky a pověsti*, Olomouc: SAHU, 1992) aktualizujících folklorní odkaz v autorskou moderní pohádku. Od roku 1946 žil v Jeseníku. Od počátku 60. let, kdy se jeho bydlištěm stává Šumperk, působil jako vychovatel a učitel na středních školách šumperského okresu.

**sněhové haiku**

lilo tak bílo  
 že bělosrstá chvíle  
 tmavla až v klíně

**haiku v hájku**

zelený hájku  
 lásku voňavou májku  
 neuhlídáme

**haiku o konci léta**

uzrál bujný chmel  
 už upijíme léto  
 bude nám líto

**haiku o životě**

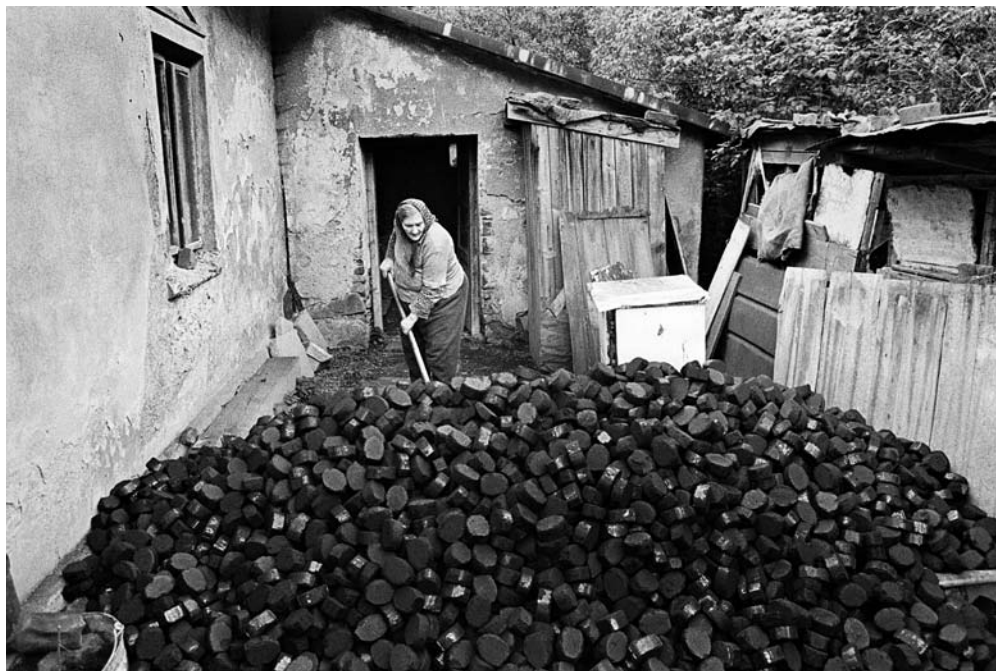
život to je host  
 žena duše píseň kost  
 a vita vítá



Básně vybral Lukáš Neumann s laskavým svolením Libora Martinka, editora *Země žulových křížů II. Antologie poezie z Jeseníků* (Ústí nad Labem: PF UJEP, 2011). Medailony sestavil, s použitím materiálů z uvedené antologie, Lukáš Neumann. (Není-li uvedeno jinak, pocházejí uvedené ukázky z rukopisů.)

**Libor Martinek** (1965) se narodil v Krnově. Vystudoval Pedagogickou fakultu UP v Olomouci, obor čeština – hudební výchova (absolutorium v roce 1989). Od roku 1993 působí na Ústavu

bohemistiky a knihovnictví Slezské univerzity v Opavě. Tématy Martinkova literárněvědného a literárněhistorického zájmu jsou poválečná česká literatura, česká, německá a polská literatura ve Slezsku od středověku po současnost, literární teorie (se zvláštním zřetelem k polské literární teorii), regionalistika. Kromě historie české literatury se zabývá i česko-polskými literárními vztahy v minulosti a současnosti. Obdržel několik ocenění za rozvoj česko-polských literárních a kulturních kontaktů. Od r. 2001 žije v Opavě.



*Jindřich Štreit,  
Huzová, 1988*

# Čísła časem nezavátá

Erika Bezdíčková – 26. 9. 1931 a A25573

Jitka Maixnerová

Zvykli jsme si se jménem uvádět i datum narození. Tento shluk několika čísel, jenž jsme si nezvolili svévolně, ale byl nám přidělen, nás provází celým životem a předurčuje naše následné zapojení do již zaběhlých společenských systémů. Numerologie jim dokonce přiřítá mystický význam a věří, že z nich lze například vyčíst, jaké letory je nositel čísla.

Také nacisté přiřazovali vězňům v koncentračních táborech čísla. Přesněji řečeno – číslem nahradili jméno. Byl to jeden z mnoha činů (patřily mezi ně např. unifikace oděvu, nepatřičné hygienické podmínky či ostříhání vlasů), kterými chtěli dosáhnout naprostého potlačení lidskosti a individuality – lidé se stali čísly. Tato čísla se ale nezapisovala do křestních listů, stala se celoživotními stigmaty všech pronásledovaných a týraných Třetí říší. Erika Bezdíčková je jednou z těch, kteří měli a stále mají obě čísla.

Erika Bezdíčková se narodila na počátku třicátých let na Slovensku. Své dětství popisuje idylicky, někdy až s pohádkovým příděchem. Na šťastný, svobodný konec si musela počkat několik dalších desetiletí. Dětské hry, plavání, stolní tenis a Makabi bohužel velice rychle překrylo jediné slovo – transport. Na podzim roku 1944 byla se svou rodinou odsunuta ze Žiliny do koncentračního tábora v Osvětimi. Ihned po příjezdu, na obávané osvětimské rampě v Birkenau (Březince), byla třináctiletá dívka poslána na druhou stranu než její

rodiče. Tehdy je oba dva viděla naposledy. Během chvíle se ocitá úplně sama v neznámém prostředí a začíná její boj o život. Nejdříve o misku, lžici, boty, později o sebeurčení, práci, svobodu.

Žena, která přežila holocaust (šoa), Osvětim, pochod smrti, pracovní tábory v Německu, poválečný návrat na Slovensko i antisemitismus za komunistické diktatury, se rozhodla své osobní zkušenosti se dvěma totalitními režimy 20. století předávat všem, kteří jsou schopni a ochotni naslouchat. Ve své knize *Moje dlouhé mlčení* nahlíží na válečné události prizmatem dítěte i ženy, ale především prizmatem Židovky, cítící silnou sounáležitost s židovskou komunitou rozestou po celém světě. Nyní žije v Brně, raduje se z početné rodiny a mnoho času věnuje správě webových stránek Židovské obce Brno. Na podzim vyjde její kniha *Moje dlouhé mlčení* také v německé verzi.

*Po dlouhém mlčení, tak jste nazvala i vaši knihu, jste se rozhodla vyprávět svůj příběh, a to nejen písemně, ale pořádáte i přednášky pro školy, kde hovoříte s mladými lidmi, dětmi. Jak na vaše vyprávění reaguje tato nejmladší generace? Setkáváte se s tím, že nacistický teror je pro ně tak nepředstavitelný až nereálný? Nevnímají váš pravdivý životní příběh spíše už jako sci-fi či fantasy literaturu?*

„To je má velká zkušenost a zčásti i bolest. Když jdu na vysokou školu nebo na univerzitu, nemám s tím problém, protože pokud se někdo



*Erika Bezdíčková při únorovém setkání v olomoucké Vědecké knihovně. (foto: Radomíra Vítková)*

o historii zajímá, tak si o nacistické nadvládě vytvořil alespoň určitou představu, i když i pro něj už je to vzdálená minulost. Rozdíl mezi jednotlivými stupni vzdělávání je ale markantní. Vysokoškolští studenti si na mě nejdou sáhnout, jestli opravdu žiji, na základních školách jsem občas takový pocit měla. Ale teď jsem se zařekla, že dále na základní školy chodit nebudu, protože ty děti mají pocit, že buď jsem mimozemšťan, nebo že jsem z dob třicetileté války. Oni to vůbec nechápou, i když se jim snažím vyprávět, proč vlastně k holocaustu došlo. Nestáčí to sledovat a jsou z toho úplně zmatení. Po takové přednášce mě zaplaví pocit marnosti.“

*Jak lze zpřístupnit tuto těžce uchopitelnou kapitolu světové historie dětem?*

„Já nikdy neodmítám pozvání brněnské pobočky Židovského muzea v Praze, která pořádá školení pedagogů, protože si myslím, že pozměnit způsob nahlížení na historii židovského národa lze pouze ve spojení s učiteli. Domnívám se totiž, že naše školství je pronásledováno neprofesionálními ministry a učitelé pak aby se z toho zbláznili, protože sami neví, co se po nich chce a pokud nemají vnitřní pocit, že s žáky nebudou probírat do detailů 17. a 18. století a raději se posunou do 20. století, protože tyto dějiny mají přesah do naší doby, tak nadále vyučují dějepis dle zastaralých osnov.“

**Výklad historie bez přehnaného lpění na Zlaté bule sicilské. Všichni jsme si to sice zapamatovali, protože je to soubor tří slov, který nejde zapomenout, ale je nám to v praktickém životě k ničemu.**

„Při výuce této tematiky je potřeba ohlédnout se do minulosti a uvědomit si, kdo to vlastně ti Židé jsou, protože děti se velice často ptají: „A proč Židé?“ A to nejde jednoduše vysvětlit. My teď máme dle našeho kalendáře rok 5772, takže jít pět tisíc let zpět do historie není možné, ale lze se vrátit do prvního století našeho letopočtu, kdy byl zbořen druhý jeruzalémský Chrám. Základem židovského náboženství se stal Starý zákon, který je majetkem všech Židů, již se usídlili v cizích zemích. Židé z celého světa si při náhodném setkání nemusí povídat o Tóře či Talmudu; vyrostli na stejných filozofických základech, jsou si něčím blízcí.“

*„Židé věděli moc dobře, co dělají, když při požáru druhého Chrámu zlaté a stříbrné obětní nádoby, svícný a lampy nechávali ležet a zachraňovali jen bibli, kterou si brali do exilu. Písmo svaté se stalo jejich přenosnou vlastí.“*

*Heinrich Heine*

*Jezdíte přednášet i do zahraničí, především do Německa. Spatřujete nějaký podstatný rozdíl ve znalostech českých a německých dětí o přičinách, průběhu a důsledcích druhé světové války?*

„Absolutně. Chodím do německých škol a musím říci, že tamní studenti to chápou úplně jinak. Bylo to pro mě veliké překvapení. Děti jsou už od druhé třídy seznamovány s tím, co byla Třetí říše, že to bylo něco velice zavrženíhodného, že to způsobilo válku, kolik i Němců přišlo o život, kolik to na světě zmařilo lidských životů a že došlo

k jedné z největších tragédií, k holocaustu. Ty děti přesně vědí, o čem s nimi mluvím. Rozdíl mezi českými a německými studenty je patrný v tom, že téma Třetí říše je v Německu stále všudypřítomné. Přispívají k tomu i německé veřejnoprávní sdělovací prostředky, které důsledně a opakovaně vysílají pořady o přibězích války.“

**Stalo se mi, že se mě jeden student zeptal, jestli jsem se někdy setkala s Hitlerem. Odpověděla jsem, že ne a že jsem ráda, že mě tohoto setkání život ušetřil, protože měl tolik následovníků, kteří jeho filozofii proměňovali v činy.**

*Proč jste o své minulosti dříve nehovořila? Ve své knize se zmiňujete, že o prožitcích v Osvětimi jste nevyprávěla ani svým dětem.*

„Zaprvé, po válce jsem byla přesvědčena o tom, že by mi nikdo nevěřil. A zadruhé jsem o tom nechtěla mluvit, protože já jsem pro to ani neměla slova, ta slova přišla až mnohem, mnohem později. Nemluvila jsem o tom ani s dětmi, protože i v 50. letech tu byl dosti značný antisemitismus a já jsem měla obrovský strach komplikovat svým dětem život s obavou, že by se věci mohly opakovat a já bych si nikdy neodpustila, že jsem je vtáhla do této hry. Takže když viděly číslo na mé ruce – tehdy tetování nebylo běžné – tak se ptaly, „mami proč to tam máš?“ a já říkala, že to byla taková doba, že se to tak dělalo. V jejich nevinnosti nebyl stín podezření, protože mi věřily.“

*Kdy jste poprvé veřejně vystoupila se svým životním příběhem a kdo byl mentorem této názorové změny?*

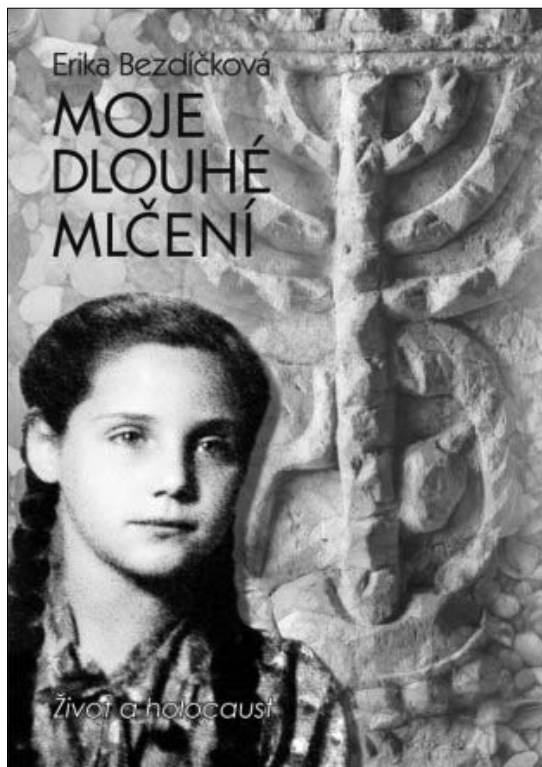
„Kdysi jsem slíbila panu Simonu Wiesenthalovi, známému lovcí nacistických zločinců, že

o šoa budu vyprávět. Vysvětlil mi, že patřím k nemnoha dětem, kterým bylo dáno přežít Osvětim a je proto i mou povinností, jako očitého svědka, hovořit o holocaustu, o smrti šesti milionů zavražděných Židů, kteří nemohou vydat svědectví o hrůzách nacismu... Zdůrazňoval, že takřka vše již bylo napsáno v knihách, byly natočeny filmy i dokumenty, ale těm nelze klást otázky. Ty lze pokládat jen živým. A jeho slova jsem si vzala k srdci.

Když se po převratu v roce 1989 politické klima změnilo, začala jsem se také setkávat s lidmi, kteří měli stejný osud. Nebylo jich mnoho, ale byli. Hovořili jsme o tom, jestli už je čas v této společnosti o tom mluvit, aby se alespoň současná generace, která už nežije ani pod diktátem nacistů ani komunistů, dozvěděla, co se doopravdy stalo. To byla a je moje motivace.“

*Vaše znalost cizích jazyků je obdivuhodná a mnohokrát v životě vám pomohla. Ve své knize uvádíte, že jste doma mluvili třemi jazyky – slovensky, maďarsky a německy.*

„S babičkou jsem mluvila maďarsky, rodiče měli hodně návštěv, kde se mluvilo německy a měli jsme služebnou Maryšku Veselou, se kterou jsem mluvila slovensky. Také jsem krátce navštěvovala kurzy ruštiny – první ruské slovo, které jsem si zapamatovala, bylo charašo. Ano, ta znalost jazyků mi svým způsobem pomohla přežít. V lágru i po válce to s jejich znalostí bylo snazší. V koncentračním táboře bylo mnoho Polek, takže já dodnes nemám problém ani s polštinou. Na druhou stranu zase nemám žádný závit na matematiku. Když vidím víc jak čtyři číslice, tak si беру kabelku a odcházím.“



*Moje dlouhé mlčení: Život a holocaust.*

*Ovládáte i jazyk společný všem Židům na světě – jidiš?*

„Když se mluví jidiš, tak rozumím a znám mnoho jidiš výrazů. Hrozně ráda je používám mezi lidmi, kteří vědí, o čem mluvím. Těm co nevědí, tak různá slova vysvětluji (neználek-amhorec, blázen-mešuge, mišpacha-rodina). Jidiš je opravdu velice pestrá směsice jazyků. Původně se jedná

o západohornoněmecké nářečí, do kterého se zapletla různá slova, např. kamínka jsou připečok (ruská výpůjčka), vystěhovalci do Palestiny se v jazyce jidiš řeknou olim (hebrejské slovo). Němčina tvoří základ, na který se nabalila slova z jiných jazyků, především slovanských. Úplně nové jidiš vzniklo v Americe, protože tam žije obrovská židovská komunita. V této verzi jidiš je mnoho anglicizmů (např. slovo šopovat). Dodnes tam vycházejí jidiš noviny, což je velice unikátní.“

*„Ze svého středověkého putování napříč Evropou si Židé odnesli, zachovali a udrželi řeč německých kmenů, středohornoněmecký jazyk, třebaže ho doplnili hebrejskými, slovanskými a jinými prvky. Je to jako záznak, tisíckrát jsem to zažil a přece je to pro mě stále nové. Jedni mi předhazují, že jsem Žid, druhí mi to promíjejí, třetí mě za to dokonce chválí, ale všichni na to myslí. Každý Žid je zodpovědný za celý Izrael. Po válce sehrávali Židé, především židovští intelektuálové, nemalou roli. Židům neuniklo, že v 50. letech se s většími svobodami lidu objevovaly ostré antisemitské předsudky a resentimenty. Židé se ocitli v nové situaci, mohli se pokusit o vystěhování, ilegálně opustit zemi, což nebylo úplně jednoduché, nebo se opět jednou stáhnout do svého vnitřního světa.“*

*Reich-Ranicky,  
významný německý literární kritik*

*Byli jste před válkou praktikující Židé? Jakou roli hrálo židovství ve vaší rodině a městě? Jak probíhala integrace do majoritní, křesťanské společnosti?*

„My jsme byli neologové, dnes by se řeklo liberálové. Tedy Židé, kteří se absolutně cítí být součástí židovské pospolitosti integrované do větší

nové společnosti. Do synagogy jsme chodili jenom na Vysoké svátky, se svými křesťanskými sousedy jsme žili v klidu a mnohdy i v přátelských vztazích. O to větší byl pak šok, který přišel koncem 30. let. Najednou jsme byli vyvrheli, kteří nemají žádná práva a cílem většinové společnosti je vyhubit je. O to víc si člověk uvědomil židovskou příslušnost, ale jsou lidé, kteří prožili holocaust, odešli do světa, změnili si jméno a už nikdy nechtěli být identifikováni – měli strach. Ta zkušenost byla opravdu hrozná a těžké je o ní jen vyprávět.“

**Pesach a čtení hagady o osvobození izraelitů z egyptského otroctví, to je jako amen v otčenáši.**

*Zapojovali jste se aktivně do židovské komunity v Žilině?*

„Odmalička jsem navštěvovala Makabi, což je sionistická tělocvičná organizace. Vedle židovského starobince jsme si natáhli síť, hráli volejbal, stolní tenis a vlastně jsme se tak těšili mezi sebou. Po založení Slovenského štátu a nového směřování politiky jsme v Makabi zůstali, ale vstoupili jsme i do Hašomer Hacairu, což byla a dodnes je levicově orientovaná mládežnická organizace. To bylo v době, kdy jsme už nemohli chodit do normální školy, ani do kina či do parku, museli jsme nosit žlutou hvězdu. Tam jsme se učili hebrejské písničky, chodili jsme na tzv. mošavy, abychom se naučili různým zručnostem u zahrádkářů a zemědělců, protože v té době, kdy se Židé chystali odejít do Palestiny, tak tam bylo možné pracovat pouze v zemědělství – nejdříve bylo potřeba vysušit bažiny, obdělávat půdu atd. Tehdy jsem si vypěstovala takový krásný vnitřní vztah k Palestině. V roce 1942 bylo ze Slovenska vyvezeno devadesát procent Židů do vyhlazovacích táborů, zůstalo nás tam

kolem deseti procent. Všechny moje kamarádky z Makabi či Hašomer Hacairu odešly bez návratu. Nakonec byla deportována i naše rodina.“

**Dnes má každý Žid právo na návrat a na okamžité přiznání státního občanství.**

*Na olomoucké přednášce jste také naznačila váš rozporuplný vztah ke Slovensku, rodné vlasti.*

„Já říkám, že národ, který se nevypořádá se svojí minulostí, nemůže být funkčním národem, protože popírá sebe sama. Slovensko mělo drastičtější Norimberské zákony než Němci, a ještě se z toho snažili vytěžít kapitál. Uzavřeli s Němci smlouvu, že za každého vyvezeného Žida jim zaplatí 500 říšských marek a majetek, který po Židech zůstane, bude patřit Slovenskému štátu. Toto všechno řídil kněz, signor Jozef Tiso – kde je tedy nějaká boží etika?“

Antisemitismus na Slovensku měl obrovský potenciál. Příčiny byly možná stejné jako v Polsku, ale byl tu jeden silný aspekt navíc. V Žilině a okolí bylo mnoho židovských právníků, lékařů, zubařů, obchodníků, ale i řemeslníků. Ti řadě obyvatel, již byli chudí a žili mnohdy v nuzných podmínkách na Kopanicích, připadali velice bohatí. Když jim pak oficiální propaganda neustále opakovala, že Židé mohou za jejich bídu a že přeci také ukřižovali Ježíše Krista, narostl antisemitismus do obrovských rozměrů. Všichni najednou otočili, z přátel se stali pronásledovatelé. Nás vystěhovali z bytu, potom jsme bydleli v pavlačovém domě, kde se scházeli snad všichni potkani ze Žiliny.

Já jsem vůči Slovensku velice kritická a mám-li mluvit o ťo, tak musím hovořit o Slovensku takovém, jaké bylo a jaké je. Slováci opravdu

nikdy nepřiznali, že nebýt Česka, které je opět přivinulo do své náruče po druhé světové válce (už tedy podruhé v historii), tak by byli normálním poraženým státem jako Německo. Po vzniku Slovenského štátu se na Slovensku vykřikovalo: „Češi pěši do Prahy!“ Nevděk vládne nejenom světem, ale i národy.“

*Sledujete současnou literaturu ztvárňující židovskou tematiku?*

„Čtu to donekonečna. Můj muž říká, že žádnou jinou literaturu neznám, a je to do značné míry pravda. Uvědomuji si, že jsem velice úzce zaměřená, ale vychází tolik báječných knih věnovaných judaismu, současnému životu menšin, memoárům; fascinují mě knihy Ellie Wiesela, vracím se k Lionu Feuchtwangerovi, Thomasu Mannovi, mám ráda knihy Ruth Bondyové a hlavně mám přítelkyně v Německu a Izraeli, které mě bohatě zásobují takto zaměřenými novinkami. Vyhledávám literaturu faktu, romány již moc nečtu a stejně tak jsem se přestala dívat na mnohé filmy, sleduji převážně dokumenty.“

**Jitka Maixnerová** (1987) se narodila v Králíkách, tedy na území někdejších Sudet. Od roku 2006 žije v Olomouci, kam přesídlila především kvůli studiu na Univerzitě Palackého v Olomouci v oboru Česká filologie. Nyní je interní doktorandkou na katedře bohemistiky a zabývá se reflexí židovské tematiky v současné české próze. V literatuře i filmu preferuje autentické ztvárnění historických událostí, avšak tento princip by měl být obohacen o nesnadně odhalitelnou fabulaci, jenž čtenáře nutí nad textem kriticky uvažovat. Od září bude působit na Univerzitě v Lipsku.

## Objev vzácných kreseb ve Vlastivědném muzeu v Olomouci

Jindřich Garcic

*Vlastivědné muzeum v Olomouci má více než stoletou tradici, je označováno za nejstarší české muzeum na Moravě. Počátky Vlastivědného muzea v Olomouci jsou spojovány s rokem 1883, tedy s rokem založení Vlasteneckého spolku muzejního, který současně provozoval spolkové muzeum. V tomto roce bylo také započato s budováním muzejních sbírek. Dnes, tedy téměř 130 let od založení muzea, se může Vlastivědné muzeum v Olomouci pochlubit třetím nejpočetnějším sbírkovým fondem mezi muzei vlastivědného zaměření. Dnes, tedy téměř 130 let od založení muzea, se tato instituce může pochlubit třetím nejpočetnějším sbírkovým fondem mezi muzei vlastivědného zaměření. Tento fond obsahuje přibližně milion sbírkových předmětů. A až by se mohlo zdát, že takto dlouhodobě budované sbírky nemohou jejich správce ničím překvapit, opak je pravdou. V létě roku 2011 zde došlo k objevu vzácných kreseb.*

*O této události si budeme povídat se dvěma mladými lidmi, pracovníky Vlastivědného muzea v Olomouci, a to s Mgr. Markétou Dolákovou, správkyní podsbírek Olomuciana, Lapidárium a Umělecký průmysl a Mgr. Filipem Hradilem, vedoucím Historického ústavu Vlastivědného muzea v Olomouci.*

*K jakému objevu tedy došlo?*

**Markéta Doláková:** Byl objeven neznámý konvolut 39 kreseb, jehož významná část, kolem 18 kreseb, je dílem pozdně barokního malíře Josefa

Winterhaldera ml. Je to vlastně ucelený soubor, který může pocházet z jeho pozůstalosti.

*Zkuste vyložit mně i čtenářům KROKu, co se skrývá pod slovem konvolut.*

**Filip Hradil:** V našem případě nemá soubor kreseb charakter klasického konvolutu, kresby nejsou k sobě nějak pevně svázány, ale v určitém pořadí jsou uloženy u sebe a jako celek vypovídají o uměleckém vývoji autora. V objeveném souboru se nachází také kresba, která je zajímavá tím, že za jejího autora můžeme s největší pravděpodobností považovat Paula Trogera, rakouského barokního malíře středoevropského významu, nebo někoho z jeho blízkého okruhu. Kresba nejspíše patří také do Winterhalderovy pozůstalosti; je známo, že malíř se Trogerovým dílem v mládí inspiroval.

**Markéta Doláková:** Chtěla bych k tomu ještě něco dodat. Je důležité, že spousta kreseb má různý formát. To znamená, že nebyly adjustovány do jednoho alba, byly například vystřiženy, sloužily jako náčrtky nebo přípravné kresby či návrhy k dalším dílům. Jsou zde i Winterhalderem zaznamenaná díla jiných autorů.

*Můžete podrobněji popsat okolnosti tohoto nálezu?*

**Filip Hradil:** Každý objev je vždy do jisté míry otázkou štěstí, ovšem nutno říci, že jsme mu vyšli vstříc. V nově rekonstruovaném depozitáři pro-



bíhalo v průběhu léta 2011 vybalování a lokace sbírkových předmětů podsbírkou Olomuciana a Umělecký průmysl. Součástí těchto sbírek jsou také předměty obrazové povahy. Z důvodů rychlejšího postupu prací, utřídění a selekce materiálu, byl muzeem přizván k odborné spolupráci Mgr. Tomáš Valeš, pracovník Ústavu dějin umění Akademie věd ČR, který se stal také nálezcem onoho souboru kreseb.

*Aha, tedy nejen štěstí. K objevu došlo při inventarizaci sbírek, činnosti, jejíž realizace je vyžadována zákonem a v podstatě směřuje k tomu, aby majitel či správce sbírek věděl, co a kde ve svých sbírkách má. K objevu tedy došlo v rámci systémového počínání, které vycházelo z existence administrativních předpisů, z čehož mám, jako profesionální úředník, jako profesionální byrokrat, skutečnou radost.*

**Filip Hradil:** Ano a prvek štěstí či náhody byl právě v tom, že byl otevřen ve správný čas ten správný šuplík, ta správná zásuvka.

**Markéta Doláková:** Velké štěstí bylo také v tom, že byl přizván právě Tomáš Valeš, neboť jeho odborný zájem se soustřeďuje na výzkum rakouského a moravského pozdně barokního malířství včetně osobnosti Josefa Winterhaldera mladšího.

**Filip Hradil:** Uvědomil si kvalitu těch kreseb a dokázal je spojit s konkrétním autorem.

*Napadá mě vtíravá otázka, dokonce dvě. Inventury sbírkového fondu muzea dělají u vás běžně pracovníci Akademie věd? A jak je vůbec možné, že během dlouholeté existence sbírkového fondu zůstaly tyto kresby doposud utajeny? Nesvědčí to o jistém chaosu ve sbírkovém fondu?*

**Filip Hradil:** Takový závěr se asi může nabízet, ale řekl bych, že je to v podstatě dáno velikostí Vlastivědného muzea, které je jednou z největších institucí svého druhu u nás v republice. Skutečnost, že je zde několik málo odborných pracovníků a milion sbírkových předmětů vede k tomu, že ne vždy má sbírkový předmět zcela vyčerpávající popis a je zpracován ve všech detailech a stupních evidence. To je vlastně případ i těchto kreseb, které byly známy našim předchůdcům, ale byly pro ně „jen kresbami“, bez bližšího určení autora, datace, provenience atd. Samozřejmě velká rozmanitost a množství muzejních předmětů mnohdy přesahují možnosti odborného studia příslušného kurátora. Takže nejste-li přímo odborníkem na barokní kresbu, potom stěží rozpoznáte autora, a bez dalších informací nemáte šanci napsat nic jiného, než že to jsou kresby.

**Markéta Doláková:** Tento stav byl do jisté míry způsoben i přesuny sbírkových předmětů, které probíhaly například v padesátých letech a také tím, že se sbírkový materiál v rámci muzea několikrát přeskupoval. V tomto ohledu byla pro odborné pracovníky mnohem důležitější rychlá evidence předmětů než jejich přesný odborný popis, vyžadující větší časové nároky.

*Vzhledem k tomu, že autor značné části kreseb, Josef Winterhalder mladší (1743–1807), malíř fresek, nástrojných a závěsných obrazů, je považován za významného barokního umělce minimálně střeoevropského významu, nepostrádá tento soubor pravděpodobně i jistou a ne zcela zanedbatelnou finanční hodnotu.*

**Filip Hradil:** Finanční hodnota je samozřejmě věc, která je v tomto případě těžko jednoznačně

definovatelná. Lze odhadovat cenu dle sporadických aukcí materiálu podobného charakteru, ale v tomto případě jde o unikátní soubor mnoha kreseb významného autora, který navíc zahrnuje díla jak z jeho rané tvorby, tak i ze závěru života. Asi největší hodnota objeveného souboru kreseb spočívá, dle mého názoru, ve skutečnosti, že jsou zde zastoupeny jak kresby studijní, přípravné, tak i ryze pracovní zachycující prvotní nápad, myšlenku kompozice. Na některých se objevují dokonce Winterhalderovy pracovní poznámky. Je tedy otázkou, kam až by vystoupala hodnota konvolutu v případě aukce.

*Ano, jak správně říkáte, stanovení této ceny je pouhý odhad. Mohu čtenáře KROKu uklidnit, pokud u nich vznikly určité obavy, že tyto kresby se nestanou předmětem aukce. Jednak o to nikdo neusiluje a především zákon nedovoluje prodej sbírkových předmětů. Nicméně, jaký bude další osud těchto kreseb, zmizí opět v bezpečí depozitáře, nebo bude mít širší veřejnost příležitost se nimi seznámit?*

**Markéta Doláková:** Kresby na jedné straně hodláme ukryt do depozitáře, protože jsou náchylné na působení světla a nejlépe jim je ve tmě, v místě, kde je stabilní klima, ale na druhou stranu by bylo velkou škodou, kdyby nebyly představeny veřejnosti, takže v letošním roce Vlastivědné muzeum kresby od 25. května do 1. července vystaví. Milovníci umění se tak mohou těšit na nevšední zážitek.

*A mně nezbyvá nic jiného, než poděkovat za rozhovor a zodpovězení i některých všíravých dotazů, které by slušný tazatel nepoložil, ale já, vzhledem k tomu, že vedle role tazatele jsem byl také vnímán bez ohledu, jestli chci nebo nechci, jako jeden ze zástupců zřizovatele muzea, jsem je položit musel.*

**Jindřich Garčic** (1950) je absolventem Filozofické fakulty UP v Olomouci, obory dějiny a teorie výtvarného umění a pedagogika dospělých. V současné době působí jako vedoucí odboru kultury a památkové péče Krajského úřadu Olomouckého kraje. Ve své publikační činnosti se zabývá především problematikou kulturní tradice a historií kašen.

# David Voda: „Něco u sebe pořád nosím.“

Lukáš Neumann

„[...] *taký sen to bol, odišiel / zaránky: ajhľa ty / jako anioľ*“. Laskající a zvukomalebný jazyk, ohledávání, jak vyjádřit milostný cit. Avšak: Pouhý přelud v melancholickém rozpomínání? Snové echo? Nebo snad vysvobozující ujištění, vzdání holdu egidě lásky? Pokračujme dále: „*NAJVYŠŠÍ ČAS, alebo / uteč radšej / polykať kamene / skrývať sa / tu kde som ti pripravil / ďalšie stroskotanie*“. Dotýkaná a dotýkající se řeč, sestupující a ševlící jazyk. Avšak zároveň: Touha a odepření. Vůle a přesto... *ďalšie stroskotanie*... A do třetice: „*OHNE DICH / neviem byť: / bude treba dlhší dych [...]*“. Makarónský experiment, střípky různých řečí. Zlehčení tíživého a sarkastický úšklebek.

Autour citovaných veršů o vnímání světa skrze řeč, slovo, hlásku říká (spolu s Miloslavem Topinkou), že „*řeč je jako světlo, přichází v kvantech, záblescích, iluminacích*“ a také že „*je dobře, zazář-li něco mezi slovy*“. O své tvorbě, té nedávné, tvrdí, že „*se snaží o nalezení úplně nového jazyka*“. Zároveň s vědomím toho, co již věděla básnička Ingeborg Bachmannová, že „*slovo je nebezpečné,*



David Voda

*řeč je nebezpečná, a tak je třeba podívat se na ni z co největší blízkosti*“.

**David Voda**, v Olomouci žijící básník a historik umění, oslovil čtenářskou obec již svojí tištěnou prvotinou **Sněhy a další** (Praha: Agite/Fra, 2010), za niž byl nominován na cenu Magnesia Litera v kategorii Objev roku. David Voda je všestrannou osobností – v době nedávno minulé se mj. autorsky spolupodílel na publikaci **Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech** (Olomouc: Burian a Tichák, 2011), která prostřednictvím nově objevených rukopisných záznamů Vítězslava Nezvala vrhá nové světlo na případ sebevraždy jeho básnického soupeřníka a blízkého přítele

Konstantina Biebla. Voda zároveň vydává samizdatové sešity pod hlavičkou Rub, jehož druhé číslo se věnovalo připomenutí pozapomenutého díla německého Čecha, rodáka ze Šternberka, malíře Kurta Grögera (podrobněji na jiném místě KROKu č. 2/2012 v příspěvku Bohumíra Koláře). Jednoho březnového pátečního dopoledne v jedné z olomouckých kaváren jsme si s Davidem

Vodou povídali o sbírce **Sněhy a další** a PŘEDEVŠÍM o tom, co jej na řeči, jazyce jako takovém, zajímá a fascinuje.“

*Co znamená poezie pro Vás tvůrčí a osobní život? Vnímáte je spíše jako oddělené, nebo prolínající se?*

„Profesí jsem kunsthistorik, nyní pracuji v rodinné firmě a řeším obchodní, tedy ryze utilitární záležitosti. U mě se to nevyklučuje, nijak mě ona holanésie, typ prorockého básníka zavřeného ve věži, neoslovuje. Něco jako básničky mě napadají nejčastěji spíš v kuchyni, svévolně se to vlamuje. Poezie je břemeno, až pokud se dostane na papír. Jinak se s tím dá žít. Dokud si to nezaznamenáte (smích – pozn. aut.). Tvar, forma je balvan. Na druhou stranu to, co ve sbírce je, se stalo.“

*Zaujalo mě rozlomení Vaší sbírky na dvě části, v podstatě nerovnovážné oddíly. První – nazvaný Verše – zachycuje ševelící milostnou řeč ve stádiu zrodu (jakési epifanie), zatímco druhý, Leden, představuje básně v próze, nelámající se do veršů a postihující prostory bytu, města, krajiny tak, jak se všednodenně „zařezávají“, ale optikou věčnosti mohou přitom nabývat pokřivených rysů...*

„Tři čtvrtiny „slovenské“ sbírky vzešly naráz. Byl to přetlak z jistého citu. Ona osoba nemluvila česky, byla to tedy znouzectnost, to hledání jazyka. Zároveň experiment. Spontánně tak vznikla první slovenská báseň. Kdosi mi řekl, že je to dobré, ať tak píšu. Používal jsem normálně česko-slovenský slovník i když trnavským dialektem jsem mluvil jako dítě. Nyní se na to dívám jako na vcelku banální věci. Povedlo se tak 10 procent. Petr Borkovec a Miloslav Topinka (prvně jmenovaný je významný český básník stojící v čele nakladatelství

Agite/Fra; Topinka je výraznou osobností poezie, pro mnohé takřka ikonickým vzorem, počínaje 60. léty – pozn. aut.) byli těmi podněcovateli, jinak by sbírka nevyšla. Lednové záznamy jsem napsal polemicky proti první části. Proti tomu sladkému. Říkal jsem si, že to jsou také takové banality, ale Borkovec, když to četl, poslal sms, že je to opulentní a krásné (opět smích – pozn. aut.).“

*Byl jste za sbírku nominován na Magnesii. Jak k tomu došlo?*

„Přišel jsem k tomu jako slepý k houslím, díky Topinkovi především. Nemusíme si nalhávat, že by se to obešlo bez „patronů“, kteří vám pomohou ke sbírce, případně vás postrčí dále. Laudatio od Miloslava Topinky na autorském čtení mě potěšilo, až bych řekl, že „vzalo“. Na místě jsem s ním začal polemizovat. Představte si to – laudátor chválí a autor se kaje. Byla to velká pocta.“

*Ambice „být veřejným“ tedy nemáte? Přijímáte pozvání na autorská čtení, resp. výzvy k publikování v časopisech?*

„Považuju se za outsidera, nejsem v Praze. V Olomouci jsem četl s Rostislavem Valuškem. Publikování po časopisech nemám rád, protože je to vytržení básně z tvaru sbírky nebo cyklu. Publikuju v Listech recenze a cosi malého vyšlo v Souvislostech.“

*Sledujete detailněji literární provoz? Zajímá Vás současná poezie?*

„Sleduji jen výběrově, nedá se to všechno stihnout. Nejsem pravidelným čtenářem, na druhou stranu mladá poezie mě zajímá, zejména autoři

kolem Fra a Souvislostí. Např. prvotina Jonáše Hájka **Suť** (Praha: Agite/Fra, 2007), nyní mě zaujal Kamil Bouška (za sbírku **Oheň po slavnosti** nominovaný na letošní Magnesii v sekci „Litera za poezii“; vydalo Fra v Praze v roce 2011) nebo Jitka N. Srbová (**Někdo se loudá po psím**, Praha-Podlesí: Dauphin, 2011). To, jak se Fra profiluje, považuji za dobré, je to dobrá řada české poezie.“

*Jelikož je Vaše sbírka Sněhy a jiné uvozena citátem/mottem z díla Osipa Mandelštama a do druhého oddílu jste vměstnal úryvek z Poeova Zániku domu Usherů, nemohu se nezeptat, zda Vás kanonická díla inspiroují, zda je čtete, zda někoho zvláště obdivujete?*

„Šlo mi vyloženě o odkazy na něco, nikoliv o následování jako básnického vzoru. Co mě fascinuje, jsou první dvě Topinkovy sbírky, **Utopír** a **Kryší hnízdo**. Topinka je bez pardonu největší český básník druhé poloviny 20. století. V recenzích a kritikách jsem byl označen za epigona Petra Borkovce, což si беру jako čest. On je poeta doctus, má vytříbený styl. Píše nonšalantní črty, miniaktovky, dokáže pracovat s přímou řečí. Bývá nařčen z toho, že píše ornamentálně. Já si to nemyslím. Ostatně i Borkovec si váží toho, že je označován za epigona ruských klasiků Odarčenska, Nabokova nebo Chodaseviče. Rozhodně to nevnímá jako něco pejorativního. Já sám ale nyní čtu takové „obskurnější“ texty, nebo spíš nečtu. Takže teď po nocích úchvatnou Olgu Scheinpflugovou a její sbírku **Stesk**, **Tichou poštu** Miroslava Floriana. **Horoucí den** od Kurta Krolopa. Hledám jakési infračervené okamžiky, kdy něco zasvítí.“ (Poté David Voda zaloví v příruční aktovce a přečte mi pasáž z antikvárně vyhlížející knížičky: „Představte si takový chladně vlahý podvečer, kdy je

jaro venku a zima v kalendáři! Slyšíte? Kdesi nad alpinem sladce a nesměle preluduje náš odpovědný nepřítel – kos! Znáte něco krásnějšího?“ Je to z publikace **Skalky a skalničky** od Jaroslava Naumanna z roku 1944. „Něco u sebe pořád nosím,“ doplní posléze Voda.)

*Několikrát jste zmínil uhranutí Topinkovým dílem. Na čem se ta fascinace zakládá?*

„Na kakofonii, neologizující řeči. Řeč, která se rovná světlu a stejně jako světlo přichází v kvantech, v záblescích. Jde o chvíli iluminace. A jestli něco mezi slovy zazáří, je to dobře. Nic víc se s tím dělat nedá. Další věc je ta známá halasovská prenatalní péče: jestli se má narodit báseň, musí se narodit celá. Já moc neuznávám osekávání, škrtnání, málokdy to někam vede. Nešel jsem ve **Sněžích** hlouběji do struktury básně, rodilo se to bez vivisekce.“

*Pracujete nyní na něčem poetickém? Jste do něčeho „ponořen“ právě teď?*

„Teď mě nejvíce zajímá řeč ve stádiu zrodu. To mumlání, bezděčné mluvení, kdy to vše začíná. Abych ještě nějak blíže popsal svůj současný „prostor“, bylo by to někde mezi Halasem, Topinkou, Kolářem a Borkovcem. Právě hledání jazyka právě teď je pro mě uloženo v kolísání mezi textem, který ještě je, nebo zatím ještě není, básní. Kolísání mezi seznamem věcí a básní. Zachytit, jak to vzniká, mumlání, o kterém jsem už hovořil. V rukopise je cyklus 40 – 50 kratičkových záznamů.“

*Druhé číslo revue KROK je zaměřeno na jeseňnický region, všiml jsem si, že ve Vašem curricula*

*lu ve Sněžích je mezi místy, kde jste prožil dětství, zmínka o Branné v Jeseníkách. Jaký je Váš vztah k tomuto kraji?*

„Strávil jsem tam dětství. Mezi čtyřmi sprátenými rodinami, v kutilské komuně, pro niž byla chudoba ctností, v lese, u potůčku, pod hradem, naproti chalupy s pytlákem Říhou.“

**David Voda** (1976) prožil dětství v Olomouci, také v Branné v Jeseníkách a Modrance u Trnavy. Absolvoval dějiny umění na UP v Olomouci. Byl kurátorem v Muzeu umění Olomouc a v Divadle hudby Olomouc. Píše recenze (Listy, Ateliér), působí v olomouckém nakladatelství Burian a Tichák.

Pracuje v soukromé firmě. Žije v Olomouci. Sbíрка **Sněhy a další** (2010) byla nominována na objev roku v literární soutěži Magnesia Litera. Podle slov básníků Petra Borkovce a Miloslava Topinky nabízí Vodova prvotina „průzračně čisté milostné básně, které jsou psány neznámým „erotickým“ jazykem: překvapivě nově je v této knize využíván dávný princip makarónské poezie, prolínání více jazyků: češtiny, slovenštiny, němčiny, ruštiny, angličtiny. Voda vytváří sugestivní jazyk lásky, přesný i upovídáný, vážný i bláhový. To, co je pro tuto knížku podstatné, je nové vidění, jiné, zjitřené vnímání, nová citlivost, dotýkání se neznáma.“



*Jindřich Štreit,  
Horní Loděnice,  
1981*

## Simone Grögerová píše Václavu Havlovi (napsal David Voda inkoustem z krajevého kalamáře)

Historik umění David Voda, nad jehož poezii jsme rozmlouvali na jiném místě druhého čísla KROKu, se v (taktéž) druhém čísle samizdatové edice Rub (<http://dobryrub.wordpress.com/>), které vyšlo na konci minulého roku, zabývá tragickým osudem šternberského rodáka a významného malíře Kurta Grögera (1905–1952). Gröger je dnes v rodném městě zapomenutou osobností, ačkoliv je jinak součástí světového kulturního dědictví. Voda pojmenovává okolnosti Grögerova smutného životního příběhu plného absurdních zvratů, nedorozumění, nacionálních a osobních selhání. Voda při své práci vycházel zejména z archivu Štěpánky Bielezové, která v roce 2003 uspořádala Grögerovu první výstavu v České republice. Jádro druhého čísla edice Rub tvoří dopisy Simone Grögerové marně se dovolávající alespoň morálního ospravedlnění manželova případu, osudu malíře, člena Pařížské školy, jenž jako jeden z mála sudetských Němců bojoval ve francouzské armádě a jehož „statut odbojáře“ byl československými úřady odmítnut. Voda v komentářích k dokumentům reviduje postoje zainteresovaných – připomíná například dalšího rodáka ze Šternberka, glorifikovaného Willyho Zlamala, jehož postoje a výtvarné kvality jsou mnohdy dezinterpretovány. K „případu Gröger“ podává zasvěcený a sumarizující komentář Bohumír Kolář. (lun)

Společenský kvas a osudy jednotlivců se jeví jako zcela nekompatibilní. Ne v tom smyslu, že by

se netečně mýjely, ale především proto, že jejich vnímání vyžaduje jiný úhel pohledu a respektování odlišných pozic a vazeb. Platí to zejména o všech hodnoceních a rezultátech, k nimž se autor při bádání o daném čase a lidech v něm dopracuje.

Druhý svazek z edice Davida Vody Rub nese titul *Simone Grögerová píše Václavu Havlovi*. V něm je zpráhledněn vznik, vývoj a porážka fašismu v souvislostech s osudy šternberského antifašisty a československého občana Kurta Grögera, dnes už téměř zapomenutého kreslíře a malíře. Třeba poznamenat „německy mluvícího“. Grögerovu výjimečnost podtrhuje nacismem silně poznamenané klima města na konci třicátých let minulého století a ojedinelost malířova postoje k němu. Řešením umělcova osudu byla emigrace do Francie a jeho působení v zahraničních jednotkách ČSR (legiích Čs. armády)? Umělcovo dílo zůstalo ve Šternberku. Na vše časem padla mlha netečnosti. Výjimkou bylo několik poznámek a krátkých textů Josefa Malivy, výtvarného pedagoga PdF UP, historika umění a publicisty, jenž mu věnoval spíše publicistickou pozornost než erudovanou analýzu, což bylo možná zapříčiněno nedostatkem archivních podkladů či dostupných uměleckých děl. Napětí mezi dávnou realitou (nepochybně kuriózní) a spravedlivým oceněním Kurtovy statečnosti a uměleckého díla bylo uchovááno v paměti Grögerovy ženy Simone Grögerové, rodilé Francouzky a umělkyně orientované osobnosti. Československo na její apelace na přehodnocení postojů k jejímu tehdy

již zesnulému manželovi nereagovalo. Ke změně mohlo dojít až po 17. listopadu 1989.

Simone Grögerová změnu iniciovala vysvětlujícími dopisy, které zaslala tehdejšímu prezidentu Václavu Havlovi (28. února 1990 a 29. října 1991). Odpovědi jí zaslala Kancelář prezidenta 17. dubna 1990 a 21. května 1991. Z nich Simone Grögerová pochopila, že situace v naší republice není ani po sametové revoluci zralá pro řešení jejích naléhavě formulovaných žádostí a další korespondence se vzdala.

Ke všem čtyřem dokumentům, které jsou publikovány v úvodní části Rubu, napsal David Voda velmi podrobný komentář a obohatil studii o informace, které se týkaly osob, jež do „případu Kurt Gröger“ vstoupily nebo jichž se jeho osud osobně či profesně dotýkal. Byli jimi Štěpánka Bielešová (odborná pracovnice Muzea umění Olomouc), Simone Grögerová (choť Kurta Grögera), Hermann Kaspar (významný nacisticky orientovaný umělec tzv. Třetí říše a poválečné Spolkové republiky Německo), již zmíněný Josef Maliva, dále JUDr. Neubauerová (pracovnice sekce pro styk s veřejností Kanceláře prezidenta republiky ČR), Erica Pedretti (šternberská rodačka, odsunutá Němka, švýcarská občanka, spisovatelka) a Willy Zlamal (šternberský rodák, malíř krajinář, tvůrce sgrafit a vedut).

Z textu je zřejmý Vodův bohužel záměr: přimět odbornou výtvarnou scénu, aby si uvědomila dluh, který má naše výtvarná historie vůči Kurtu Grögerovi, ale i vůči městu Šternberk a jeho výtvarné historii. Samozřejmě formou odborně zpracované studie.

Sám se rozhodl svým vstupním zamyšlením tento záměr realizovat. Do textu vložil nejen



*Vlastní portrét Kurta Grögera*

mnoho faktů a detailů o společenském klimatu města, ale i o životě a tvorbě Kurta Grögera. Zároveň dbal, aby jeho výsledný text byl čtivý a pravdivý, ale i čtenářsky atraktivní. Každou ze zmíněných, popřípadě citovaných osobností, vykreslil v celistvé podobě a naznačil i její možnou motivaci, jež byla u všech nezbytná. Vodův text je proto velmi čtivý a dává čtenáři šanci jeho obsah téměř prožít. Autorovo připomenutí románu Ericy Pedettri Engste Heimat dokládá, že Kur-



ta Grögera je možno vnímat i jako románového hrdinu.

Věda může románové zpracování uvítat, ale sama se musí všeho z postupů „krásného psaní“ vzdát. Mám na mysli především jen předpokládané a nedoložené „pravdy“ a konfrontace. Stejně problematické to může být i s komentáři k faktografickým skutečnostem. Rizikové je např. vysvětlovat dějinné pozadí na odlišných osudech, které samy o sobě byly do té míry problémové, že existenčně člověka ohrožovaly na obou stranách „barikád“. Objektivní zůstávají jen faktografické pravdy.

Důležité je, že David Voda prokázal, že vše ostatní je u Kurta Grögera čisté jak padlý sníh. Oficiálně to zatím nikdo v naší republice nekonstatoval. Bolet nás může skutečnost, že kromě Davida Vody se nad opomenutím nikdo nepozastavuje a pro nápravu nebylo prstem hnuto. Přispěje-li k nápravě David Voda svým komentářem k listům Simone Grögerové a k odpovědím Kanceláře prezidenta republiky, bude zahlazen stále existující dluh.

*Bohumír Kolář*

*(medailón autora příspěvku najdete na s. 71  
v rubrice „Životní jubileum“)*



*Jindřich Štreit,  
Jiřkov, 1981*

# Libri prohibiti – zakázané knihy v proměnách času II.

## České indexy zakázaných knih a Antonín Koniáš

Jiří Glonek

Za nejstarší tištěný seznam zakázaných knih je považována redakce papeže Klementa VIII. publikovaná v Čechách, kterou z iniciativy arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé vytiskl v Praze roku 1596 Václav Martin z Jenčic.

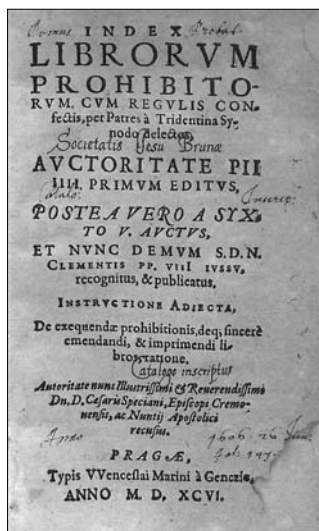
Ovšem nejznámějším dílem je v tomto směru dozajista práce jezuity Antonína Koniáše (1691–1760), který ve svých indexech zohlednil potřeby domácích cenzorů, poněvadž postridentské seznamy zakázané literatury obsahovaly pouze zahraniční knižní produkci.

Koniáš tak ve své horlivosti sestavil přehled závadných bohemik pod názvem *Clavis haeresim claudens et aperiens. Klíč kacířské bludy k rozeznávání otvírající, k vykořenění zamykající*, který poprvé spatřil světlo světa v Hradci Králové roku 1729. O dvacet let později vyšlo tamtéž značně rozšířené a pozměněné druhé vydání.

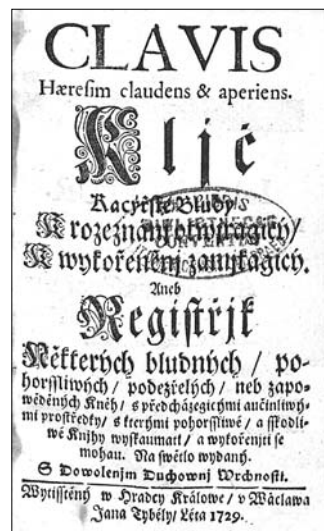
Oproti tradovanému názoru Koniáš nikdy nepronásledoval knihy pro jejich český původ a jazyk. Hlavním kritériem při hodnocení mu byl náboženský obsah. Koniášův seznam neobsahuje jen knihy české, ale též cizojazyčné. Neuvádí jen knihy zakázané, ale též opravitelné neb knihy podezřelé. Nepostihuje knihy kacířské, ale i knihy nemravné. Mezi závadnou literaturou neuvádí jen knihy

nekatolické, nýbrž i díla katolíků (speciálně např. jansenistů), pokud u nich nalezl nepřesnosti či projevy překladatelské libovůle apod.

Koniášův Klíč rozděluje závadné knihy do čtyř skupin zřetelně označených pomocí znamének u každé knihy:



*Index Librorum Prohibitorum (Praha 1596), titulní list nejstaršího tištěného seznamu zakázaných knih v Čechách, VKOL sig. 20.855*  
*Clavis Haeresim claudens (Hradec Králové 1729), titulní list Koniášova Klíče, VKOL sig. 995.407*



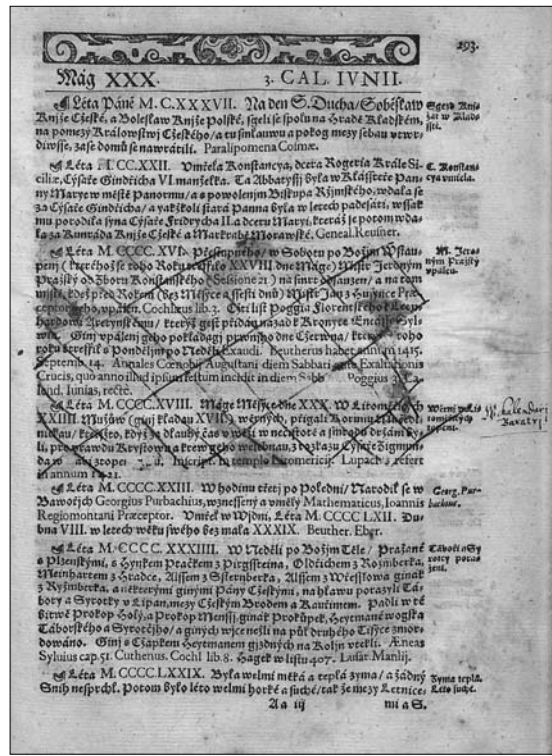
*Clavis Haeresim claudens (Hradec Králové 1729), ukázka uspořádání Koniášova Klíče, VKOL sig. 995.407*

1. knihy zapovězené – viz značka 1. cl. (1. třída)
2. knihy, které nejsou hodny „zachování a polepšení“ – viz \*
3. knihy, u nichž je možná korekce – viz Cor.
4. na knihy podezřelé, u nichž se má závadnost ještě zkoumat – viz bez výše uvedených značek

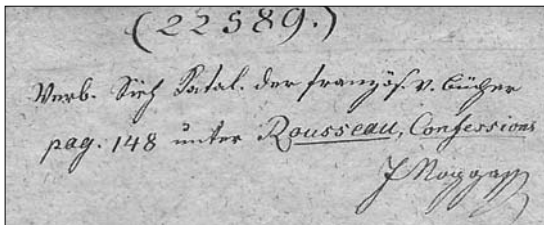
Koniáš žil v přesvědčení, že bludné knihy ohrožují věčné štěstí duší. Viděl v nich také překážku církevní jednoty a příčinu válek.

**Praxe při potírání zakázaných knih**

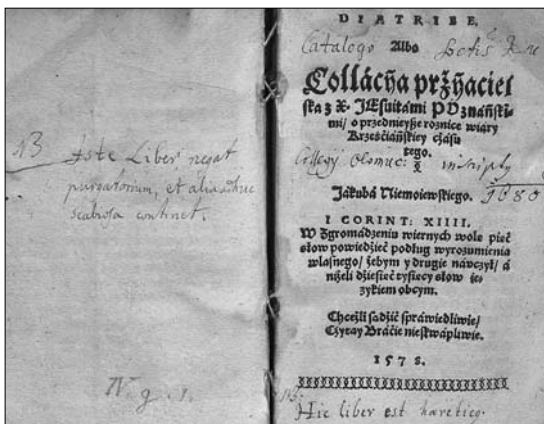
Jaká byla praxe při vyhledávání a zabavování kacířských knih a zejména jak se s nimi následně zacházelo, nám rovněž názorně ukazuje Koniáš, který vykonával funkci královského a biskupského protireformačního misionáře v hradecké diecézi. Čili vyhledávání zakázané literatury a její ničení měl takřkajíc v popisu práce. Koniáš při své činnosti získával libri prohibiti zabavováním, přesvědčováním (lidé mu je v největší míře sami nosili), výměnou za knihy katolické i koupí. Méně závadné knihy opravoval a vracel. Některé listy tak např. jednoduše vytrhl, jinde určité místo začernil, někde závadná slova přeškrtl či vepsal text, který považoval za správný. Oba Koniášovy Klíče se totiž nespokojují s vyjmenováním opravitelných knih, ale podávají i návod, kde, co a jak se má korigovat. Neopravitelná prohibita byla zabavena a následně např. internována v jezuitských či jiných klášterních knihovnách ve zvláštním oddělení a za přísného režimu, který dovoloval jejich další studium jen ve výjimečných případech. Nutné bylo ovšem povolení nejvyšších církevních autorit, které se z pravidla dostávalo zprvu pouze vybraným jednotlivcům za účelem vyvracení bludných názorů a obracení hříšníků. Zbytek heretických knih byl spálen, přičemž jen Koniáš nechal takto zničit na 30 000 knih.



Kalendář Hystorycky – Daniel Adam z Věleslavína (Praha 1590), mj. přeškrtnutá pasáž o upálení Jeronýma Pražského, VKOL sig. II 32.350

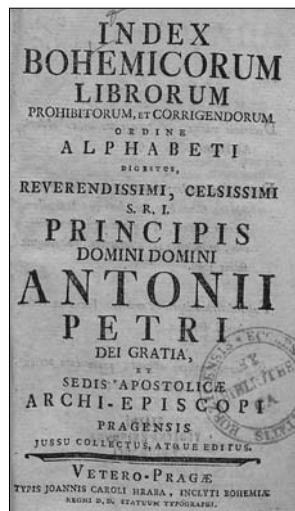


J. J. Rousseau's *Bekenntnisse* (Berlin 1782), vpisek olomouckého knihovníka Noggay z roku 1825 (na předním předešlé knihy) o tom, že Rousseau a jeho knihy patří mezi zakázané, VKOL sig. 27.353



*Diatribae Albo Collacya* (asi Poznaň 1578), titulní list s před-sádkou – protijezuitský spis, ve spodní části titulního listu i na předsádce latinská poznámka o heretičnosti knihy, VKOL sig. 4.456

Kniha *Familiarium Colloquiorum* ukazuje další pestrou škálu označování heretických knih. Informace o její škodlivosti je vyznačena již na přední desce vazby: „Tato kniha je jednou ze zakázaných knih tzv. první třídy.“ Čili šlo o nejhorší variantu



*Index Bohemicorum Librorum* (Praha 1770), titulní list rozšířeného indexu vycházejícího z Koniášova Klíče, VKOL sig. 36.190

prohibit. Není bez zajímavosti, že kniha pocházela z knihovny Hoffmanů z Grünpühelu. Ferdinand Hoffman z Grünpühelu a Střechova (1540–1607) patřil, ač luterán, k nejčelnějším osobnostem Rudolfinského dvora. Byl vášnivý bibliofil a vlastník jedné z největších a nejbohatších soukromých knihoven tehdejší doby, která se doslova hemžila zakázanými knihami. Tento humanista přes svou pevnou protestantskou víru nezůstával v duchu výchovy v zajetí fanatismu, nýbrž se zájmem naslouchal hlasům všech myslitelů. Po vymření rodu byla tato slovnatá knihovna cenzurována brněnskými jezuity, načež přešla do majetku Dietrichsteinů.

**Jiří Glonek** (1978), historik, pracuje ve Vědecké knihovně v Olomouci (oddělení historických fondů). Profesně se zajímá o dějiny knižní kultury, staré mapy, historii turistiky v Jeseníkách a problematiku německého obyvatelstva českých zemí.

# Kašpar Aorg – příběh tiskaře

Libuše Hrabová

Polovina 15. století přinesla třetí informační revoluci. Po vzniku artikulované řeči kdysi v pradávné minulosti a po vzniku písma na prahu starověku umožnil knihtisk mechanické rozmnožování informací a tím i jejich rychlé šíření mezi velkým počtem příjemců.

Knihtisk také vnesl do evropského prostředí nové řemeslo, které se sice nelišilo příliš od dosavadních řemesel po technické stránce, ale nezapadalo mezi městská cechovní řemesla už jenom tím, že tiskařů bylo málo, a proto se často stěhovali z místa na místo podle toho, jak kde nacházeli zájemce o vydávání knih a o koupi tisků. V některých městech se tiskařské dílny už v 15. století vyvinuly ve vydavatelství.

Představitelé tehdejších institucí stáli před otázkou, kam tiskaře zařadit a především kdo má nové řemeslo povolovat a kontrolovat. Vlastníci panství argumentovali tím, že se obdobně svobodným řemeslem zabývají i mlynáři, kteří patří pod dozor vrchnosti, a proto by tiskaři měli podléhat pánům území, na němž se usadí. Města v nich viděla řemeslníky, kteří se mají začlenit do městské struktury, podléhat městské radě a patřit k některému cechu. Církev si však byla vědoma, že toto řemeslo vyrábí informace, a proto soudila, že dohled nad ním přísluší církevním orgánům. Zatímco na dohled na tisk a na jeho povolování panovaly rozdílné názory, tiskaři využívali situace a tiskli to, co bylo žádáno, od biblí až po letáky.

V polovině 15. století, když Gutenberg sestavil první stránky své bible, rýsovaly se už na obzoru

mraky blížící se bouře. Věděli o nich ti, kdo chtěli odstranit zlořády v církvi a společnosti, stejně jako ti, kdo chtěli jakýmkoliv změnám stůj co stůj zabránit. Rostl hlad po informacích a ve chvíli, kdy Lutherovým vystoupením počala v Německu reformace, bylo už jasné, že mohutnou zbraní v názorových konfliktech bude tisk.

V té době se mladý prostějovský řemeslník rozhodl opustit řemeslo svého otce – mečíře, a věnovat se knihtisku. Změnil své jméno Mečíř na Aorg – na rozdíl od svých současníků, kteří přetvářeli svá jména do latinské podoby, dal mu podobu navazující na starou řečtinu, kde *αορ* znamenalo meč a *εργατής* výrobce. Nevíme, kdy vydal první tisk. Jen zpráva o dnes ztraceném tisku říká, že v roce 1527 si nechal v Prostějově vytisknout svůj spis proti Českým bratřím rytíř Jan Dubčanský. Byl to první tisk v českém jazyce vydaný na Moravě. První doložený zákazník mladého tiskaře měl pro jeho další život osudový význam. Nabídl mu totiž, aby se stal tiskařem na jeho panství a tiskl jeho spisy.

Jan Dubčanský ze Zdenína byl pánem tří vsí v sousedství Vyškova. Byl to muž přiměřeně zamožný a hlavně velmi činorodý. Po kritice Českých bratří se rozhodl formulovat svou vlastní koncepci pravého křesťanství, sepsat ji a publikovat. Pro podporu svých názorů vytvořil vlastní Jednotu, kterou tvořili jeho poddaní a jeho dva poradci, Václav z Lulče a Matěj Poustevník. K šíření svých stanovisek si pořídil vlastní tiskárnu, jíž dal vzletné jméno *In monte liliorum*, tj. Na liliové hoře. Vy-

dávala spisy, z nichž se však zachovaly jen některé, především známá *Apologia*. Léta 1536. *In monte liliorum Kašpar Prostějovský. Pravda vítězí.*

Aktivita pana Dubčanského nezůstaly utajeny úřadům královského dvora českého krále Ferdinanda I., který s nelibostí sledoval, jak se v zemích koruny české šíří vedle stoupenců církve české šíří další skupiny s reformačními programy domácího i cizího původu. Pro zásah proti nim jako varování ostatním byla zvolena právě Jednota Dubčanského, nová a málo početná. Byla vybrána snad i proto, že budovala svůj vliv na působení tisku. Pan Dubčanský byl povolán do Prahy a tam uvězněn. Po dlouhých jednáních byl propuštěn na vysokou záruku a musel odvolat své názory. Král žádal, aby se přihlásil do některé legální církve nebo odešel do emigrace. Nikam se však nepřihlásil a zůstal na Moravě, chráněn Janem z Pernštejna, až do své smrti roku 1543.

Tiskař Kašpar Aorg v době uvěznění svého zaměstnavatele roku 1537 udělal to nejrozumnější, co udělat mohl: odešel do světa na zkušenou. Pracoval pak v Norimberku v tiskárně Linharta Milchthalera, která tiskla české texty, mimo jiné i jednu z prvních českých biblí vydaných tiskem, tzv. Bibli norimberskou. Linhart Milchthaler se objevuje v seznamu norimberských tiskařů teprve



*Ilustrace z Norimberské bible, kterou Gunther a Aorg sázeli u L. Milchthalera.*

v roce 1538. Tento seznam sloužil především jako podklad ke každoročnímu svolávání tiskařů, kdy jim městská rada připomínala, že nesmějí tisknout nic, co by jí nepředložili k nahlédnutí. Již v roce 1540 se v seznamu vedle L. Milchthalera objevuje „jeho sazeč Hans Günther“. V dalším roce je vedle majitele uveden „jeho sazeč Hans Günther a jejich sazeč“, což mohlo znamenat, že Günther byl už spoluvlastníkem tiskárny. Avšak tento záznam je přeškrtnut a na konci soupisu tiskařů se objevuje Hans Günther jako samostatný

tiskař. Kašpar Aorg s největší pravděpodobností pracoval u Günthera jako korektor českých textů, protože také Günther vydával v Norimberku převážně české tisky. Milchthalerovo jméno v soupisech již není doloženo, nelze tedy vyloučit, že zemřel. Teprve v roce 1564 se v úředních záznamech objevuje zápis, v němž Friedrich Milchthaler, tiskař a norimberský měšťan, starý dvacet pět let, potvrzuje, že od svého poručníka přijal jako dědictví po svém otci 168 zlatých. Krátce nato se Friedrich Milchthaler nebo, jak se na Moravě psal, Milichtaler objevuje v Olomouci jako faktor v Güntherově tiskárně.

Kašpar Aorg se vrátil roku 1543 domů do Prostějova, protože spisů smrtí pana Dubčanského byla kauza spisů tiskárny v Lulči uzavřena. Zároveň s ním, nebo krátce po něm přišel do Prostějova i Hans Günther – vlastně Jan Günther, jak se od té doby označoval na publikacích, které od roku 1545 tiskl ve své prostějovské tiskárně „u židovské školy“ spolu s Kašparem Aorgem.

Produkcí tiskárny z prvních desíti let se pokusil rekonstruovat už v roce 1900 prostějovský historik František Koželuha, ovšem nikoliv na základě vlastního výzkumu v knihovnách, nýbrž jen z údajů ve starší literatuře. Teprve výborná, bohužel nepublikovaná dizertační práce Bohuslavy Králové z roku 1950 ukázala charakter produkce této prostějovské tiskárny. Autorka zjistila, že podle užitých písmen a dřevořezů získal Günther zařízení své tiskárny od Linhartá Milchthalera. Způsob sazby i úprava knih jsou u obou tiskařů shodné. Bohuslava Králová chválí kvalitu prostějovských tisků z let 1544–1553, které jsou „dokonale přehledné“, „mají malý počet chyb“ a sazba „působí přesným a jasným dojmem“.

Z knih vydaných Güntherovou tiskárnou v Prostějově v onom desíletí jsou nejnovějšími výzkumy zjištěny 43 tituly, z nich je 10 doloženo pouze údaji v literatuře. Ze zbývajících 33 zachovaných tisků je jen šest děl psaných latinsky, jedno (učebnice matematiky) německy. Ostatní jsou díla českých autorů nebo – většinou – překlady do češtiny.

Ve Vědecké knihovně v Olomouci je z onoho období uchováno jen sedm publikací. Avšak přesto, že jde o malý počet, odhaluje tematika těchto děl podivuhodný obraz ediční činnosti prostějovské tiskárny. Mezi nejranějšími z nich (sign. 32.842 a 32.839) jsou letáky (drobné tisky věnované aktuálním událostem, předcházející periodicky vycházející noviny) z roku 1547. První uvedený leták má název *O tee Někřesťanské Tyranské a Arcy Antykrystské Inquisicij (to jest wýtazu) Hyspánské*, druhý pak je tvrdým útokem proti papeži: *Bulle od papeže Římského Antykrysta proti prawým křesťianom wydaná*. Tiskař není – z pochopitelných důvodů – uveden. Tiskařské ozdůbky naznačují, že šlo o produkt tiskárny v Prostějově.

Už o rok dříve byl vydán a dedikován pánu Prostějova Janu z Pernštejna překlad knihy Urbana Regia, superintendenta (luteránského biskupa) v Lucembursku *Rozmlouvání o krásném kázání*. (sign.32.435). Na konci knihy jsou údaje: *Tisštěno a dokonáno w městě Prostějowě blížko Zidowské Sskoly skrze Jana Günthera. Létha Pánie Tisýcýho pětistého Čžtyrcátého pátého Měsýce Srpna*. Jméno autora a název díla se však musí pro olomoucký exemplář knihy doplnit podle jiného exempláře, protože titulní list a první listy až po fol. XXX. byly z knihy uchované ve VKOL vytrženy. Podle barokního ex libris patřila kniha později olomouc-

kým augustiniánům. I jiné spisy Urbana Regia uchovávané v VKOL jsou podobně poškozeny, např. spis pocházející z kláštera v Louce u Znojma byl roztržen, něčím polit, titulní list má přeškrtnatý a doplněný nápisem „Hereticus, noli legere!“ (Je to kacíř, nečti!)

Tím více překvapuje, že se za krátkou dobu po vydání takových heretických tisků objevuje mezi publikacemi prostějovské tiskárny knížka Jana Dubravia, olomouckého biskupa v letech 1541–1553. Dubravius se ani v tomto postavení nevzdal svých literárních zájmů. V roce 1547 vydal ve Vratislavi svůj slavný spis o rybníkářství. Soubor prací vydaný jako kniha v roce 1549 v prostějovské tiskárně pod názvem *In psalmum ordine quintum*, obsahuje výklad pátého žalmu, jediný teologický Dubraviův spis. Ostatní pojednání v knize jsou zaměřena k církevně-organizačním a mezinárodně-politickým otázkám. Toto dílo se zachovalo v VKOL (sign. 34.116) dokonce v původní vazbě, kterou pořídili prostějovští knihvazači Michal a Ondřej a použili k její výzdobě novou metodu vytlačování ornamentů pomocí válce.

Biskup byl zřejmě s tiskárnou spokojen, protože jí později zadal tisk svého posledního velkého díla, dějin českého království *Historia regni Bohemiae*. Zároveň požádal roku 1549 Jan Günther královskou kancelář o udělení monopolu na tisk děl biskupa Jana Dubravia a kromě nich i všech knih, které by dal přeložit vlastním nákladem. S biskupovou přímluvou tuto výsadu dostal. Realizace tisku *Historie* se však odkládala až do roku 1552.

Mezi tím prostějovská tiskárna prosperovala, tiskla postily a jiné nábožné spisy protestantských i katolických autorů, kancionály, učebnice,

lékařské knihy, i překlady děl antických spisovatelů a soudobých humanistů. Günther si koupil v Prostějově dům a přenesl tam svou tiskárnu, Kašpar Aorg se 1550 oženil a rovněž si koupil starší dům. K prosperitě tiskárny přispěla práce nového korektora a výborného i pilného překladatele Aquilina Hradeckého (vlastním jménem Pavla Vorličného) a básníka, učitele prostějovské školy, i Šimona Ennia Klatovského, autora básně na oslavu Olomouce, známého *Breve encomion Olomucii*, kterou vydal v Prostějově 1550.

Ve stejném roce vyšel v tiskárně obsáhlý lékařský spis Wolfganga Molleriana: *Zlé užívání hogitedlného Lékařství. Tisstěno v Prostějowě w Jana Günthera M.D.L.* [1550]. (VKOL sign. 32.816). Mollerianova příručka obsahuje rady, jaké najdeme i dnes v podobné literatuře: je třeba se obracet ke kvalifikovaným lékařům, nikoliv k pokoutním léčitelům, přiměřeně se věnovat pohybu i odpočinku. Jen rady pro zdravou výživu se od dnešních poněkud liší – např. požívání ovoce se mu jeví zcela neprospěšné.

I když v Mollerianově spise není překladatel uveden, je to zřejmě opět překlad Pavla Vorličného – Aquilina, který o tři roky později vydal v prostějovské tiskárně také překlad rozsáhlého díla z doby římského císařství, Josefa Flavia. *O Wálce Zidovské knihy sedmery. Nynij tepriw wsseckny w Českau řeč z Latinské přeloženy od Pawla Aquilina Hradeckého M.D.LIII* [1553]. (VKOL sign. II 32.084) U Flaviovy *Války židovské* je třeba ocenit i dvoubarevnou výzdobu a iniciály. Kniha je opatřena pečlivě vyhotoveným rejstříkem, o němž se připomíná už na titulní stránce, že je to *Registrum vssech věcy, kteréž se w těchto knihách Joseffových zawiragij podlé abecedy sprawené*.



Günther po roce 1549 zakoupil nové iniciály a dřevorezy, ale vzhledem k tomu, že měl již v té době nové záměry, domnívám se, že velký podíl na kvalitě tisku vydané knihy a stejně tak i na *Historii království českého* biskupa Dubravia, měl Kašpar Aorg.

Dubraviovo dílo se shoduje s *Válkou židovskou* formátem, liší se však prostší výzdobou. Je rozděleno do 33 kapitol, které však nemají názvy. V textu chybí datace událostí, není opatřen rejstříkem, na stránkách nejsou nikde marginálie. Vysvětlit tuto podobu díla může skutečnost, že bylo připraveno velmi kvapně a ještě kvapněji tištěno. Podle úvodu chtěl biskup věnovat své české dějiny („*Historiam Boemiam a me scriptam*“) mladému synu Ferdinanda I. Maxmiliánovi k jeho korunovaci, očekávané v nejbližší době. Zpracoval tedy svá nashromážděná excerpta v chronologické souvislosti a rozhodl se nechat je vytisknout ve stu exemplářích, aby je mohl dát k posouzení svým přátelům. Dokončil tuto práci pravděpodobně až o Vánocích 1551. Kniha byla v Prostějově vytištěna 26. března 1552, tedy za tři měsíce. Aorg tisk včas odevzdal (jako tiskař už není uveden Jan Günther, nýbrž „in officina Ioanni Guntheri“), avšak nové, definitivní podoby se už dílo nedočkalo. I když se Maxmiliánova korunovace stále odkládala, Dubravius už *Historii* nestačil přepracovat, protože 6. září 1553 nenadále na svém letním sídle v Kroměříži zemřel.

Z oněch dodaných sta kusů se dochovala jen část, rukopis se nedochoval vůbec. I když dnes VKOL vlastní čtyři exempláře prostějovského vydání (sign. II 34.040, II 48.193, II 220.705, II 630.136), ještě začátkem 20. století psal Fr. Koželuha, že první vydání je velice vzácné. Dubraviovy

české dějiny vydal pak moravský zemský lékař Tomáš Jordan z Klausenburku roku 1571 v Basileji.

26. května 1553 se přestěhoval Jan Günther do Olomouce. Prodal svůj dům v Prostějově, koupil nový v Olomouci v Ostružnické ulici, opatřil si zcela novou výbavu tiskárny a dosavadní dílnu i poněkud opotřebované, ale ještě dobré zásoby písmen nechal Kašparu Aorgovi. Na toto přesídlení se asi už delší dobu připravoval, ale dost dlouho váhal a uvažoval o problémech, které ho tam čekaly.

Stalo se totiž více věcí. Především válka německých protestantů proti císaři 1547 skončila jejich zdrcující porážkou. Německá knížata však neztratila svou moc, zato poddaní českého krále Ferdinanda I., kteří se přidali k jeho nepřátelům, byli tvrdě potrestáni. Olomoucký tiskař Jan Olivetský z českobratrské litomyšlské rodiny tiskařů vytiskl v roce 1547 protikrálovské letáky a na pokyn z Prahy byl 1548 olomouckým soudem odsouzen a na Dolním náměstí „sedě na stolici sřát“. Jeho knihy byly zkonfiskovány, ale majetek ponechán synu Štěpánovi, který se však narodil až po otcově smrti.

Otevřela se tak možnost založit v Olomouci novou tiskárnu a získat zároveň výsady na tisk úředních dokumentů. Günther ovšem nebyl katolík a Olomouc byla stále ještě převážně katolickým městem. Prostějov však smrtí pana Jana z Pernštejna 1548 ztratil ochránce svého složitěho náboženského seskupení katolíků, utrakvistů, Českých bratří, luteránů, habrovanských a židů a nejistota dalších výhledů asi Günthera posunula směrem k Olomouci. Nemohl ovšem tušit, že jeho příznivec, biskup Dubravius v září zemře. Ale měšťané Günthera přijali a dokonce ho pověřili,

aby byl poručníkem malého Olivetského.

Aorgova tiskárna v Prostějově pokračovala v dosavadní skladbě vydávaných tisků. František Koželuha shromáždil údaje ze starší literatury i o Aorgově produkci z doby po roce 1553. Na rozdíl od Günthera, který v Olomouci vedle tisku úředních dokumentů vydával čím dál více naučnou literaturu z různých oborů, vydával Aorg beletrii nebo spíše knížky lidového čtení a náboženské spisy nekatolických i katolických autorů. Z jeho spisů z let samostatné tiskárny se z různých příčin zachovala jen asi polovina, v knihovně v Olomouci žádné nejsou.

Koncem padesátých let se Kašpar Aorg opět dostal do problémů, které souvisely s pánem, na jehož panství působil. Po smrti Jana z Pernštejna 1548 zdělili obrovský (ale už dluhy zatížený) majetek otcův jeho tři synové. Jejich kariéra u dvora a nároky s ní spojené brzy vedly k dalším půjčkám, zástavám a prodejem majetku, a proto již v roce 1552 požádal nejmladší z bratří Vojtěch o rozdělení statků. V důsledku rozdělení se stal držitelem plumlovského panství a s ním i města Prostějova. Byl však příliš mladý na to, aby dokázal s otcovou velkorysou tolerancí smiřovat rozpory mezi různými



*Ilustrace z Norimberské bible*

náboženskými obcemi svých poddaných. Pokusil se alespoň názorově sjednotit kazatele působící na plumlovském panství. Pokusem o sjednocení narazil Vojtěch z Pernštejna na odpor pevně smknuté Jednoty českých bratří, kteří ho za to posměšně nazývali moravským arcibiskupem. Sepsal tedy a nechal u Aorga vytisknout svůj spis *Příčiny některé nesrownánij mého s Bratřijmi*. (Tuto knížku VKOL nemá, jediný exemplář je v Knihovně Národního muzea.) Ve velmi krátké době se objevilo

polemické stanovisko Matěje Červenky proti uvedenému spisu Vojtěcha z Pernštejna: *Oswědčení a Očisťený se Gednoty Bratrské Zákona Krystowa* bez místa vydání a jména tiskaře. (VKOL sign. 32.536). Červenkův spis byl pak vydán ještě jednou v polských Szamotulech a na něm je uveden Alexandr impressor, tj. Alexandr Aujezdský, švagr popraveného Jana Olivetského.

Záležitost touto polemikou neskončila, alespoň ne pro Kašpara Aorga. Vojtěch z Pernštejna mu dal totiž vytisknout také stanovisko, na němž se roku 1556 shodli kazatelé, kteří se podířili jeho sjednocovacímu záměru. Tato dohoda však měla být tajná, její text měli dostat jen účastníci jednání. Čeští bratři však sami prozrazovali, že ji mají v rukou. Není divu, že se horkokrevný pan Vojtěch zle rozhněval, zvláště když mohl podezřívát Aorga i z toho, že vytiskl uvedenou českobratrskou polemiku. A tak když na konci téhož roku 1558 byl Vojtěchu z Pernštejna doručen přípis z královské kanceláře striktně vyžadující zákroky proti ilegálnímu tisku, dal příkaz svému úředníku zajistit v prostějovské městské radě, aby „ačkoliv Jeho milost neráčí věděti, aby kdo z mlynářův při městě Prostějově se impressí zabýval“, mlynáři složili radě dostatečnou peněžní záruku, že se tiskem zabývat nebudou. A stejně tak i Kašpar Aorg impressor, „poněvadž jest toho řemesla a u Jeho Milosti pána bez podezření není“.

Kašpar Aorg viděl, že zase přišla zlá doba. Udělal opět to nejrozumnější, co udělat mohl. Sdělil Güntherovi, do jakých problémů se dostal, a Günther, tehdy už zavedený, různými privilegii opatřený a zámožný tiskař v Olomouci souhlasil s tím, že mu Aorg před pěti lety propůjčenou tiskárnu „vrátí“. A tak první prostějovský tisk

po roce 1558, Aorgem již připravená *Kázání pohřební* Jana a Cyriaka Spangenbergů, měl nápadně velkým písmem vytištěno jméno tiskaře Jana Günthera. Další tisky mají už jen údaj „V Prostějově“.

Díky svému příteli, který vzal jeho tiskárnu „na jméno“, mohl Aorg pracovat dál v prostějovské tiskárně až do své smrti. Jan Günther věděl dobře, zač Kašparovi vděčí. Teprve po Aorgově smrti v roce 1562 začal Günther školit jako svého nástupce mladého Milchthaler, který 1564 přišel z Norimberka do Olomouce.

Prostějovská tiskárna zanikla. Tak skončila „zlatá doba prostějovského knihtisku“, zlatá nejen proto, že oba tiskaři vydávali krásné knihy nebo že vydávali převážně české knihy, ale především pro skladbu literatury, kterou vydávali. Z jejich dílny vycházely knihy autorů luteránských, českobratrských i katolických, spisy humanistických filosofů i antických spisovatelů, poezie, učebnice a příručky, knížky lidového čtení. Volili svobodně a bez dohledu, co budou vydávat. Kašparu Aorgovi podvkrát hrozilo nebezpečí zákazu tiskařské práce a možná i vězení. Ale dělal po celý život práci tiskaře podle svého svědomí, nemusel nikdy nic odvolat a mohl zemřít ve své posteli. Což je konec konců úspěch.

**Libuše Hrabová** je emeritní profesorkou historie na Univerzitě Palackého v Olomouci. Věnovala se především středověkým dějinám střední Evropy. Po roce 1970 pracovala ve Vědecké knihovně v Olomouci, začátkem roku 1990 se vrátila na katedru historie FF UP. Nyní v KROKu zveřejňuje sérii článků inspirovaných rukopisy a tisky z fondů Vědecké knihovny.

## Jež aneb Radost z amatérského filmu

Petr Pláteník

*Ke kulturnímu životu bývalého jezuitského konviktu, kde dnes sídlí některé z kateder Univerzity Palackého, neoddělitelně patří pořádání filmových projekcí pro veřejnost a akcí filmového charakteru. Ve zdejších dobře vybaveném filmovém sále (a nejen v něm) našly útočiště již etablované filmové festivaly jako Academia Film Olomouc (AFO), Přehlídka animovaného filmu (PAF) či přehlídka filmové tvorby studentů Univerzity Palackého V.Ř.E.D., pravidelný filmový klub zde provozuje občanské sdružení Pastiche filmz a mj. dne 24. února 2012 zde již pošesté proběhla akce nazvaná DFS (Dryáčnická Filmová Smršť). Jedná se o přehlídku amatérské filmové tvorby, v jejímž rámci jsou vedle děl pravidelných přispěvatelů představovány filmy jiných zpřátelených tvůrců. Letos jsme našli v programu tyto snímky: *Chut' střelného prachu* (režie: Milan Cyroň), *Do tmy*, *Noční jízda*, *Love Time* (režie: Jan Haluza), *Pekument* (režie: Marek Čermák) a *Jež* (režie: Andy Fehu). Rád bych v této souvislosti upozornil právě na film poslední jmenovaný, kterému věnuji tuto recenzi.*

Andy Fehu (vlastním jménem Ondřej Pavliš) již nějaký čas v Olomouci nepobývá, ze studia zdejší filmové vědy přestoupil na pražskou FAMU, kde se věnuje střihu, ale rád se sem vrací. Můžete ho potkat jak při příležitosti obou zmiňovaných filmových festivalů (AFO, PAF), tak třeba v divadle Tramtarie, se kterým dříve intenzivně spolupracoval a např. první promítání Ježe se odbyvalo na podzim roku 2011 právě zde. Nemluvě o tom,

že většina z herců objevujících se ve zmiňovaném filmu náleží k tomuto divadelnímu souboru (Jirka Bášnička, Vladislav Kracík, Martin Dědoch, Jana Posníková). Andy Fehu ušel, za poměrně nedlouhou dobu, co sleduji jeho tvorbu, pořádný kus cesty, jejímž prozatímním vyvrcholením je právě poslední snímek *Jež*.

Hovořit o filmaři studujícím na FAMU jako o ryze amatérském tvůrci již nejde. Do ranku amatérského filmu jej řadí především omezené finanční prostředky na tvorbu filmu. Ale i s těmi se Fehu již dovedl vypořádat. Jak ukázal jeden z jeho předcházejících filmů, *Vesnická zábava*, naučil se pracovat s jednoduchým dějem a zbytečně se nepouští do dějových extempore. Možná to může znít paradoxně, ale to, co často nejvíce škodí amatérským filmům, je snaha jejich autorů vyjádřit se za každou cenu a říct toho co nejvíc. Vznikají filmy zbytečně dlouhé, případně dějově moc složité, kdy dochází k častému střídání prostředí, herecké akce či časových rovin. Takové natáčení už klade celkem vysoké nároky na schopnosti režiséra, ale i na obsazení filmového štábu.

Možná i s tímto vědomím vytyčil Fehu základní zápletku filmu *Jež* jako cestu autem do Chorvatska k moři. Dvě mladé holky, nejspíš vysokoškolské studentky, bezcílně putují prázdninami. Na benzince se připojí ke dvojici mladíků, kteří jsou na cestě do oblíbeného letoviska českých turistů. Slovo dá slovo a holky se rozhodnou sympatickou dvojici do Chorvatska doprovodit. Vše se



*Postavu Ježe, člověka proměňujícího se v mořského ježka, ztvárnil Jirka Bášnička.*

zdánlivě odvíjí pokojně, dokud nově zformované společenstvo nedorazí na chorvatské hranice...

Už rozehrání takovéto banální situace zvládá režisér s bravurou, ostatně obdobnou “vyprázdněnou” realistickou scénou předvedl již ve Vesnické zábavě. Kamera nápaditě rozebírá scénu, aniž by na sebe nějak zřetelněji upozorňovala; je také znát, že Fehu umí tvořivě pracovat právě se střihem. Pozoruhodný je cit pro vytvoření atmosféry (v tomto případě road movie) prostřednictvím jako by mimoděk snímaných záběrů, kladených vedle sebe v relativně rychlejší sledu. Obvyklá slabina amatérských filmů, tedy herecké výkony, je zde celkem potlačena již vzhledem k tomu, že jsou zapojeni lidé z divadelního prostředí či přímo herci. Pomáhá také směřování filmu k realistické-

mu (dokumentárnímu) projevu, jenž i v náznaku neherectví sblížuje Fehua s čelními představiteli československé nové vlny, jako byli Miloš Forman, Jaroslav Papoušek či Ivan Passer.

Za jednoznačně nejsilnější složky filmu považují samotný scénář a práci s grafickými prostředky, především na úrovni dekorace. Představovaly-li filmy jako Tajuplnění či Mikulášská spíše jen příležitosti pro technické cvičení, protože jejich děj byl buď až příliš banální (Tajuplnění), nebo naopak zbytečně vykonstruovaný (Mikulášská), tak Vesnická zábava byla konečně filmem se scénářem odpovídající kvality. Dokumentaristický (home video) ráz filmu rozšířil Fehu v případě Ježe ještě o výraznou fikční rovinu, vykazující prvky sci-fi či přímo komiksové adaptace, tedy

žánrů, které nejsou pro amatérský film až tak typické. Odkrývání záhadných motivů, souvisejících s nelegálními vědeckými pokusy, se děje postupně a ve zřetelné gradaci. Jako ve správném komiksovém příběhu jsou experimenty na živém člověku prováděny s veskrze dobrými úmysly. Jenže něco se šeredně zvrtné. Útěchu však přináší moře, další z lyrizujících motivů filmu, podílejících se na jeho atmosféře.

Za ocenění stojí také práce s klišé, ať už filmařským či scenáristickým, které používá Fehu od parodického způsobu (především ve scénách s krajanem, se kterým se náhodně hlavní protagonisté filmu setkali na pláži v Chorvatsku) až po čistě funkční (fantaskní motivy související s proměnou člověka v mořské zvíře, zapojení záběrů pořízených kamerou jiné kvality i specifik, v tomto případě 16mm přístrojem). Rozhodně ale imponují střídme a soudně ambice Andyho Fehu, který se nerozhodl pro zdánlivě pohodlnější cestu v amatérském filmu, vedoucí k experimentálnímu či poetickému filmu, jakou u nás dříve ztělesňoval především Petr Marek, ale naopak chce vyprávět příběhy. Přitom si je zřetelně vědom omezení, která práce v amatérských produkčních podmínkách přináší, a snaží se je přetavit v pozitivum. Proto ono směřování k realistickému vyznění, udávanému obrazem filmu, hereckými výkony, ale i rozvolněností scénáře. Nicméně nerezignuje ani na dramatickou strukturu a zjevně poučen u dobrých vzorů (podobnost např. s dřívějšími filmy Davida Cronenberga je nasnadě) zapojuje funkční prvky, či přímo klišé, jenže v nových souvislostech, které utvářejí samostatný celek ústící v plnohodnotnou katarzi.

### Andy Fehu (1986, Polička)

Absolvent bakalářského oboru na Katedře divadelních, filmových a mediálních studií na FF UP v Olomouci. V současnosti studuje na Katedře střihové skladby na pražské FAMU. Filmu se věnuje již více než deset let, zejména v rámci sdružení POLO/FILM ([www.polofilm.net](http://www.polofilm.net)). S filmem Vesnická zábava zvítězil na Fresh Film Festu v sekci amatérských a nezávislých filmů (2009). Snímek Andyho film zvítězil v kategorii hraných filmů nad třicet minut na Přehlídce amatérského filmu v Praze (2010).

Výběrová filmografie:

- 2011 Jež
- 2009 Andyho film
- 2008 Vesnická zábava
- 2007 Nerozlučitelná záhada užívání si
- 2006 Mikulášská
- 2005 Vytrženo z kontextu

**Odkaz, na kterém si můžete film z internetu zdarma a legálně stáhnout, naleznete zde:**  
<http://www.csfd.cz/film/303577-jez/diskuze/>

**Petr Pláteník** (1981) je absolventem Pedagogické fakulty a Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Zaměřuje se především na současnou filmovou tvorbu v severských zemích a na problematiku filmového a mediálního vzdělávání. Publikuje texty o filmu v časopisech A2, Cinepur, Film a doba. Dlouhodoběji spolupracuje s Letní filmovou školou v Uherském Hradišti.

## Končící sezóna v olomoucké Tramtarii a Saroyanova perlička

Květuše Soukupová

Produkce olomouckého Divadla Tramtarie se vyznačuje pestrým žánrovým rozpětím. I letos, stejně jako v předchozích letech, se nevěnuje pouze dospělým divákům, ale myslí také na nejmenší děti. Působení Divadla Tramtarie se v této divadelní sezóně chýlí ke konci. V květnu zde uvidíte poslední inscenace a po dobu velkých prázdnin ho budete potkávat pouze na letních festivalech.

V letošní sezóně v rámci Divadla Tramtarie vzniklo Studio divadla Tramtarie, které umožnilo spolupráci začínajících tvůrců s divadlem a dalo prostor pro pravidelnou divadelní i nedivadelní tvorbu (autorská čtení, koncerty, výstavy atd.). Díky Studiu si můžete poslechnout rozhlasové hry, zajít na filmy začínajících tvůrců nebo se setkat s alternativní divadelní tvorbou.

V hlavní autorské a adaptační linii, kromě starších kusů, mezi něž patří například *I na Batmana občas padne smutek*, *Válka s mloky*, *Tajemný hrad v Karpatech* nebo *Tropical Islands*, letos divadlo uvedlo tři nové celovečerní inscenace a dvě pohádky. Tvůrci se u první premiéry inspirovali filmem *Brutální Nikita* a vytvořili z hlediska hlavní hrdinky psychologicky prokreslenou inscenaci *Nikita (brutální)*. Díky hostujícímu režisérovi se vymyká z tradičního repertoáru Divadla Tramtarie. Chybí v ní absurdnost, hravost a fantazie. Naopak jde o mozaikovitý příběh, v němž je syrová přítomnost rozrušována bolestnou minulostí.

V další inscenaci tvůrci potěšili příznivce komiksů, protože do divadla přivedli legendárního Preachera. Na vzniku inscenace *Marlboro Men Evangelium* spolupracovali jak autoři a herci z Divadla Tramtarie, tak studenti JAMU. Ve skoro dvouhodinovém představení nešetřili peprným jazykem. Popudili tak nejen obyčejné smrtelníky, ale i upíry, zombie a nakonec i nedotknutelného Boha. Zesměšnili pravidla slušného chování, systémem stanovené zákony a upozornili na společenský „hyenismus“, který by lidé neměli přehlížet, ale začít jej řešit. Sarkasmus, ironie a neotřelé vtipy zmírňují depresivní atmosféru.

Od zábavy pro dospělé se divadlo přesunulo k pobavení menších diváků. V inscenaci *Pohádka O Héraklovi* je zavedlo do antiky a seznámilo s velkými hrdiny a problémy, které řeší i běžní lidé v přítomnosti. V další podívané pro nejmenší dalo divadlo prostor loutkám všeho druhu a uvedlo *Zapeklitou pohádku*, v níž se čertice Berta pokouší dostat zpátky do pekla. Tramtarie se v pohádkách nezaměřuje výhradně na děti, ale skrytými vtipy a dvojsmysly zaujme také rodiče.

Poslední premiérou v pevné autorské a adaptační linii je ... *a za Tracym tygr*. Stejně jako *Válka s mloky* inscenace čerpá z literární předlohy. Novela s názvem *Tracyho tygr* od spisovatele Williama Saroyana oslovila tvůrce natolik, že se pokusili, podle slov ředitelky divadla Petry Němečkové, představit svoji srdeční záležitost z jiného úhlu

pohledu. Činí tak nenásilně a ponechávají dostatečný prostor pro představitost. Vznikl tak svět, v němž se mohou splnit i ta nejtajnější přání.

Inscenační tým v zastoupení režiséra Vladislava Kracíka, dramaturgyně Lenky Jorňíčkové a filmaře Andyho Fehu spolupracoval již na inscenaci I na Batmana občas padne smutek. Filmové projekce v poslední premiéře nepoužili v takové míře jako v Batmanovi. To bylo správné rozhodnutí, protože jimi nenarušili nadreálnou atmosféru příběhu.

Hlavního hrdinu představí vypravěč (Miroslav Hruška j. h.), jenž není osobně přítomen, ale jehož hlas se líne z reproduktorů. Thomas Tracy (Tomáš David j. h.) je mladík, který se shodou náhod připlete k zneškodnění uprchlého pantera z cirkusu. Kvůli tomu, že Tracy nemožnil odchycení zvířete, putuje do psychiatrické léčebny, v níž musí podstoupit sezení s psychiatrem Rudolfem Scatterem (Marek Zahradníček). Dochází ke střetu dvou naprosto odlišných povah. Mladý Tracy připomíná Scatterovi jeho lepší stránky a otevírá svým optimismem starcovi oči a (ne)úmyslně mu dodá novou chuť do života. Díky Tracymu začne skutečně věřit, že i v jeho stereotypním životě by se mohl objevit úplně malý, ale o to významnější zázrak.

Tracy má podobný vliv i na své okolí, pacienti se začínají uzdravovat, personál si díky jeho přítomnosti vyřeší osobní problémy a celková depresivní nálada se v psychiatrické léčebně rozplývá. Tracyho optimismus donutí všechny lidi kolem sebe přemýšlet o podstatných věcech.

Hostující herec Tomáš David (angažmá v Huse na provázku) během několika chvil proměnil Tracyho z dospělého mladíka v sedmiletého chlapce. I přes podstatný detail, že ho zavřeli do psychiatrické léčebny, převrátil každou nepříznivou situaci

ve svůj prospěch. Svým důvtipem uváděl doktory do rozpaků, protože ti mu nebyli schopni rozumně odpovědět a role pacienta a doktora se tak nenápadně otočila. David zdařile zahrál i nepřítelneho a rozzlobeného pacienta. Vytvořil tak kontrast k Tracyho optimismu a víře v představu, jež by se mohla stát skutečnou.

Tomáši Davidovi dělalo z počátku premiérového večera problém sehrát se s domácími herci. Svými nechtěnými přešlapy mnohdy oživil vážné scény. Díky hercově pohotovosti však nedocházelo k trapným situacím ticha na jevišti.

V inscenaci se objevují i záměrně zmatečné scény, kdy jsem si nebyla jistá, jestli se zbláznil Scatter, nebo Tracy. V jednu chvíli obě postavy splývaly v tutéž a v druhé se diametrálně odlišovaly. Nadreálnou atmosféru doplňovala hudební složka, o jejíž komponování se postarali Martin Peřina a Lukáš Mareček. Hudba pomáhala plynulejšímu přechodu mezi přítomností a minulostí.

Vznikla tak magická atmosféra nevyřčených otázek a tužeb. Inscenace v první polovině pobaví, je v ní pár velmi povedených vtipů a s příchodem náčelnice newyorských policistů dostávají veškeré scény humorný tón. Druhá polovina působí vážnějším dojmem a útočí na divákovu pozornost a city, snaží se posunout hranice mezi realitou a snem. Každý, kdo má v sobě alespoň malého snílka, si určitě přijde na své. Inscenace ... a za Tracym tygr dokáže během několika momentů rozdmýchat pozitivní pocity, jež během chvíle konfrontuje s přívalem negativních emocí. Z ukolébaného a spokojeného diváka se tedy z minuty na minutu stává divák konsternovaný a nevěřící. Co se tvůrci pokoušejí ukázat – realitu, nebo sen?



Umělecký šéf a zároveň režisér Vladislav Kracík vše uvážlivě a v únosné míře sestavil, a proto se mu povedlo vytvořit snovou a optimisticky nabitou atmosféru. Troufám si tvrdit, že se inscenace ...a za Tracym tygr řadí mezi nejzdařilejší počiny Divadla Tramtarie. S použitím projekcí, zrychleného vypravování příběhu (přechody z přítomnosti do minulosti) a jeho „pohádkovým“ pojetím vzdal Vladislav Kracík hold spisovateli Williamu Saroyanovi.

**Květuše Soukupová** pochází z Vysokého Mýta. Studuje na Filozofické fakultě v Olomouci obor Teorie a dějiny dramatických umění. Je redaktorkou na serveru [www.divabaze.cz](http://www.divabaze.cz), v němž se zaměřuje převážně na olomoucké Divadlo Tramtarie. Dříve psala i pro server [www.topzine.cz](http://www.topzine.cz) do pod-rubriky sci-fi a fantasy seriály. Aktivně se zapojuje do organizování divadelních i filmových festivalů. Jejím dalším koníčkem je Japonsko, ať už jde o divadlo Kjógenu nebo anime.



*Jindřich Štreit, Šternberk, 1981*

## Rukověť návštěvníka kulturních událostí v Olomouckém kraji (červen – srpen 2012)

### PROSTĚJOV

*Muzeum Prostějovska* připravilo na letní měsíce pestrou paletu výstav. Kdo by se obával, že okurková sezóna případně i na výstavní sály zdejšího muzea a budovu Špalíčku, ten by se mýlil. Pokud jste to ještě nestihli, vypravte se na výstavu Peníze králů a císařů jednoho rodu, která končí 17. června. Budete moci sledovat, jak se vyvíjela měna v zemích Koruny české po celá čtyři stiletí v období vlády habsburského rodu. Jedná se o exponáty mincí i papírových platidel, převážně ze sbírek prostějovského muzea. K výstavě je připraven doprovodný program pro děti, avšak vyzkoušet své znalosti z dějepisu nebo starodávné kupecké počty si může každý. Co nestojí za zlámanou grešli? Co koupíme za babku? Jak vypadá někdo, co je za groš kudla? Co vlastně člověk nemá, když nemá ani vindru?

Hned dvojice výstav otevírá své brány návštěvníkům 7. června – kresby, obrazy a grafiky **Jaromíra Svozilíka**, prostějovského rodáka, výtvarníka dlouhodobě žijícího v Oslu a **Hold sklu** – mozaika a zároveň výstava prací **Josefa Kaplického**, malíře, grafika, sochaře, sklářského výtvarníka a teoretika, a jeho žáků z padesátých a z počátku šedesátých let 20. století ze sbírek Severočeského muzea v Liberci. O týden později, 14. června, budete moci ve „Špalíčku“ poprvé zhlédnout expozici obrazů avantgardního pražského výtvarníka **Roberta Musila**, pracujícího netradičními a ojedi-

nělymi malířskými technikami. Znovu po týdenní pauze budou mít umělečtí fajnšmekři možnost seznámit se s tvorbou mladé pražské výtvarnice **Lucie Skřivánkové**, absolventky AVU, zaměřující se především na malbu. Inspiraci hledá Skřivánková především ve městě, jehož architekturou se nechává okouzlovat. Jako poslední se z letních „hostů“ prostějovského muzea představí nejúspěšnější mezinárodní práce z každoročního prostějovského sochařského **Sympozia Hany Wichterlové**. Výstava plastik, fotografií a dokumentů mapující deset ročníků tohoto sochařského sympozia bude v budově Špalíčku otevřena od prvního srpnového dne.

(lun)

A už je tu zase **MEDart!**

Letošní divadelní hanácké žně vyvrcholí ve dnech 6. – 10. června 2012 v Prostějově na festivalu **MEDart 2012**. Jedná se o nesoutěžní přehlídku divadelní úrody Prostějovska, kterou již 15 let pořádá Základní umělecká škola Vladimíra Ambrose ve spolupráci s Městským divadlem a Divadlem Point. Každým rokem můžeme vidět, co se urodilo na poli amatérského divadla, každým rokem přijíždějí zajímaví hosté.

K vidění a slyšení budou opět plody práce prostějovských souborů. Pořádající literárně dramatický obor **ZUŠ V. Ambrose** připravil komponovaný program **Zuškoviny**, na které zve soubory z ostatních ZUŠ. **Divadlo Point** mělo letos bohatou úrodu. Představí se nám se třemi

divadelními kousky – těšit se můžete na římského básníka Ovidia i na žánr detektivní. K domácím nestorům patří **Divadlo Hanácké obce**, které se pro tento rok nechalo inspirovat Květou Legátovou. **Loutkové divadlo Starost** snad znovu okouzlí děti i dospělé marionetami v představení pod širým nebem. Pravidelným hostem je i **plumlovský „zuškácký“ soubor 5+2**, který nabídne anglickou duchařskou komedii o tom, že není radno zahrávat si s okultními vědami. Asociace prostějovských ochotníků vyhlásí na divadelním **candrbálu** ty nejlepší z nejlepších, kteří obdrží ceny hanácké Thálie. K dobré zábavě zahraje olomoucká kapela **Žárovky z Bridge Street**. Zajímavými hosty letošního jubilejního patnáctého ročníku budou divadelní spolek **Tate iyumni** z Prahy a divadlo **Piki** ze Slovenska.

*Jana Turčanová*

## OLOMOUC

### Muzeum umění

Letos bilancující *Muzeum umění* připravilo u příležitosti oslavy šesti desítek let své činnosti sérii exkluzivních výstav také na třetí čtvrtletí tohoto roku. Do výstavního plánu náleží v inkriminovaném období pokračující expozice přehlídky tvorby sochaře, malíře, ilustrátora dětských knih, hudebníka a také tanečníka **Františka Skály**, dále pak exotická výstava **Stín kvetoucí sakury** představující v *Arcidiecézním muzeu Olomouc* japonské umění z olomouckých sbírek z druhé poloviny 19. a z počátku 20. století a také výstava **Doteky Olomouckého hradu**, která nabízí možnost poznávat výtvarné umění a především bohatou historii olomouckého Dómského návrší nejen zrakem,

nýbrž i hmatem, neboť „Dotek“ je určený zejména pro zrakově handicapované, a to díky spolupráci s olomouckým Týflocentrem. *Arcidiecézní muzeum Kroměříž* se až do 30. září bude veřejnosti chlubit prezentací unikátního objevu – šesticí měděných tiskařských matric map z druhé poloviny 18. století, ukrytých ještě do ledna roku 2011 v arcibiskupských sbírkách na kroměřížském zámku.

V červnu se návštěvníci olomouckého muzea setkají s architekturou evropského významu, kdy v Arcidiecézním muzeu začíná výstava fotografií sakrální tvorby rodáka ze slovinské Lublaně **Josipa Plečnika** (1872–1957), jednoho z nejtalentovanějších a také nejsobitějších příslušníků umělecké generace, která v devadesátých letech 19. století vystudovala na vídeňské Akademii výtvarných umění a po přelomu století výrazně ovlivnila středoevropské umění. Architekta Plečnika později mnohé spojilo s kulturou českých zemí:



*Kostel sv. Františka z Assisi, Lublaň, 1925–1931 (foto D. Prelovšek, 2011)*



*Kostel sv. Michala na lublaňských Blatech, 1936–1940 (foto D. Prelovšek, 2011)*

vyučoval na pražské Uměleckoprůmyslové škole, stal se prvním hradním architektem T. G. Masaryka a jeden ze svých nejpůsobivějších kostelů, chrám Nejsvětějšího Srdce Páně, postavil rovněž v Praze. Sakrální architekturu považoval vůbec za vrcholné umělecké dílo. A právě architektuře jeho četných kostelů – ať již v Praze, ve Vídni, Slovinsku, Srbsku – je věnována výstava (28. 6.–30. 9. 2012) fotografií nejlepšího znalce a interpreta Plečnikova díla, uměleckého historika a někdejšího slovinského velvyslance u nás **Damjana Prelovšeka**.

Dramaturgickou řadou, která se v roce 2012 dočká pokračování, je „seriál“ monografických výstav zasvěcených olomouckým biskupům a arcibiskupům. Po Stanislavu Pavlovském z Pavlovic, Františkovi z Dietrichsteina a Jindřichu Zdíkovi se Arcidiecézní muzeum Kroměříž na konci května zaměří na výraznou, byť rozporuplnou osobnost přelomu 19. a 20. století, arcibiskupa **Theodora Kohna** (1845–1915). „Většina odborníků se do-

sud věnovala aférám, které urychlily Kohnův pád v podobě rezignace, ale naše výstava má jiný cíl. Poukázat na Kohna – mecenáše umění a sběratele, který se například úpravami kroměřížského zámku a vybavením arcibiskupských rezidencí zapsal významně do dějin arcidiecéze,“ přiblížila náplň výstavy kurátorka Martina Miláčková. Výstava (31. 5.–30. 9. 2012) a doprovodná publikace upozorní i na zásadní podíl Kohna na duchovních i hospodářských reformách, které do českých zemí pronikaly na počátku 20. století a souvisely s celosvětovým rozvojem ekonomiky, sociálními otázkami, reformním hnutím v církvi či s národnostní emancipací. Tedy s dramatickým přerodem feudálního ducha „staré Evropy“ v moderně utvářený svět, spočívající na proměně vnímání obecně lidských pojmů svobody a víry.



*Josef L. Ši-  
chan, Portrét  
arcibiskupa  
Theodora  
Kohna, 1893,  
olej, plátno,  
Arcibiskup-  
ský zámek  
v Kroměříži,  
Poradní sál,  
Arcibiskupství  
olomoucké –  
Arcidiecézní  
muzeum  
Kroměříž  
foto: Zdeněk  
Sodoma*



*Z připravované výstavy „Ondřej Michálek – Jiří Žlebek – Oldřich Šembera“. Ukázka z díla Jiřího Žlebka.*

Muzeum umění Olomouc dává dlouhodobě významný prostor i regionální výtvarné kultuře a je tomu tak i v letošním roce. V červnu se v *Muzeu moderního umění* v jednom výstavním sále setkají tři výrazné osobnosti olomoucké výtvarné scény: grafik, kreslíř a pedagog **Ondřej Michálek**, malíř a autor četných grafických úprav **Oldřich Šembera** a sochař a tvůrce realizací v architektuře **Jiří Žlebek**, které spojuje nejen generační a geografická blízkost, ale i zájem o otázky, týkající se komunikace s vlastním okolím. Ať už se jedná o možnosti dialogu mezi lidmi v existenciálních grafických listech Michálkových a v nadsázce ironizujících sochách Žlebkových a nebo o kontakt a prolnutí světa techniky a přírody v malbách a kresbách Šemberových. Výstava (14. 6.–23. 9. 2012) bude retrospektivním pohledem do tvorby těchto tří umělců.

*(lun)*

## **Olomoucké Vlastivědné muzeum otevřelo nové stálé expozice**

Po sedmi letech od zrušení historické expozice **Olomouc v minulých staletích** otevřelo *Vlastivědné muzeum v Olomouci* ve čtvrtek 12. dubna pro veřejnost novou expozici **Olomouc – patnáct století města** věnovanou dějinám Olomouce. Zároveň měli návštěvníci muzea možnost poprvé si prohlédnout také expozici **Příroda Olomouckého kraje**, která nahradila starší zoologickou expozici uzavřenou v roce 2010.

Historická expozice nabízí sedm hlavních témat, která tvoří ucelený příběh dějin města, vyprávěný od 6. století, drsné doby raného středověku, až po naši současnost, práh jednadvacátého století: „*Nesmírně bohatou historii Olomouce přitom v nové expozici dokládá široké spektrum předmětů od archeologických nálezů, přes památky uměleckého řemesla a knižní kultury až po dokumentární filmy z 20. století a zprostředkovávají moderní technologie, jimiž je expozice doslova nabitá,*“ zdůrazňuje ředitel muzea Břetislav Holásek.

Úvodní část expozice *Na úsvitu dějin* je věnována slovanskému osídlení Olomouce a jejího okolí v 6. až 11. století. Druhý příběh *U počátků české státnosti (12.–13. století)* seznamuje s procesem formování českého přemyslovského státu a jeho církevní struktury. *Věk vzestupu a pádu (1300–1450)*, třetí část expozice, zachycuje období husitských válek, v nichž Olomouc zaujala roli významného činitele protihusitské opozice, i myšlenkový svět stejně smýšlejících řeholníků v kartuziánském klášteře v Dolanech u Olomouce. Období mimořádného rozvoje města spojené s růstem jeho politického vlivu za panování králů Matyáše Korvína a Vladislava Jagellonského je

námětem příběhu čtvrtého, nazvaného *Křížovatka Evropy (1450–1550)*. Hrdinkou pátého příběhu je *Barokní metropole (1550–1790)*, jejíž podobu mimořádným způsobem ovlivnil jak dvůr olomouckých biskupů (od roku 1777 arcibiskupů) společně s kapitulou a jezuitskou akademií, tak zájmy městské obce, cechů a vojska. Vystavené práce představují jedinečné ukázky barokní výtvarné kultury. Šesté vyprávění sleduje cestu Olomouce *Od pevnosti k modernímu městu (1790–1918)*. Zrušení olomoucké pevnosti a zbourání většiny jejích hradeb ve 2. polovině 19. století uvolnilo cestu rozvoji dopravy, růstu nových živností i proměně městského urbanismu. Na přelomu 19. a 20. století se díky tomu Olomouc zařadila mezi moderní evropská města s pulzujícím společenským životem. Závěrečný sedmý příběh nazvaný *V nových časech (1918–1945)* připomíná nedávnou minulost města od vzniku tzv. první republiky do konce 2. světové války.

Pro zvědavé návštěvníky expozice **Olomouc – patnáct století města** je připraveno i mimořádné překvapení. Jak uvedl vedoucí autorského kolektivu a zároveň vedoucí Historického ústavu VMO Filip Hradil, který scénář expozice připravil, „*zvláštní dimenzi, značně rozšiřující základní výběr témat i artefaktů obsažených ve stálé expozici představuje elektronická databáze. Prostřednictvím sedmi dotykových obrazovek, umístěných v jednotlivých částech expozice, jsou zpřístupněny jak odborné texty, tak obrazové dokumenty rozvíjející a prohlubující jednotlivě prezentovaná témata.*“

Expozice **Příroda Olomouckého kraje** seznamuje návštěvníky s přírodními poměry našeho regionu od nížin v okolí Olomouce přes hornaté prostředí Nížkého Jeseníku až po vysokohorský

terén Hrubého Jeseníku a Králického Sněžníku. Z obsahového hlediska je rozčleněna do dvou částí. V prvním sále se návštěvníci seznámí s geologickými poměry, které jsou na území Olomouckého kraje velmi složité, protože jsou výsledkem procesů trvajících více než 800 milionů let. „*Komplikovaná geologická stavba se projevila vznikem relativně velkého počtu druhů minerálů a hornin, které byly těženy na řadě míst. Nepřekvapí, že z nalezišť na území Olomouckého kraje bylo pro světovou mineralogii objeveno a poprvé popsáno pět zcela nových druhů minerálů (z celkového počtu cca 4,5 tisíce známých na celém světě). Kromě přírodnin jsou vystaveny i vybrané hornické artefakty nalezené v bývalých hornických provozech kraje – hornická železnka, svítidla, části dřevěné výstroje dolu a podobně,*“ vyjmenovává Pavel Novotný, vedoucí Přírodovědného ústavu VMO.

Ve druhé části expozice Příroda Olomouckého kraje je vytvořeno deset scénických obrazů s krajinnými prvky od nížin po vysokohorské prostředí. Tato dioramata jsou seřazena proti toku řeky Moravy; návštěvník má možnost prozkoumat kulturní krajinu využívanou člověkem, různé druhy lesů i terény vysokých hor včetně nejvyšších partií nad hranicí lesa. Důraz je kladen na seznámení návštěvníka s rostlinami a živočichy, kteří uvedené krajinné typy obývají. „*Tato část expozice je vytvořena hlavně pro děti – mohou si zde prolézt jezevčí norou, sáhnout si na ježčí ostny, pohladit ovci, nakouknout do včelího úlu, ulovit kapra nebo vyzkoušet desítky jiných her a předmětů z přírody,*“ zdůrazňuje zoolog Peter Adamík.

Interaktivní prvky umožňují návštěvníkům expozice si kousky přírody Olomouckého kraje nejen důkladně prohlédnout, ale i vyzkoušet, osa-

hat nebo se do nich zaposlouchat. Tato skutečnost spolu s využitím špičkové techniky na celé ploše výstavy je zárukou toho, že Příroda Olomouckého kraje je nejmodernější expozicí svého druhu v České republice.

Ve čtvrtek 26. dubna zahájilo Vlastivědné muzeum v Olomouci první velký výstavní projekt po skončení rozsáhlé rekonstrukce svých prostor. Nese název **O moravských zločinech a trestech** a vznikl ve spolupráci s Krajským ředitelstvím po-


licie Olomouckého kraje. Výstava, nad níž převzal záštitu hejtman Olomouckého kraje Martin Tesařík, má dvě části, přičemž obě usilují o hlubší poznání zápasu práva s bezprávím, jenž provází lidstvo od jeho civilizačních počátků.

V komorním prostředí Handkeho sálu v expozici nazvané *Z moravského pitavalu*, jejímž autorem je známý regionální historik Jiří Fiala z Filozofické fakulty Univerzity Palackého, mají návštěvníci možnost seznámit se s nejzajímavějšími kriminálními kauzami moravské, zejména pak olomoucké proveniencí, a to od středověku až po léta první republiky. „*Nezbytnou součástí této výstavy jsou exponáty související s torturou a výkonem hrdelních trestů – v dobách, kdy ještě neexistovala vědecká kriminalistika, bylo mučení mnohdy jediným prostředkem, jak donutit pachatele trestného činu, aby se doznal, a drastické veřejné popravy měly mít vedle výkonu absolutní spravedlnosti odstrašující účinek,*“ upozorňuje Jiří Fiala.


Druhá část výstavy *Z historie policie a četnictva na Moravě*, jejímž autorem je Miroslav Spurný, policejní historik a sběratel, reflektuje vznik a vývoj těchto bezpečnostních sborů od dob rakousko-uherské monarchie po období Protektorátu Čechy a Morava a je instalována v monumentálním sále sv. Kláry. „*Vedle základních informací o vzniku a vývoji těchto ozbrojených sborů státní správy jsme chtěli odborné i laické veřejnosti představit zejména jejich proměňující se výstroj a výzbroj a troufám si tvrdit, že se nám to podařilo, především díky vstřícnosti řady soukromých sběratelů, v měřítku, jakého dosud žádná instituce v rámci České republiky nedosáhla. Na výstavě je prezentována řada unikátů, které ještě nikdy nebyly k vidění pohromadě,*“ doplnil Miroslav Spurný. Celkem je na této části výstavy

Vlastivědné muzeum v Olomouci ve spolupráci  
s Krajským ředitelstvím policie Olomouckého kraje  
vás zve na výstavu

## O MORAVSKÝCH ZLOČINECH A TRESTECH



27. dubna - 16. září 2012

 Olomoucký kraj

Vernisáž proběhne 26. dubna 2012 v 15 hodin  
Výstava se koná pod záštitou hejtmána Olomouckého kraje Ing. Martina Tesaříka

k vidění přes 400 trojrozměrných exponátů, z toho 28 historických uniforem.

Výstava, která potrvá až do 16. září 2012, je otevřena denně kromě pondělí od 9 do 18 hodin. U příležitosti výstavy byl vydán reprezentativní katalog, který na stovce stran přináší nejpoutavější texty z výstavy a na sto padesát barevných i černobílých fotografií.

*Renáta Fífková*

## ŠUMPERK

### Výstava **Z pohádky do pohádky** v šumperském muzeu

*Vlastivědné muzeum v Šumperku* připravilo na jarní a prázdninové měsíce netradiční výstavu s názvem **Z pohádky do pohádky**. Výstava trvající do 16. září představí některé známé pohádkové hrdiny hned v několika rovinách.

Pro nejmenší návštěvníky budou v podobě instalovaných scén připraveny příběhy devíti klasických českých pohádek, a to Červená Karkulka, Perníková chaloupka, Smolíček pacholíček, O Budulínkovi, Jak zvířátka stavěla domeček, O Šípkové Růžence, O princezně a drakovi, Čertův švagr a Ošklivé káčátko. Děti se u této příležitosti seznámí nejen s dnes už možná zapomenutými pohádkami, ale také s různými muzejními exponáty, ať již to jsou preparáty zvířat od zajíce po medvěda, perníkové formy, obrázky na skle, loutky nebo krásné šaty Šípkové Růženky. Pro starší děti jsou určeny informace o vybraných pohádkových hrdinech, například o čertech, dracích nebo o ježibabě a čarodějnicích, a také informace o zvířecích aktérech pohádek. Tato část, nazvaná *Mýty a fakta*, bude umístěna na interaktivním

monitoru. Dospělí návštěvníci si krásné pohádky jistě rádi připomenou a navíc mohou obdivovat unikátní sbírkové předměty, vystavené v jednotlivých scénách.

Koncepci expozice si nejlépe přiblížíme na konkrétní pohádce. Tak například všeobecně známý pohádkový horor Červená Karkulka bude v prvním plánu naznačen postavami Karkulky a vlka, které z povzdálí pozoruje myslivec. V této fázi mohou děti hádat, o jakou pohádku se jedná, mohou si ji přečíst na světelném panelu nebo ji samy převyprávět. V části Mýty a fakta bude pozornost upřena na vlka, který je v pohádce představitelem lstivosti a nenasytnosti. V této zdánlivě jednoduché scéně je vystaveno několik unikátních sbírkových předmětů. V první řadě je to samozřejmě preparát vlka, konkrétně se jedná o vlka zastřeleného v roce 1965 u Starého Města pod Sněžníkem. Dalším zajímavým exponátem je uniforma myslivce z druhé poloviny 19. století a také jeho lovecká puška. Podrobný popis muzejních exponátů je umístěn také v Mýtech a faktech na dotykovém monitoru.

Výstava je instalována v Galerii Šumperska, která se na několik měsíců proměnila na pohádkový les s perníkovou chaloupkou, zvířátky, jezírkem, čarodějnici i čertem. Velkým lákadlem bude monumentální tříhlavý drak, s nímž bojuje udatný Honza. O kousek dále v hradní komnatě obrostlé růžemi sní svůj stoletý sen Šípková Růženka v nádherných klasicistních šatech z druhé poloviny 18. století. Aranžované scény jsou doplněny samostatně vystavenými exponáty, např. historickými loutkami, obrázky na skle, perníkovými formami nebo vyřezávanými figurkami pohádkových postav.



Výstavy s pohádkovou tematikou jsou v poslední době v muzeích i na zámcích oblíbené. Ve většině případů se však nejedná o výstavy muzejní. Šumperské muzeum si naopak vzalo za cíl prostřednictvím tohoto atraktivního námětu návštěvníkům představit co nejvíce sbírek muzejní povahy a přidat k nim i dostatek informací. Navíc si děti připomenou krásné tradiční pohádky, které v době zahraničních animovaných pohádek a seriálů pomalu upadají v zapomenutí.

*Marie Gronychová*

### Hrad a zámek Úsov

Hrad a zámek Úsov je nepřehlédnutelnou dominantou na cestě mezi Libívou a Mohelnicí, je jedním z vrcholů pomyslného trojúhelníku tří hradů, které můžete v jednom okamžiku vidět současně – Úsov, Mírov a Bouzov.

O oblíbě hradu a zámku Úsova svědčí každoročně stoupající počet návštěvníků. Není se co divit, protože zámek je opravdovou raritou, nabízející současně poučení, hry, zábavu, ale i galerii výtvarného umění. A ani letos nebudou chybět zajímavé akce jako je **Muzejní noc**.

Hrad Úsov se může pochlubit zpřístupněním svých nejstarších prostor v expozici pro děti **Hádanky pánů z Vlašimi**. A protože jsme národ zvědavý a hravý, děje se tak formou otázek a nelehkých úkolů, které vedou až k vytožené odměně. Expozice tvoří součást celkové prohlídky hradu, ale je možné navštívit ji i samostatně.

Pro nejmenší je připravený opravdu **Strašidelný labyrint** ve Vlašimském paláci. Na nádvoří hradu čeká malé návštěvníky zoo koutek, kterému letos vévodí dvanáct skvostných pávů.

Shlížet na zámek i překrásné okolí městečka Úsova lze ze zámeckého ochozu, který se nachází mezi palácem a **Starou školou** a vede až k boskovickému paláci. Relaxovat je možné na terase hradištního nádvoří nebo v příjemné kavárně.

To nejzajímavější jsme si ponechali až nakonec. Úsov je známý především jako *Lovecko-lesnické muzeum*, které nabízí unikátní lichtenštejnské lovecké a přírodní sbírky v původní instalaci z přelomu 19. a 20. století. Zklamání nebudou ani ti, kteří navštíví stálou expozici **Úsov – kolébka lesnického školství na Moravě** v nově zrekonstruované Staré škole. K dispozici je také reprezentativní publikace **Lesníci, lesnická škola a Úsov** (viz dále). Zkrátka nepřijdou ani milovníci výtvarného umění. Ve třetím poschodí zámku se nachází **galerie** rodáka z nedaleké Klopiny, akademického malíře **Lubomíra Bartoše**.

Příjemnou zprávou pro návštěvníky je, že nebudeme ani v tomto roce navyšovat vstupné, ale dodržíme prodlouženou otevírací dobu tak, jak byla nastavena v roce 2011 (během prázdnin až do 19.30). Více informací – včetně začátků jednotlivých vstupů v měsících dubnu-říjnu – najdete na [www.muzeum-sumperk.cz](http://www.muzeum-sumperk.cz).

*Miluše Berková*

### Lesníci, lesnická škola a Úsov

Monografii **Lesníci, lesnická škola a Úsov** vydalo *Vlastivědné muzeum v Šumperku* v roce 2011 jako doprovodnou publikaci ke stálé expozici **Úsov – kolébka lesnického školství na Moravě**.

Touto publikací, která je 31. svazkem **Knihovničky Severní Moravy**, chce její autor PaedDr. Zdeněk Doubravský nejen upozornit na úsovské počátky a další osudy moravského a slezského



*Pohled do expozice lesnického vzdělávání ve Staré škole na úsovském zámku.*

lesnického školství, ale současně vzdát hold všem lesníkům, kteří se snažili zachovat, obnovovat a zušlechťovat naše krásné lesy.

Nová expozice na zámku v Úsově, přibližující lesnické vzdělávání prostřednictvím řady dokumentů, fotografií, učebních pomůcek, studentských výrobků a dalších předmětů, nedovoluje širší faktografické postižení vývoje lesnického vzdělávání tak jako psaný text. Předkládaná publikace je proto textovým partnerem expozice a přináší další informace z více jak stopadesátileté historie lesnického školství. Její obsah je zaměřen především na počátky lesnického vzdělávání, zvláště na přiblížení života učitelů a studentů ve školách na zámku Úsově a na hradě Sovinci.

Bohatě ilustrovanou publikaci, v pěkné grafické úpravě, lze zakoupit ve Vlastivědném muzeu Šumperk a na všech jeho pracovištích (v muzeích v Mohelnici a Zábřehu, v Památníku Adolfa Kašpara v Lošticích a na zámku v Úsově).

*Zdeněk Doubravský*

## PŘEROV

Z poutavých akcí, jež nabízí *Muzeum Komenského v Přerově*, jistě nenechá příznivce sladovnictví a milovníky pěnivého moku chladnými výstava ku 140. výročí přerovského pivovaru **Zubr Časy se mění, chuť zůstává. 140 let pivovaru Zubr**. Návštěvník se až do poloviny října prostřednictvím dioramatických instalací seznámí se životem na pivovarském dvoře, zúčastní se transportu piva do hostince a bude mít možnost zasednout za stůl v pohostinství ne nepodobném tomu, jaké vlastnil legendární hostinský Palivec. Doprovodný film jej poučí o tom, co vše je třeba udělat, než host pozvedne půllitr oroseného a velké množství dobových fotografií zase připomene, jaké to bylo v pivovaru za starých časů.

Na tomtéž místě, přerovském zámku, je vystaven unikátní model hradu **Helfštýn** z počátku třicetileté války. Model jednoho z největších hradních komplexů vytvořil na objednávku Muzea Komenského v Přerově ve svém ateliéru ostravský výtvarník **Dalibor Figel**. Model vznikl celkem ve třech etapách. Čtvrté nádvoří, tzv. palácové, bylo pro účely výstavy **Archeologie na hradě Helfš-**

týně jako prvé zhotoveno v roce 2009. Navazující, tzv. kravařské předhradí – 3. hradní nádvoří – se připojilo v následujícím roce a v závěru roku 2011 byl model hradního komplexu završen zhotovením tzv. perněstejných předhradí, tedy dnešního 2. a 1. hradního nádvoří, se vstupní dominantou masivní štítové hradby, zvané „Široká zed“<sup>4</sup>. Do modelu byla zakomponována i část raně novověkého vnějšího zemního opevnění hradu (při západním úbočí hradního kopce), s rekonstruovaným palebným postavením na jednom z bastionů.

Na tentokrát skutečném *Helpštýně* probíhá výstava k příležitosti **30 let Hefaistonu**, která prezentuje proměny Helpštýna v návaznosti na kovářské aktivity, fotodokumentaci stavebních úprav hradu, vítězné práce v kategorii Demonstrovaná tvorba, přehled tiskovin Muzea Komenského propojených s Hefaistonem, reflexe Hefaistonu v zahraničním tisku, fotografie z akce od roku 1982 či archivní a upomínkové předměty; součástí výstavy jsou i monumentální plastiky ze SUPŠ v Turnově.

*Ornitologická stanice Muzea Komenského* zve k návštěvě expozice **Netopýr** s nápaditým podtitulem **Letím, slyším, nejsem pták, visím hlavou naopak**, již pořádá k Mezinárodnímu roku netopýrů o těchto tvorech spjatých s nocí a tajemnem, obdařených schopností létat a slyšet pro nás neslyšitelné. Netopýři patří s více než 1100 druhy mezi vůbec nejpočetnější savce na naší planetě. Zároveň se jich ale bezprostředně týká silné ohrožení, často způsobené jen neznalostí nebo historickými předsudky. I tomu by chtěla výstava plná her a interaktivních prvků, doplněná o výukový program pro školy zaměřený na vnímání zvuků, zabránit.

## Umění z času lovců v Muzeu Komenského v Přerově

Významný projev činnosti člověka, který interpretujeme jako umění, se objevil někdy před 35000 lety. Nejstarší lidské umění, jehož tvůrci byly lovecké populace anatomicky moderních lidí poslední ledové doby, na sebe právem váže pozornost archeologů, antropologů a historiků umění již od 19. století. Hypotéz, zkoumajících jeho původ, význam a funkci ve společnostech jeho tvůrců je velké množství, jistotou však zůstává jeho až monumentální působnost (a snad i provokující záhadnost) i na generace současných lidí. Toto velké a stále aktuální téma archeologické vědy inspirovalo výstavní projekt *Muzea Komenského v Přerově*, jež si klade za cíl prostřednictvím velkoformátových fotografií **Martína Frouze** a výběrově i vzácných originálních předmětů představit nejvýznamnější skvosty moravského i euroasijského paleolitu. Výstava **Umění z času lovců** byla v přerovském muzeu zahájena vernisáží 24. května a potrvá do 25. září.

Výstavní projekt, připravený ve spolupráci s Archeologickým ústavem AV ČR Brno, je členěn do tří na sebe navazujících okruhů. Úvodní část představí umělecké projevy člověka sklonku poslední doby ledové, objevené na území Moravské brány (Předmostí, Petřkovice), s vyzdvížením významu nejvýznamnější archeologické lokality Přerovska – Předmostí, která v tomto kontextu zaujímá výsadní postavení. Druhý oddíl nás seznámí s více i méně známými doklady umění dalších moravských mladopaleolitických nalezišť, především však z oblasti Věstonické brány. Ve třetí sekci výstavy bude divák uveden do zastřešujícího kontextu uměleckých projevů euroasijské oblasti,

potažmo i severní Afriky, odrážejících myšlení a představivost starých loveckých populací.

Vstup nejstarší umělecké tvorby na historickou scénu spojujeme s archeologickou kulturou aurignacienu (40 – 30 tisíc let př. n. l.), jejíž nositelé již prokazatelně byli anatomicky moderní lidé. Nedávné objevy jeskynních maleb s motivy zvířat poslední ledové doby ve francouzské jeskyni Chauvet, datovaných do tohoto období, ukázaly propracované jeskynní umění překvapivě časného stáří, neboť to dosud bylo spojováno především s mladší kulturou „lovců sobů a koní“ tzv. magdalénienu (18–11 tisíc let př. n. l.), ve svých monumentálních projevech známou především z jeskyní francouzského Périgordu (Lascaux), východopyrenejské oblasti či španělské Kantabrie (Altamira). Výstava však klade důraz také na méně známé, nedávno objevené lokality, jako např. v roce 1995 nalezený víceetážový jeskynní systém La Garma v Kantábrii s malbami koní a otisky rukou magdalénských lovců na jeho stěnách. V rámci „jeskynního“ tématu si též dovolíme časový i územní exkurs do severoafrických jeskyní s mladšími, ovšem rovněž působivými malbami (např. známá egyptská Jeskyně šelem). Z rozsáhlé palety jiných, méně monumentálních projevů euroasijského paleolitického umění vyzdvihneme tvorbu tzv. východoevropského gravettien (30–22 tisíc let př. n. l.), proslulého zejména svými „venušemi“, specifickými řezbami figurek



*Figurka znázorňující postavu starší ženy, vyřezaná z mamutoviny (výška 127 mm). Gagarino, Rusko, východoevropský gravettien, 30–22 tisíc let. Foto M. Frouz.*

žen z mamutoviny a měkkých kamenů, objevených na ruských lokalitách (Kostěnki, Gagarino, Jelisejeviči).

Světového věhlasu dosáhlo též moravské paleolitické umění, objevované jak na proslulých loveckých stanicích (zejména v komunikačních koridorech Moravské a Věstonické brány) nejrozvinutější středoevropské lovecké kultury – gravettien, na Moravě též nazývané dle lokality Pavlov s vysokým výskytem uměleckých předmětů pavloviemem, tak i v jeskyních Moravského krasu (jeskyně Pekárna) s o něco mladšími doklady tvořivosti magdalénienských lovců.

Zvláštní pozornost však náš výstavní projekt věnuje objevům paleolitického umění na nejvýznamnější lovecké stanici při jihozápadním ústí Moravské brány, v Předmostí u Přerova, zkoumané nejvýznamnějšími badateli na poli moravského paleolitu od posledních dvou desetiletí 19. století. Zejména dva umělecké artefakty vytvořené rukou gravettienských lovců, které se staly takřka symbolem paleolitického Předmostí, si zaslouží podrobnější zmínku. Jedná se o řezbu mamuta a známou rytinu ženy v mamutím klu (označovanou někdy jako Předmostská venuše), objevené **Martinem Křížem** roku 1895, v obou případech však správně interpretované jeho kolegou a svého času i rivalem **Karlem Jaroslavem Maškou**. Podle jednoho z našich současných předních znalců paleolitického umění Jiřího Svobody je plastická řezba „před-

mostského“ mamuta výjimečná svým realistickým ztvárněním, přičemž celková úspornost jeho výrazu nepostrádá jistou monumentalitu. V případě druhého významného předmětu ztvárňuje rytina na povrchu mamutího klu motiv ženské postavy rozložením anatomie do geometrických tvarů a dekoru, výrazovými prostředky charakteristickými pro tzv. předmostecký styl. Je zde na místě též poznamenat, že z Předmostí známe ještě jednu, tentokrát podstatně více schematizovanou rytinu na mamutím klu, u níž podle J. Svobody není možno vyloučit také její „druhé čtení“ – jako schematizované mapy Moravské brány. V tomto pojetí by posledně vzpomenuť rytina byla blízka pravděpodobnému ztvárnění krajiny (Pálavy?) na mamutím klu z Pavlova.

Geometrické ryté vzory pak pokrývají i další v Předmostí nalezené osobní ozdoby a některé nástroje. Pro předmostské tábořiště gravettienských lovců jsou též příznačná různá závaží a závěsky, z nichž ty zhotovené z mamutích prstních článků byly někdy dotvářeny do antropomorfních tvarů; v jednom případě do podoby těhotné ženy. Figurky z pálené hlíny, tak příznačné a zároveň specifické pro moravský gravettien (např. figurka známé Věstonické venuše), jsou v Předmostí zastoupeny jen v jediném exempláři, ztvárnujícím zřejmě rosomáka.

Většinu uměleckých skvostů starší doby kamenné, vzpomenuť v posledních dvou odstavcích, má návštěvník výstavy možnost shlédnout exkluzivně ve formě originálních předmětů, zapůjčených Ústavem Anthropos Moravského zemského muzea v Brně a Archeologickým ústavem AV ČR v Brně. K vystaveným originálním „perlám“ se též nepochybně řadí z krevele vyřezaná tzv. Petřkovic-

ká („Červená“, též i „Landecká“) venuše, zastupující zde významnou stanicí gravettských lovců z opačného, severovýchodního konce Moravské brány. Jedinečnost jejího ztvárnění spočívá (oproti jiným „venuším“) ve zvláštním, štíhlém ztvárnění postavy gravidní mladé ženy. K „předmosteckým“ originálům je též třeba poznamenat, že se – byť jen nakrátko – vracejí do Přerova po více než sto deseti letech.

*Aleš Drechsler*

## KAM V LÉTĚ NA JESENICKU

V letošním roce budou jednotlivá čísla časopisu KROK zaměřena na menší regiony tak, aby vám umožnila poznat zajímavé lokality Olomouckého kraje. Otevření nové stálé expozice čarodějnických procesů na Jesenicku v 17. století (podrobněji na jiném místě tohoto čísla revue) ve Vlastivědném muzeu Jesenicka ve Vodní tvrzi v Jeseníku bylo impulsem pro prezentaci toho, co je pro návštěvníky připraveno na začátku turistické sezóny v krajině malebných Jeseníků.

Příchod času léta očekáváme my v horách s ještě větší netrpělivostí než ostatní, a proto jsem potěšena, že vás mohu pozvat jak na výlet za přírodními krásami, tak k návštěvě kulturně-společenských akcí, jež jsou pro vás na začátku nejkrásnějšího období roku připraveny.

Z Olomouce do Jeseníku je to necelých 120 km, což jsou přibližně dvě hodiny jízdy autem. Vlakem vám to bude trvat déle, ale cestou krajem Aloise Nebela přes Brannou, Ostružnou, nejvýše položenou železniční stanicí na Ramzové a Lipovou pomalu zvolníte a naladíte se na místní „vlnovou frekvenci“.

Vodní tvrz, kulturní památka a jedna z dominant města, nabízí stálé expozice věnované archeologii, historii města, fauně, flóře a geologii regionu a láká malé a velké na výstavu **Fenomén Lego. Expozici čarodějnických procesů** je v časopise věnován samostatný příspěvek, a tak pouze zmíním, že ji stojí za to navštívit kvůli atraktivitě samotného tématu a modernímu zpracování, které využívá nejmodernějších technologií. Pro děti bude ve Vodní tvrzi od 5. června přichystána výstava **Krysáci**, lákající na známé večerníčkové figurky krysáků Hodana, Huberta a Edu. Na ohlášenou návštěvu dorazí i Bolek Polívka, který postavíčkám propůjčil svůj hlas, a režisér Krysáků Cyril Podolský. K zakoupení bude také kniha Jiřího Žáčka **Krysáci**.

Ráda bych vás rovněž pozvala na 16. ročník **Rallye Rejvíz**, mezinárodní soutěže záchranných služeb, která se bude konat v období mezi 30. květnem a 3. červnem. Na 2. červen je připraveno **Kosení luk** v Lipové. Oblek sekáčů, umění nabrousit kosu, ale i pokos samotný posoudí odborná porota za doprovodu cimbálovky a lidových písní na lipovských loukách. **Jesenický nugget**, který se koná 14. července v Lipové lázních v areálu Miroslav, je tradičním svátkem folkové a country hudby a jeho atmosféru určitě ocení nejen „fajnšmekři“. 11. srpna bude na nádraží v Horní Lipové (ve filmovém zpracování „Bílý Potok“) stylově promítán film **Alois Nebel**. Hned první zářijový den pak do Lipové zavítá císař Josef II., obcí projde **krojovaný průvod**, budou se tančit historické tance a císař přijme místní občany. **Pouť ke kapličce** v Lipové je již tradiční akcí končícího léta.

Vyhledáváte-li ryzí prostředí hor, kde lze najít místa, na kterých se budete, někde i zcela sami, kochat výhledem do krajiny, pak jste v Jesení-

kách správně. Překrásné scenérie se před vámi rozkryjí cestou na Šerák, na Obří skály, Červenohorské sedlo, na chaty Švýcárnu a Ovcárnu, Praděd, Rejvíz, Biskupskou kupu, na Zlatý chlum nebo jeskyně Na Pomezí a Na Špičáku. Příjemnou cestu strávíte na trase z Lipové k Lesnímu baru, místní „specialitě“, kde se sami obsloužíte a zaplatíte do společné kasy. Na Javornicku pak zajisté stojí za zmínku výlet na Borůvkovou horu a také návštěva zámku Jánský vrch a řada dalších kouzelných míst, o nichž vám „poví“ v Informačním centru přímo na náměstí v Jeseníku.

Nový projekt Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu láká návštěvníky prostřednictvím tzv. **filmové turistiky** do lokalit známých z oblíbených českých filmů. Kdo by netoužil podívat se do Karlovy Studánky, kde se natáčely scény filmu *S tebou mě baví svět*? Asi málokdo; výlet lze rovněž spojit s návštěvou lázní a vycházkami po okolí. Příznivci Körnerových příběhů se mohou přijet potěšit krajinou, v níž se odehrává děj knih *Zánik samoty Berhof* nebo *Krev zmizelého* a dalších.

Jesenicko je lokalitou zatím ne plně zasaženou masovým turistickým ruchem. Historický vývoj, především odsun Němců a následné doosidlování, vnesl mnohá slepá místa na mapu krajiny, a tak své tradice si místní obyvatelé teprve vytvářejí či se na ně opětovně snaží navázat. Kdo tu žije, plně rozumí termínu, jako je např. obtížná dopravní obslužnost. Prostě ví, že to nemá všude nejbliž. A to může být jeden z důvodů pro toho, kdo si chce v čisté přírodě odpočinout od každodenního shonu, ochutnat slezskou kuchyni, některé z místních biopotravin a užít si hor, které jsou na dosah ruky.

*Veronika Rybová*

# Imaginární rozhovor Bohumíra Koláře s Přemyslem Hanákem o Ladislavu Ruskovi

Mezi významné osobnosti současné Olomouce patří Mgr. Ladislav Rusek. Stal se jí už před mnoha lety, ale tak skromně, nenápadně a tiše, že to nebylo oficiálně ani zaznamenáno. A pokud ano, nedošlo k žádnému proklamativnímu aktu, který by na Ruskovy lidské i umělecké kvality vcelku netečný okolní svět upozornil. V řadách Ruskových kolegů, přátel a známých je jeho výjimečnost brána jako samozřejmost, takže o ní ani nemluví. Připomínat ji by brali jako vození dříví do lesa. Vždyť přece Šaman, jak jej přezdívají jeho bratři skauti, by ani jiný být nemohl.

Letos, rozuměj v roce 2012, se Ladislav Rusek dožívá 85 let. Onoho jubilea se dočká 28. června, týden po letním slunovratu. Že by právě proto bylo jeho myšlení a s ním spojené prožívání tak pozitivní a činorodé? Uvítali jsme, že v malém předstihu k Ruskovu jubileu se sešli ke skautskému potlachu olomoučtí publicisté Bohumír Kolář a Přemysl Hanák, aby formou rozhovoru připomněli jiným, že v Olomouci desítky let žije osobnost, která svým výtvarným i literár-



Ladislav Rusek

ním dílem prošla křížem krážem takřka celý svět...

**BK: Ladislav Rusek se Olomoučanem stal, zdejší občanství vlastně nabyt. Jak se to stalo?**

**PH:** Ruskovým rodným krajem bylo Opavsko, narodil se v Hrabství a ve Slezsku žil až do doby mnichovského diktátu, kdy se Češi byli nuceni vystěhovat. Do Olomouce přišel jako student po několikaletém pobytu v Oseku nad Bečvou. Gymnázium vystudoval v nedalekém Lipníku nad Bečvou, kde i maturoval. Po vystudování UP v Olomouci učil několik let v Postřelmově a poté se v roce 1966 usadil v Olomouci natrvalo.

**BK: Jak probíhala jeho studia a co ho přimělo zůstat v Olomouci?**

**PH:** Vystudoval výtvarnou výchovu na Univerzitě Palackého. Jeho profesní kvality byly díky talentu a zaujetí mimořádně vysoké. Zasloužili se o to i jeho tehdejší vysokoškolští profesori Bohumil Markalous-John, Jan Zrzavý, František

V. Mokrý a Aljo Beran. S olomouckou Alma Mater spojil i svou pedagogickou kariéru. Vyučoval kresbě, grafice, dekorativní kompozici, písmu a dějinám umění až do penze, aniž ho to znavilo. Souběžně tvořil, a to jako výtvarný umělec, především grafik, ale stal se i významným publicistou, recenzentem a básníkem... Oceňován byl i jako řečník, neboť jeho projevy dosahovaly úrovně vytríbených esejů a úvah, v nichž poukazoval na ne-duhy společnosti. Kolegům výtvarníkům zahájil na 80 výstav. Oceňován byl za svou nezištnost, obětavost, náročnost vůči sobě i vůči své tvorbě. V té byla natrvalo zahrnována autenticita. Každá Ruskova ilustrace literárního projevu by měla být vnímána jako jeho originální přínos k vydávanému dílu, nikoli jako pouhé zhodnocení kreseb a grafik, jež vznikaly z jiných důvodů a příčin...

**BK: Uchránila umělce jeho lidská stálost před osudovými zlomy a proměnami?**

**PH:** Zdánlivě ano. Ruskova jediná profesní kariéra, lpění na týchž hodnotách, jedno manželství, soustředění na zvolenou zájmovou sféru... permanentní zájem o filozofii, sociologii, pedagogiku ... To vše kontrastuje s katastrofickými proměnami světa, v němž mu bylo osudem dáno život prožít: patřil k nim konec republiky, evakuace, válka, nástup totality, potlačení práva a spravedlnosti, pošlapaná svoboda uměleckého projevu, ale i promyšlený sociální útlak všech, kterým hrdost nedovolila, aby se podbízel... To vše pomáhala Ruskovi překonávat jeho rodina, okruh přátel a Múzy... Pomáhali mu dobře. Natolik dobře, že se se vším dokázal vyrovnat a mohl být solí země... Jen tak se mohl jevit světu jako člověk narozený na šťastné planetě a ve šťastné době.

**BK: Věnujme se nyní Ladislavu Ruskovi jako umělci!**

**PH:** Byl imunní vůči všemu velikášství. I ve výtvarném umění se mu staly nejlustnější techniky, jež byly odjakživa vzdálené jakékoli pompéznosti. Staly se jimi kresba a grafika. Rusek však věděl, že nejen bankovky, ale také mince mohou mít svou hodnotu. Téměř všechny Ruskovy kresby a grafiky jsou spjaty s touto myšlenkou. A to jednak precizností a zaujetím, které samotnou tvorbu díla provázely, ale i svou vazbou k námětu, tématu. Mohu připomenout alespoň ty, kterými ilustroval své Myšlenky namířené proti skepsi: Dona Quijota, Nasredina, Klauna, Enšpíglu, Harlekýna, dobrého vojáka Švejka, hloupého Honzu. Na světě nejsou jen šťastní a bohatí... Navíc bohatí mívají ke štěstí často dost daleko. Z Ruskových kreseb a grafik je zřejmé, na koho myslel především...

Že Ruska fascinovala skromnost, je zřejmé i na jeho „portrétovaných“ květinách. Samozřejmě nejčastěji zpodobňoval růže – to souviselo s jeho úžasnou preferencí lásky, v níž viděl pramen štěstí každého člověka! Ale pečlivě tu královnu květin vyvážil chudobkami, pomněnkami, fialkami a rozrazil, jako symboly toho, že chudoba cti netratí... Pompéznost a pýchu v jakékoli podobě vnímal jako ztělesnění kazisvěta.

**BK: Tisíce kreseb a grafik naplňují jeden z polů Ruskovy tvůrčí osobnosti. Druhým pólem je jeho role publicisty a básníka... Co je možno k této sféře dodat?**

**PH:** Mimořádná je četnost Ladislavovy literární tvorby, žánrová pestrost a v případě esejistických textů i jejich užitnost. Básnickou tvorbu registruje Ruskova bibliografie už od počátku



let osmdesátých, soustavné vstupy do esejistiky jsou intenzivnější až v dalším desetiletí. Jistou výlučnost Ruskovy publicistiky naznačuje okolnost, že ediční projekty s Ruskovými texty jsou realizovány mimo „trh“ a oslovují čtenáře „hledající“ myšlenkovou náročnost. Jde o skautské vydavatele s napojením na mezinárodní skautské fórum, o bibliofilská hnutí, občanská sdružení a soukromé vydavatele. Připomeňme několik titulů básnických sbírek: Malé květosloví, Rozvátá slůvka, Čas života, Předjitní chvíle, ale také Slezsko, mé Slezsko, Chléb náš vezdejší, Pohled vzhůru, Čára odlivu, De profundis, Cestou k horám a jiné.

Jako skautský publicista dosáhl Ladislav Rusek značné proslulosti, neboť jeho texty vyšly ve slovenštině, polštině, němčině, maďarštině a angličtině. Pozorné k Ruskovi bylo především Polsko, kde mu harcर्सká (skautská) organizace udělila vysoké vyznamenání – Stříbrný kříž za zásluhu o skautství. Ladislav Rusek ve všech textech prokázal vysoké autorské dispozice, nezpochybnitelný morální kredit, vysokou úroveň svého intelektu. Jeho tvorba je podmíněna profesionálními znalostmi syntaxe, což přispívá ke srozumitelnosti Ruskových vzhledů do oblastí, jež jsou v publicistice spíše výjimečné.

#### **BK: Je možno dodat několik slov k Ruskovu životnímu jubileu?**

PH: V roce 2009 vyšla z iniciativy organizace Junák v Českých Budějovicích obsáhlá monografie **Ladislav Rusek, pedagog, skaut, výtvarník, publicista, básník**. Z ní lépe než z našeho rozhovoru vyplývá, proč před současným jubilantem a jeho lidským rozměrem stojí mnoho příznivců. Naštěstí

je mezi nimi i mnoho mladých, takže není pochyb o tom, že jeho dílo bude ještě dlouho ovlivňovat náš svět. Přáli bychom si, aby, „po skautsku řečeno“, směřovalo k lesní moudrosti...

V Olomouci o Velikonocích 2012  
*Bohumír Kolář – Přemysl Hanák*

**Bohumír Kolář** (1932), narozen v Prostějově, povoláním učitel jazyka českého a dějepisu, studia absolvoval na Pedagogickém gymnáziu v Olomouci a Pedagogické fakultě Univerzity Palackého. Působil na Šternbersku a v Olomouci. Do kulturního povědomí Olomouce a Olomouckého kraje vstoupil jako publicista, editor, literát a kulturní činitel. Je nositelem Ceny města Olomouce, Ceny Olomouckého kraje, čestným členem VSMO, MPS Nešvára a Unie výtvarných umělců Olomoucka. Založil Literární klub Olomouc a několik let se věnoval jeho činnosti. Jeho rozsáhlá bibliografie zahrnuje četné ediční projekty, almanachy, soubory z tvorby regionálních autorů i vlastní literární a publicistické texty.

**Přemysl Hanák** – pseudonym Bohumíra Koláře, užívaný zejména při publikování textů v Učitelských novinách v letech sedmdesátých, aby nebyly zřejmé vazby mezi konkrétními „pedagogickými kauzami“ a publicistickými texty, jež byly zveřejňovány v tisku. Pseudonym byl použit v publikovaném „imaginárním interview“, neboť autor usoudil, že forma rozhovoru je optimální způsob k prezentaci uměleckých i lidských kvalit Ladislava Ruska, jenž se právě dožívá pozoruhodného životního jubilea.

## Komentář k doprovodným fotografiím v čísle

S laskavým svolením prof. Jindřicha Štreita uveřejňujeme v tomto čísle KROKu fotografie z cyklu (AB)NORMALIZACE, jež autor pořídil za minulého režimu převážně na různých místech olomouckého okresu a bývalých Sudet. Počátkem 80. let byly některé tehdy zveřejněné snímky autorovi zabaveny a byl za ně odsouzen k podmíněnému trestu.

Fotografie, jež lze do jedné vnímat jako svébytná podobenství, tematizují celkovou situaci minulého režimu. Zanedbané prostředí exteriérů a interiérů je často nečekané, vrcholem je neutěšený stav sakrálních objektů. Vesměs jsou to však fotografie, jejichž hlavní motivací není kritičnost a snaha distancovat se od barbarství minulého

režimu, nýbrž snaha bytostného dokumentaristy zachytit všechno, co zaniká, co je ohroženo. Nežádka jsou to snímky vzbuzující účast, jíž také byly motivovány. Charakteristický je autorův smysl pro výběr „typů“ postav. Typické a banální se mísí s neuvěřitelností v jediném záběru, jindy se všední záběr propadá do iracionality nebo metafyziky (kněz s ministrantem na poli).

(informace v druhém odstavci čerpáme z textu Antonína Dufka „Štreitův druhý výběr“ uveřejněném v publikaci (AB)NORMALIZACE, jež vyšla k 20. výročí události v listopadu 1989 a u příležitosti výstavy (AB)NORMALIZACE v Muzeu Kroměřížska v Kroměříži v r. 2009)

---

## Krok informuje

Krok vychází čtvrtletně v březnu, červnu, září a prosinci. Je možné si jej **BEZPLATNĚ** vyzvednout v obou budovách Vědecké knihovny na Bezručově ulici (poblíž Červeného kostela v Olomouci). KROK bude k dispozici u informační služby, ve studovnách a ve volném výběru.

Časopis si lze také předplatit částkou 80 Kč (tj. 20 Kč na každé ze čtyř ročních čísel). Jde o příspěvek na cenu poštovního a balného.

**Objednávky předplatného** zasílejte na sekretariát Vědecké knihovny, Bezručova 3, 779 11 Olomouc, nebo na e-mail [info@vkol.cz](mailto:info@vkol.cz). Krok lze objednat i telefonicky na čísle 585 205 394.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí, názory autorů nemusí vždy vyjadřovat stanovisko redakce. Za věcný obsah článku ručí autor.

**Databáze „Kalendárium regionálních osobností“ (REGO)**, jež tradičně bývala součástí revue, bude – počínaje aktuálním číslem KROKu – přiložena u elektronické verze časopisu umístěné na webových stránkách Vědecké knihovny v Olomouci [www.vkol.cz](http://www.vkol.cz).



Příroda Olomouckého kraje  
& Olomouc – patnáct  
století města

Nové expozice od 12. dubna 2012 ve Vlastivědném muzeu v Olomouci



# ČARODĚJNICKÉ PROCESY NA JESENICKU

Vlastivědné muzeum Jesenicka,  
příspěvková organizace Olomouckého kraje  
zve

do nové stálé expozice čarodějnických procesů na Jesenicku v 17. století  
ve sklepení Vodní tvrze v Jeseníku  
financováno Olomouckým krajem

Mimořádná expozice po  
stránce odborné, technické,  
výtvarné i stavební. Byly  
zpracovány dokumenty ze  
17.století uložené ve  
wrocławských archivech,  
součástí expozice je fog  
screen (speciální zařízení  
promítající do mlhy),  
guideport (audioprůvodce)  
ve 4 jazykových mutacích  
odbornost - technika - design

otevřeno od 8.2.2012  
pondělí-neděle 9-19 hodin  
nutná rezervace předem  
tel.: 584 401 070  
e-mail:  
muzeum.pokladna@jen.cz





**Z obsahu:**

**Jaromír Švejdík:  
Je těžké nepřipadat si jako cizinec**

**Nová expozice čarodějnických procesů  
na Jesenicku v 17. století  
– pozvánka na výstavu**

**Genius loci Jesenicka v literatuře**

**Čísla časem nezavátá  
– rozhovor s Erikou Bezdíčkovou**

**Příběh tiskaře Kašpara Aorga**

**Simone Grögerová píše Václavu Havlovi**

**David Voda: Něco u sebe pořád nosím**

**Rukověť návštěvníka kulturních událostí**

**2**